

ВІСНИК ***КОНСТИТУЦІЙНОГО*** ***СУДУ УКРАЇНИ***

Загальнодержавне періодичне видання

Засноване
19 лютого 1997 року

Свідectво
про державну реєстрацію
Серія KB № 2444

Виходить
шість разів на рік

Засновник:
Конституційний Суд України
Адреса: 01033, м. Київ-33,
вул. Жилянська, 14

6/2009

© Конституційний Суд України, 2009

Редакційна рада

- А. Стрижак** — Голова Конституційного Суду України,
кандидат юридичних наук (голова Редакційної ради)
- Ю. Баулін** — суддя Конституційного Суду України,
доктор юридичних наук, професор, академік АПрН України
(заступник голови Редакційної ради)
- І. Домбровський** — суддя Конституційного Суду України
- В. Кампо** — суддя Конституційного Суду України, кандидат юридичних наук
- М. Козюбра** — суддя Конституційного Суду України у відставці,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент АПрН України
- М. Костицький** — суддя Конституційного Суду України у відставці,
доктор юридичних наук, професор, академік АПрН України
- П. Пацурківський** — декан юридичного факультету Чернівецького
національного університету імені Юрія Федьковича,
доктор юридичних наук, професор
- А. Селіванов** — Постійний представник Верховної Ради України
у Конституційному Суді України, доктор юридичних наук,
професор, член-кореспондент АПрН України
- П. Стецюк** — суддя Конституційного Суду України, кандидат юридичних наук
- П. Ткачук** — суддя Конституційного Суду України, кандидат юридичних наук
- С. Шевчук** — професор кафедри публічного права юридичного
факультету Міжнародного Соломонового університету,
доктор юридичних наук

У НОМЕРІ

Акти Конституційного Суду України

Рішення Конституційного Суду України

у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» 6

Окрема думка судді Конституційного Суду України Ткачука П. М.

стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» 12

Рішення Конституційного Суду України

у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 14 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» 17

Рішення Конституційного Суду України

у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання кризовим явищам у вугільній промисловості» (справа про відчуження майна державних вугледобувних підприємств) 24

Рішення Конституційного Суду України

у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) 32

Рішення Конституційного Суду України

у справі за конституційним поданням Київської обласної ради щодо офіційного тлумачення положення статті 9 Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» 41

Рішення Конституційного Суду України

у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень

пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» ... 47

**Окрема думка судді Конституційного Суду України
Шишкіна В. І.**

стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» 55

Рішення Конституційного Суду України

у справі за конституційними поданнями Президента України та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про вибори Президента України», «Про Державний реєстр виборців», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України» та Кодексу адміністративного судочинства України (справа про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України) 56

Рішення Конституційного Суду України

у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про скасування наказу СБУ» 83

Рішення Конституційного Суду України

у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1222» 91

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням Закритого акціонерного товариства «Брянківське управління шахтобудмеханізації» щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 5 Закону України «Про приватизацію державного майна», статті 1 Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації», абзацу другого пункту 5 розділу I Державної програми приватизації на 2000–2002 роки, затвердженої Законом України «Про Державну програму приватизації», частин першої, третьої статті 2, частин третьої, четвертої, п'ятої статті 7 Закону України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу прива-

тизацію)», статті 9 Закону України «Про колективні договори і угоди», статті 13 Кодексу законів про працю України 100

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків господарських товариств і холдингових компаній, державні пакети акцій (частки) яких підлягають продажу, державних підприємств, холдингових компаній і відкритих акціонерних товариств, що підлягають підготовці до продажу в 2009 році» в частині визначення таким, що підлягає продажу в 2009 році, державного пакета акцій відкритого акціонерного товариства «Одеський припортовий завод» 104

Ухвала Конституційного Суду України

про припинення розгляду конституційного подання Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 Розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів)», Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про врегулювання деяких питань адміністрування податку на додану вартість» 107

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у задоволенні клопотання Верховного Суду України щодо роз'яснення підпункту 1.3 пункту 1 резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України про офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 126 Конституції України та частини другої статті 13 Закону України «Про статус суддів» 110

Ухвала Конституційного Суду України

про припинення конституційного провадження у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про деякі заходи щодо поліпшення медичного обслуговування громадян» 113

Зовнішні зв'язки Конституційного Суду України

Вересень – листопад 2009 року 116

АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за конституційним поданням Президента України
щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України
«Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію
і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України»

м. Київ
10 вересня 2009 року
№ 20-рп/2009

Справа № 1-26/2009

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуєчого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Головіна Анатолія Сергійовича,
Джуня В'ячеслава Васильовича,
Дідківського Анатолія Олександровича,
Домбровського Івана Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Мачужак Ярослави Василівни,
Нікітіна Юрія Івановича,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Ткачука Павла Миколайовича — доповідача,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» від 15 січня 2009 року № 890–VI (Голос України, 2009 р., 21 березня).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність Закону України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України».

Заслухавши суддю-доповідача Ткачука П. М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — відповідно до статті 150 Конституції України, статей 13, 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» від 15 січня 2009 року № 890—VI (далі — Закон) як повністю, так і в окремих його частинах.

Неконституційність Закону глава держави вбачає в порушенні конституційної процедури набрання ним чинності. Він вважає, що після подолання парламентом вето і не підписання Президентом України Голова Верховної Ради України повинен замість підпису глави держави ставити свій підпис, без якого неможливе офіційне опублікування закону та набрання ним чинності.

Суб'єкт права на конституційне подання наголошує, що Закон опубліковано в газеті «Голос України» від 21 березня 2009 року без підпису Голови Верховної Ради України В. Литвина, як того вимагає частина четверта статті 94 Конституції України. Натомість Закон містить лише підпис Голови Верховної Ради України В. Литвина, поставлений відповідно до частини першої статті 94 Основного Закону України.

Автор клопотання зазначає, що є неконституційними окремі положення Закону, зокрема:

- частини другої, пункту 2 частини четвертої статті 4, які суперечать статті 6, частині другій статті 19, пункту 33 частини першої, частині другій статті 85, частині п'ятій статті 89 Конституції України;

- частини четвертої статті 1, частини п'ятої статті 4, які суперечать пункту 21 частини першої статті 92 Конституції України;

- частини четвертої статті 1, частини першої статті 24, які суперечать частині другій статті 19, частині п'ятій статті 89 Конституції України;

- частини першої статті 18, частини дев'ятої статті 23, які суперечать статті 19 Конституції України;

- пункту 3 частини першої статті 12, частин першої, четвертої статті 19, частини другої статті 37, які суперечать частині першій статті 6, статті 21, частині другій статті 85 Конституції України;

— частин першої, другої статті 18, частини першої статті 19, статті 20, пункту 2 частини третьої статті 24, які суперечать статтям 6, 21, 31, частині другій статті 85, частинам третій, четвертій статті 89 Конституції України;

— пунктів 1, 2 частини другої, пунктів 2, 3 частини третьої статті 24, статей 26, 27, частини третьої статті 29, частин першої, другої статті 37, які суперечать положенням статті 111 Конституції України.

2. Свої позиції щодо порушених у конституційному поданні питань висловили Голова Верховної Ради України, вчені Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії.

3. Розглядаючи питання, поставлені в конституційному поданні, Конституційний Суд України керується положеннями частини першої статті 152 Конституції України, відповідно до яких закони та інші правові акти визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Основним Законом України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності.

3.1. У Конституції України визначено повноваження Президента України в законодавчому процесі. Зокрема, як глава держави він має право законодавчої ініціативи в парламенті, право вето, здійснює підписання і офіційне оприлюднення законів. Виходячи з положень частин першої, другої, третьої статті 94 Конституції України підписання та офіційне оприлюднення Президентом України закону за своєю правовою суттю є процедурою, спрямованою на надання йому чинності. Водночас ця процедура є взяттям закону до виконання Президентом України як гарантом додержання Конституції України, прав та свобод людини і громадянина. Надання Президенту України права вето, повноважень щодо підписання і офіційного оприлюднення закону слід розглядати також як елемент механізму стримувань і противаг у здійсненні влади. Однак Конституція України не поставила в залежність від волі Президента України завершення процедури набрання законом чинності. Частина четверта статті 94 Конституції України передбачає альтернативну процедуру набрання законом чинності у разі, коли Президент України не підписав і офіційно не оприлюднив його після повторного розгляду і прийняття Верховною Радою України не менш як двома третинами від її конституційного складу. Положення частини четвертої статті 94 Конституції України, згідно з яким у разі якщо Президент України не підписав такий закон, він невідкладно офіційно оприлюднюється Головою Верховної Ради України і опубліковується за його підписом, слід розуміти як таке, що передбачає офіційне оприлюднення і опублікування закону іншим чином, а саме: невідкладними діями іншої посадової особи держави — Голови Верховної Ради України та за його підписом.

3.2. Розглядаючи положення частини четвертої статті 94 Основного Закону України щодо офіційного оприлюднення і опублікування закону за підписом Голови Верховної Ради України, Конституційний Суд України враховує правові

позиції, викладені в його рішеннях від 7 липня 2009 року № 17-рп/2009 та 14 липня 2009 року № 18-рп/2009, згідно з якими у разі прийняття Верховною Радою України закону повторно, коли до нього було застосовано право вето, офіційному оприлюдненню та опублікуванню підлягає саме повторно прийнятий закон з датою його повторного прийняття. Зазначення в повторно прийнятому і опублікованому законі іншої дати є порушенням конституційної процедури набрання ним чинності.

Зважаючи на це Конституційний Суд України дійшов висновку, що повторно розглянутий закон має містити дату його повторного прийняття і підпис Голови Верховної Ради України, який є свідченням відповідності змісту закону прийнятому парламентом рішення. Наявність дати повторного прийняття закону та зазначеного підпису є підставою для підписання і офіційного оприлюднення закону Президентом України. У разі якщо Президент України не підписав такий закон, він невідкладно офіційно оприлюднюється Головою Верховної Ради України і опубліковується за його підписом. При цьому наявність підпису Голови Верховної Ради України під текстом закону для його офіційного оприлюднення і опублікування є обов'язковим.

Закон був офіційно опублікований за датою його першого прийняття 15 січня 2009 року, а не повторного розгляду — 3 березня 2009 року, та без підпису Голови Верховної Ради України. Отже, відсутність під текстом Закону, прийнятого за результатами повторного розгляду, належної дати та підпису Голови Верховної Ради України є порушенням встановленої частиною четвертою статті 94 Основного Закону України процедури набрання ним чинності, що відповідно до частини першої статті 152 Конституції України є підставою для визнання Закону неконституційним повністю.

4. В результаті визнання неконституційним Закону повністю з підстав порушення встановленої Основним Законом України процедури набрання ним чинності немає необхідності в розгляді інших питань, поставлених у конституційному поданні.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» від 15 січня 2009 року № 890–VI.

2. Закон України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» від 15 січня 2009 року № 890–VI, визнаний неконституційним, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 20-rp/2009 dated September 10, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law «On Temporary Investigation Commissions, Special Temporary Investigation Commission and Temporary Special Commissions of the Verkhovna Rada of Ukraine»*

Subject of the right to constitutional petition — the President of Ukraine — pursuant to Article 150 of the Constitution, and Articles 13, 39, 40 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» applied to the Constitutional Court with a petition to recognise the Law «On Temporary Investigation Commissions, Special Temporary Investigation Commission and Temporary Special Commissions of the Verkhovna Rada of Ukraine» № 890–VI dated January 15, 2009 (hereinafter referred to as «the Law») as non-conforming with the Constitution both in its entirety and in individual parts thereof.

The Constitution provides for the authorities of the President of Ukraine related to the law-making process. Namely, being the Head of State the President has a right of a legislative initiative in the parliament and a right to veto, to sign and to promulgate laws. Pursuant to provisions of Articles 94.1, 94.2 and 94.3 of the Constitution, signing and official promulgation of a law by the President of Ukraine in terms of the legal nature form the procedure aimed at ensuring the law entering into force. At the same time, this procedure means that the President of Ukraine, as the guarantor of observance of the Constitution, human and citizen's rights and freedoms, undertakes to implement the law. Granting to the President the right to veto and authorities to sign and officially promulgate laws should be seen also as an element of the checks and balances mechanism in the exercise of power. However, the Constitution does not provide for the direct dependence of the process of the law entering into legal force on the President's of Ukraine will. According to Article 94.4, there exists an alternative procedure of the law entering into force when the President of Ukraine fails to sign and officially promulgate the law after it has been repeatedly considered and passed by not less than two thirds of the constitutional membership of the Verkhovna Rada of Ukraine. Provisions of Article 94.4 of the Constitution, pursuant to which in the event when the President of Ukraine fails to sign the law, it is to be officially promulgated by the Chair of the Verkhovna Rada of Ukraine without delay and published with his/her signature, should be understood as a provision that envisages official promulgation and publication of the law by other means, namely — through immediate action of another state official, the Chair of the Verkhovna Rada of Ukraine with his/her signature.

The Constitutional Court of Ukraine has concluded that the repeatedly considered law has to contain the date of its repeat passage and the signature of the Chair of the Verkhovna Rada of Ukraine that confirms the compliance of the contents of the law that was passed with the decision that was adopted by the parliament. The availability of the date of the repeat passage of the law and the aforementioned signature constitutes the grounds for signing and official promulgation of the law by the President of Ukraine. When the President of Ukraine fails to sign such law, the latter is to be immediately officially promulgated by the Chair of the Verkhovna Rada of Ukraine and to be published with his/her signature. It should be emphasised that the presence of the signature of the Chair of the Verkhovna Rada of Ukraine under the text of the law is mandatory for the purposes of its official promulgation and publication.

The Law was officially promulgated stating the date of its first passage — January 15, 2009 — and not the date of its repeat passage — March 3, 2009 — and it was not signed by the Chair of the Verkhovna Rada of Ukraine. Consequently, the absence of the proper date and the signature of the Chair of the Verkhovna Rada of Ukraine under the law that was passed after its repeat consideration is a violation of the procedure for the law entering into force as provided for in Article 94.4 of the Constitution, which — pursuant to Article 152.1 of the Constitution — constitutes the grounds for recognising the law unconstitutional in its entirety.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution (unconstitutional) the Law «On Temporary Investigation Commissions, Special Temporary Investigation Commission and Temporary Special Commissions of the Verkhovna Rada of Ukraine» № 890–VI dated January 15, 2009.

2. The Law «On Temporary Investigation Commissions, Special Temporary Investigation Commission and Temporary Special Commissions of the Verkhovna Rada of Ukraine» № 890–VI dated January 15, 2009 that was recognised unconstitutional loses its effect on the day of adoption of this Decision by the Constitutional Court.

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Ткачука П. М.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним поданням Президента України
щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України
«Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію
і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України»

Відповідно до статті 64 Закону України «Про Конституційний Суд України» вважаю за необхідне викласти окрему думку стосовно Рішення Конституційного Суду України від 10 вересня 2009 року № 20-рп/2009 щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» (далі — Рішення № 20-рп/2009).

Рішенням № 20-рп/2009 Конституційний Суд України визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» від 15 січня 2009 року № 890-VI (далі — Закон) з підстав порушення встановленої частиною четвертою статті 94 Основного Закону України процедури набрання ним чинності.

В основу Рішення № 20-рп/2009 покладено правові позиції Конституційного Суду України, вироблені ним у рішеннях від 7 липня 1998 року № 11-рп/98 (далі — Рішення № 11-рп/98), від 7 липня 2009 року № 17-рп/2009 (далі — Рішення № 17-рп/2009), від 14 липня 2009 року № 18-рп/2009 (далі — Рішення № 18-рп/2009).

Суть правової позиції, викладеної в Рішенні № 11-рп/98, полягає в тому, що застосоване Президентом України право вето щодо прийнятого Верховною Радою України закону своїм юридичним наслідком має скасування останніх результатів голосування за нього і відкриття процедури повторного розгляду закону. Таким чином, з цієї правової позиції випливає, що право вето Президента України має скасовувальний характер, тобто внаслідок його застосування, по суті, скасовується рішення Верховної Ради України.

На підставі цієї правової позиції Конституційний Суд України у Рішенні № 17-рп/2009 вказав, що оскільки результати остаточного голосування за закон скасовуються у зв'язку із застосуванням права вето, то у разі його подолання без внесення змін до закону датою прийняття такого закону слід вважати дату його остаточного голосування за результатами повторного розгляду.

Правова позиція Конституційного Суду України, що вето Президента України призводить до скасування результатів голосування за закон, дістала подальший розвиток у Рішенні № 18-рп/2009, в якому зазначається, що за обставин, коли останні результати голосування за закон скасовуються у зв'язку з застосуванням Президентом України права вето, датою прийняття закону слід вважати дату його остаточного голосування за результатами повторного розгляду. Саме ця

дата повинна бути вказана при офіційному оприлюдненні закону та його опублікуванні, зазначення іншої дати є порушенням встановленої Конституцією України процедури набрання законом чинності, оскільки дата прийняття закону є невід'ємним його елементом.

Рішення № 20-рп/2009 базується на зазначених правових позиціях. Закон, який не зазнав змін при подоланні вето Президента України, визнано неконституційним повністю з тих підстав, що датою його ухвалення є дата першого прийняття Закону, а не дата прийняття та підписання за результатами повторного розгляду. Крім того, зроблено висновок, що поставлення Головою Верховної Ради України підпису під текстом закону для його офіційного оприлюднення і опублікування є обов'язковим.

Таким чином, в основу зазначених рішень Конституційного Суду України покладено таке розуміння Конституційним Судом України частини четвертої статті 94 Конституції України:

- застосування Президентом України права вето щодо закону призводить до скасування результатів голосування за нього;
- водночас скасовується дата прийняття та підпис під текстом закону;
- датою прийняття закону у разі подолання вето при незмінності його редакції має бути дата повторного прийняття закону, а підписання його Головою Верховної Ради України має здійснюватися за результатами повторного розгляду закону.

На нашу думку, таке розуміння частини четвертої статті 94 Конституції України не відображає сутності цієї норми і не узгоджується з конституційними інститутами вето та промугації законів, конституційним статусом Верховної Ради України та Президента України.

Законопроект з часу ухвалення його в цілому більшістю голосів народних депутатів України стає законом, який підписується Головою Верховної Ради України і направляється главі держави для промугації. Термін «закон» у частині четвертій статті 94 Конституції України вживається у значенні юридично цілісного і структурно завершеного нормативно-правового акта, який приймається Верховною Радою України відповідно до її повноважень (Рішення № 11-рп/98).

Право вето Президента України згідно зі статтею 94 Конституції України має відносний (умовно-обмежувальний) характер. А це означає, що глава держави не може заборонити вступ в силу закону, він не володіє правом його остаточного відхилення після прийняття парламентом, а може лише зупинити процес набрання законом чинності. Повторним голосуванням за закон, але вже кваліфікованою більшістю від конституційного складу Верховної Ради України, парламент долає вето Президента України, що відкриває шлях до набрання законом юридичної сили. Тобто застосування права вето — повернення Президентом України на повторний розгляд закону зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями не є скасуванням як результатів голосування, так і самого закону, а є лише зупиненням процесу набрання законом чинності.

Щодо терміна «скасування», то під ним за «Великим тлумачним словником сучасної української мови» розуміють дію, яка призводить до оголошення чогось небудь недійсним, незаконним, до його анулювання чи ліквідації. Тобто під скасу-

ванням слід розуміти анулювання неправомірного рішення (акта). За логікою, анулювання результатів голосування за закон призводить і до анулювання закону. При цьому слід враховувати, що закони, постанови та інші акти Верховної Ради України, які набрали чинності, скасуванню навіть самим парламентом не підлягають, вони визнаються такими, що втратили чинність (частина друга статті 48 Регламенту Верховної Ради України). Можуть бути скасовані лише результати голосування за закон, який ще не підписаний Головою Верховної Ради України, і тільки у разі порушення встановленої процедури при розгляді та голосуванні проекту закону або у разі виникнення перешкод, які могли вплинути на результати голосування (частини третя, четверта, десята статті 48 Регламенту Верховної Ради України).

Зазначене дає підстави вважати, що при поверненні закону на повторний розгляд результати першого голосування за нього не скасовуються, вони залишаються, як і залишається закон. Але ці результати в умовах застосування Президентом України права вето є недостатніми і не дають можливості завершити законотворчий процес та надати закону чинності.

У разі якщо пропозиції Президента України при повторному розгляді закону не враховуються, двома третинами голосів народних депутатів України може бути підтверджена раніше ухвалена редакція закону. Дату підтвердження свого рішення, тобто дату подолання вето Президента України, не можна вважати датою прийняття закону, адже закон не змінився, народні депутати України лише підтвердили своє волевиявлення. З іншого боку, якщо вважати результати голосування анульованими, то слід вважати, що і закону як такого немає, а є законопроект, тобто це повернення в пройдено стадію законодавчої процедури. Але частина четверта статті 94 Конституції України вказує, що на повторний розгляд парламенту надходить закон, а не законопроект.

Варто зазначити, що повторний розгляд закону парламентом у разі застосування главою держави права вето не є кардинально відмінним від звичайної процедури розгляду і ухвалення закону. Згідно зі статтею 134 Регламенту Верховної Ради України розгляд пропозицій Президента України до повернутого ним закону здійснюється у загальному порядку голосування пропозицій і поправок на пленарному засіданні Верховної Ради України відповідно до статті 45 Регламенту Верховної Ради України, яка не передбачає скасування попередніх результатів голосування, тобто при внесенні поправок до законопроекту чи змін до закону не вимагається голосування щодо скасування результатів останніх голосувань за положення, що змінюються.

Правова позиція Конституційного Суду України, згідно з якою застосування Президентом України права вето до ухваленого Верховною Радою України закону призводить до скасування результатів голосування за нього, видається проблемною. У Рішенні № 11-рп/98 вона була сформульована з метою означення початку повторного розгляду закону, тобто, на нашу думку, мала побічний характер, а тому не може беззастережно бути використана Конституційним Судом України при встановленні порушень конституційної процедури ухвалення закону і набрання ним чинності. Процедура повторного розгляду закону у Верховній Раді України після застосування права вето Президентом Ук-

раїни є розглядом одного і того ж закону із врахуванням наявних результатів голосування за нього.

Таким чином, при подоланні вето Президента України датою прийняття Верховною Радою України закону, без внесення до нього змін, слід вважати дату його прийняття у парламенті в цілому, коли на голосування він ставився як законопроект. На це вказує також процедура його повторного розгляду, в процесі якої розглядається не закон, а прийнятність сформульованих пропозицій Президента України (стаття 135 Регламенту Верховної Ради України). Голосування двома третинами від конституційного складу парламенту у такому разі має своєю ціллю не прийняття закону (він уже прийнятий), а підтвердження кваліфікованою більшістю волевиявлення щодо його прийняття.

Розглядаючи поставлені питання, варто вдатися до порівняльного аналізу. Конституція України, надавши Конституційному Суду України право конституційного контролю за законами та іншими нормативно-правовими актами, не надала йому повноважень визнавати ці акти або їх окремі частини такими, що втрачають чинність. Основний Закон України безпосередньо вказав, що акти, які визнаються неконституційними, самостійно втрачають чинність. Так само, якби був намір надати вето Президента України скасувального характеру, у Конституції України мало бути зазначено, що застосування права вето призводить до анулювання результатів ухвалення Верховною Радою України закону.

Розглядаючи справу, Конституційний Суд України мав урахувати, крім зазначених, інші правові позиції Рішення № 11-рп/98, зокрема щодо того, що голосування у Верховній Раді України є дією, якою приймаються рішення (із чого випливає, що скасування результатів голосування є скасуванням рішення), і, що особливо важливо, що Конституція України не встановлює вимог щодо порядку проведення голосування на пленарних засіданнях парламенту, в тому числі випадків і підстав визнання голосування таким, що не відбулося, а також проведення переголосувань. Ці питання, стверджує Конституційний Суд України, підлягають врегулюванню законом про регламент Верховної Ради України (пункт 1 мотивувальної частини рішення № 11-рп/98). Отже, є підстави для висновку, що порядок поставлення дати та підпису під текстом законів при їх повторному розгляді також має визначатися Регламентом Верховної Ради України та (або) законом, з урахуванням і того, що зазначене належить до засобів юридичної техніки.

Що стосується висновку Конституційного Суду України щодо обов'язкового підписання закону Головою Верховної Ради України спеціально для його офіційного оприлюднення і опублікування, то він не впливає з положень Конституції України, зокрема частини четвертої статті 94. Навіть граматичне тлумачення положення про те, що закон «невідкладно офіційно оприлюднюється Головою Верховної Ради України і опубліковується за його підписом», не дає підстави вважати, що закон повинен окремо підписуватися для цілей офіційного оприлюднення. Положення Конституції України, зокрема статті 94, взагалі ні від Президента України, ні від Голови Верховної Ради України не вимагають спеціального підпису для опублікування закону.

Виходячи з положень Конституції України підписи Голови Верховної Ради України і Президента України під текстом закону є засвідченням відповідності

тексту закону прийнятому парламентом рішенням та засвідченням схвалення главою держави прийнятого закону. На таке значення підпису Президента України під текстом закону вказує, зокрема, частина третя статті 94 Конституції України, де зазначається, що у разі не повернення главою держави закону для повторного розгляду він вважається схваленим Президентом України і має бути підписаний. На те, що підпис Президента України під текстом закону означає його схвалення, вказує і частина друга цієї статті, де зазначається, що глава держави «підписує його, беручи до виконання». Також слід враховувати, що за «Великим тлумачним словником сучасної української мови» під терміном «підписувати» розуміють поставлення підпису на знак потвердження, засвідчення чого-небудь. Оскільки в Законі не міститься вказівок щодо вчинення дій з офіційного його оприлюднення і опублікування, то підписи Голови Верховної Ради України і Президента України під текстом закону не можуть мати такого функціонального призначення. Закони мають опубліковуватися за підписом під їх текстом Президента України (Голови Верховної Ради України) на підставі окремих розпоряджень.

Щодо висновку Конституційного Суду України про визнання Закону неконституційним повністю, то він також є невиправданим. Сама по собі неузгодженість дати під текстом закону з часом його повторного розгляду не є фактором невідповідності змісту закону положенням Конституції України, неповноважності парламенту його приймати, недотриманням порядку голосування при його прийнятті або іншими обставинами, які впливають на конституційність закону в цілому чи породжують певні негативні наслідки під час його застосування. Тому Конституційний Суд України мав надати мотивацію свого висновку щодо визнання неконституційним Закону повністю. Не варто ставати на позицію, що будь-яке порушення процедури розгляду, ухвалення або набрання законом чинності є підставою для визнання його неконституційним у цілому.

Слід також зазначити, що редакція статті 94 Конституції України є такою, яка вимагає перш за все телеологічного і систематичного її тлумачення. Спроби лише шляхом граматичного тлумачення з'ясувати вказані положення Конституції України не сприяли їх повному розумінню, що вплинуло на прийняття Рішення № 20-рп/2009.

Суддя Конституційного Суду України

П. ТКАЧУК

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
частини третьої статті 14 Закону України
«Про телебачення і радіомовлення»

м. Київ
15 вересня 2009 року
№ 21-рп/2009

Справа № 1-41/2009

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуєчого, доповідача,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Головіна Анатолія Сергійовича,
Дідківського Анатолія Олександровича,
Домбровського Івана Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Мачужак Ярослави Василівни,
Нікітіна Юрія Івановича,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Ткачука Павла Миколайовича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 14 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 року № 3759–XII в редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 12 січня 2006 року № 3317–IV (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 10, ст. 43; 2006 р., № 18, ст. 155).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 52 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність частини третьої статті 14 Закону України «Про телебачення і радіомовлення».

Заслухавши суддю-доповідача Стрижака А. А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 52 народних депутати України — порушив питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 14 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 року № 3759–XII в редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 12 січня 2006 року № 3317–IV (далі — Закон).

Оспорюваними положеннями Закону встановлено, що керівники Національної телекомпанії України (далі — Телекомпанія) та Національної радіокомпанії України (далі — Радіокомпанія) призначаються на посади і звільняються з посад Президентом України за поданням Верховної Ради України; кандидатури на посади керівників Телекомпанії, Радіокомпанії визначають і вносять до Верховної Ради України громадські ради Телекомпанії та Радіокомпанії; пропозиції про звільнення з посад керівників Телекомпанії, Радіокомпанії з відповідним обґрунтуванням готують і вносять до Верховної Ради України громадські ради Телекомпанії та Радіокомпанії.

На думку авторів клопотання, повноваження Президента України та Верховної Ради України визначаються виключно Конституцією України, аналіз змісту положень якої свідчить, що Верховна Рада України не наділена повноваженнями вносити подання Президенту України про призначення на посади та звільнення з посад керівників Телекомпанії, Радіокомпанії, а глава держави не уповноважений призначати на посади і звільняти з посад цих керівників.

У конституційному поданні зазначено, що Телекомпанія та Радіокомпанія є державними підприємствами (частина перша статті 14 Закону), управління якими, в тому числі призначення на посади та звільнення з посад їх керівників, належить до повноважень Кабінету Міністрів України. Проте згідно з оспорюваними положеннями Закону Президент України призначає на посади і звільняє з посад керівників Телекомпанії та Радіокомпанії, тобто фактично здійснює управління конкретними об'єктами державної власності.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що частина третя статті 14 Закону не відповідає статтям 8, 19, 85, 106, 116 Конституції України, та просить визнати її неконституційною.

2. З метою повного і всебічного розгляду обставин справи Конституційний Суд України дослідив і проаналізував позиції Президента України, Голови Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Державного комітету телебачення та

радіомовлення України, а також додаткові матеріали, надані Телекомпанією і Радіокомпанією.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені у конституційному поданні питання, виходить з такого.

Україна є правовою державою; органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй; органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (стаття 1, частина друга статті 6, частина друга статті 8, частина друга статті 19 Основного Закону України).

Повноваження Президента України та Верховної Ради України, передбачені Конституцією України, охоплюють у встановлених нею межах певні сфери державної політики, в тому числі телебачення та радіомовлення.

Засади утворення і діяльності засобів масової інформації визначаються виключно законами України (пункт 11 частини першої статті 92 Основного Закону України). Одним із них є Закон, відповідно до частини першої статті 7 якого Верховна Рада України визначає державну політику щодо телебачення і радіомовлення, законодавчі основи її реалізації. До структури національного телебачення та радіомовлення України входять, зокрема, Телекомпанія і Радіокомпанія, які є державними підприємствами (частина перша статті 14 Закону) та належать до державних засобів масової інформації, сфера діяльності яких спрямована на забезпечення здійснення політики держави в галузі теле-радіомовлення.

Особливий характер державної політики щодо телебачення і радіомовлення підтверджується закріпленням на конституційному рівні участі Президента України та Верховної Ради України у формуванні органів, які реалізують цю політику. Такими органами є Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення (далі — Національна рада) та Державний комітет телебачення та радіомовлення України (далі — Держкомтелерадіо).

Національна рада є конституційним, постійно діючим колегіальним органом, який здійснює функції стосовно участі у розробці і реалізації державної політики у сфері телерадіомовлення (статті 1, 13, 14, 15 Закону України «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення»).

Порядок формування Національної ради визначено Конституцією України: Верховна Рада України призначає на посади та звільняє з посад половину її складу, іншу половину — призначає на посади та звільняє з посад Президент України (пункт 20 частини першої статті 85, пункт 13 частини першої статті 106). Такі дії Президента України та Верховної Ради України є одним із способів здійснення ними повноважень у сфері телерадіомовлення.

Держкомтелерадіо — центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом із забезпечення реалізації державної політики в інформаційній сфері, який відповідно до покладених завдань координує діяльність державних засобів

масової інформації (пункт 1, підпункт 13 пункту 4 Положення про Держкомтелерадіо, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 2007 року № 897).

Голову Держкомтелерадіо призначає на посаду Верховна Рада України за поданням Прем'єр-міністра України (пункт 12 частини першої статті 85 Конституції України). Таким чином, одним із повноважень, які парламент та глава уряду здійснюють у сфері телерадіомовлення, є їх участь у призначенні Голови Держкомтелерадіо.

Системний аналіз конституційних норм, які визначають повноваження Президента України та Верховної Ради України у сфері телерадіомовлення, дає підстави для висновку, що ці інститути державної влади мають діяти в межах конституційних повноважень, зокрема, щодо участі у формуванні лише тих органів, які передбачені Конституцією України.

В Основному Законі України закріплено виключний перелік посадових осіб, у призначенні та звільненні яких безпосередньо беруть участь Президент України та Верховна Рада України, що свідчить про неможливість розширення на законодавчому рівні цього переліку. Це узгоджується з правовими позиціями, викладеними в рішеннях Конституційного Суду України, в яких неодноразово йшлося про встановлення лише Конституцією України повноважень Президента України та Верховної Ради України. Так, у Рішенні від 10 квітня 2003 року № 7-рп/2003 Конституційний Суд України зазначив, що відповідно до Конституції України повноваження Президента України вичерпно визначені Конституцією України, а це унеможливорює прийняття законів, які встановлювали б інші його повноваження (пункт 2 мотивувальної частини). У Рішенні Конституційного Суду України від 7 квітня 2004 року № 9-рп/2004 наголошено, що повноваження Верховної Ради України, як і повноваження Президента України, визначаються Конституцією України (підпункт 4.2 пункту 4 мотивувальної частини). У Рішенні Конституційного Суду України від 16 травня 2007 року № 1-рп/2007 вказано, що відповідно до пункту 31 частини першої статті 106 Конституції України повноваження Президента України визначаються лише Основним Законом України (пункт 6 мотивувальної частини).

Участь глави держави та органу законодавчої влади у процедурі призначення на посади та звільнення з посад керівників Телекомпанії, Радіокомпанії Конституцією України не передбачена. Отже, положення частини третьої статті 14 Закону, які встановлюють такі повноваження Президента України та Верховної Ради України, є неконституційними.

4. У процесі розгляду справи Конституційний Суд України з тих же підстав виявив невідповідність Конституції України положення абзацу другого частини другої статті 14 Закону щодо участі Верховної Ради України та Президента України у формуванні та затвердженні персонального складу громадських рад Телекомпанії та Радіокомпанії. За таких обставин Конституційний Суд України вважає за необхідне відповідно до частини третьої статті 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» визнати неконституційними зазначені положення абзацу другого частини другої статті 14 Закону.

Таким чином, окремі положення частин другої, третьої статті 14 Закону є такими, що суперечать статтям 8, 19, 85, 106 Конституції України.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 152 Конституції України, статтями 51, 61, 69 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення абзацу другого частини другої, частини третьої статті 14 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 року № 3759–XII в редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 12 січня 2006 року № 3317–IV стосовно визначення повноважень Президента України і Верховної Ради України у формуванні та затвердженні персонального складу громадських рад Національної телекомпанії України і Національної радіокомпанії України та участі Президента України і Верховної Ради України у процедурі призначення на посади та звільнення з посад керівників Національної телекомпанії України і Національної радіокомпанії України.

2. Положення абзацу другого частини другої, частини третьої статті 14 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 року № 3759–XII в редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 12 січня 2006 року № 3317–IV, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рекомендувати Верховній Раді України в законодавчому порядку врегулювати питання про порядок формування персонального складу громадських рад Національної телекомпанії України та Національної радіокомпанії України.

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточною і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 21-rp/2009 dated September 15, 2009 in the case upon the constitutional petition of 52 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of paragraph three Article 14 of the Law of Ukraine «On Television and Radio Broadcasting»*

Subject of the right to constitutional petition — 52 People's Deputies of Ukraine — applied to the Constitutional Court of Ukraine with a petition on conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of Article 14.3 of the Law of Ukraine «On Television and Radio Broadcasting» № 3759-XII dated December 21, 1993 in the wording of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to the Law of Ukraine «On Television and Radio Broadcasting» no.3317-IV dated January 12, 2006 (hereinafter referred to as «the Law»).

The disputed provisions of the Law read that heads of the National TV Company of Ukraine (hereinafter referred to as «the TV Company») and the National Radio Company of Ukraine (hereinafter referred to as «the Radio Company») are appointed to and dismissed from their offices by the President of Ukraine upon submission of the Verkhovna Rada of Ukraine; candidates for the heads of the TV Company and the Radio Company are nominated and submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine by the public councils of the TV Company and the Radio Company; proposals concerning dismissal of the heads of the TV Company and the Radio Company with respective justification are to be prepared and submitted to the Verkhovna Rada by the public councils of the TV Company and the Radio Company.

Ukraine is a law-based state; bodies of legislative, executive and judicial power exercise their authority within the limits established by this Constitution and in accordance with the laws of Ukraine; laws and other normative legal acts are adopted on the basis of the Constitution of Ukraine and shall conform to it; bodies of state power and bodies of local self-government and their officials are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority, and in the manner envisaged by the Constitution and the laws of Ukraine (Articles 1, 6.2, 8.2 and 19.2 of the Fundamental Law).

Authorities of the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine provided for in the Constitution regulate certain spheres of the state policy within the constitutionally established limits, including such sphere as television and radio broadcasting.

The principles of the establishment and activity of mass media are determined exclusively by the laws (Article 92.1.11 of the Fundamental Law). Such laws include the Law, pursuant to Article 7.1 of which the Verkhovna Rada of Ukraine determines the state policy on television and radio broadcasting as well as the legislative principles of its implementation. The structure of the national television and radio broadcasting in Ukraine includes inter alia the TV Company and the Radio Company that are state-owned enterprises (Article 14.1 of the Law) and belong to the public mass media, the sphere of activities of which is aimed at ensuring implementation of the state policy in the sphere of TV and radio broadcasting.

The special nature of the state policy on TV and radio broadcasting is further confirmed by the constitutionally envisaged participation of the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine in formation of the bodies implementing the respective policy. Such bodies are the National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting (hereinafter referred to as «the National Council») and the State Committee on Television and Radio Broadcasting (hereinafter referred to as «the State Committee»).

The National Council is a constitutional standing collective body that performs its functions related to participation in development and implementation of the state policy in the sphere of TV and radio broadcasting (Articles 1, 13, 14, and 15 of the Law «On National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting»).

The procedure for the establishment of the National Council is determined by the Constitution: the Verkhovna Rada of Ukraine appoints to and dismisses from office one-half of the composition of the National Council, and the other half is appointed and dismissed by the President of Ukraine (Articles 85.1.20 and 106.1.13). Such actions of the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine are one of the means of their exercising their authorities in the sphere of TV and radio broadcasting.

The State Committee is a central executive body with a special status ensuring implementation of the state policy in the information sphere that, pursuant to its tasks, coordinates activities of public mass media (sub-items 1 and 4.13 of the Provisions on the State Committee approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 897 dated July 11, 2007).

The Head of the State Committee is appointed to the office by the Verkhovna Rada of Ukraine after nomination by the Prime Minister of Ukraine (Article 85.1.12 of the Constitution). Therefore, one of the authorities exercised by the parliament and the head of government in the sphere of TV and radio broadcasting is their participation in appointment of the Head of the State Committee.

The system analysis of the constitutional norms defining authorities of the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine in the sphere of TV and radio broadcasting gives grounds to conclude that these state power institutions have to act within the limits of their constitutional authorities, namely with regard to participation in the establishment of only those bodies that are defined by the Constitution.

The Fundamental Law contains an exhaustive list of officials, whose appointment and dismissal require direct participation of the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine, which means that it is impossible to extend this list at a legislative level. This is in line with the legal positions stated in the Constitutional Court decisions, in which it has repeatedly referred to the identification of authorities of the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine exclusively by the Constitution.

Participation of the Head of State and the legislature in the process of appointment to and dismissal from offices of the heads of the TV Company and the Radio Company is not provided for in the Constitution. Hence, provisions of Article 14.3 of the Law that provide for such authorities of the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine are unconstitutional.

During consideration of this case, the Constitutional Court established on the same grounds non-conformity with the Constitution of provisions of Article 14.2 of the Law concerning participation of the Verkhovna Rada of Ukraine and the President of Ukraine in the establishment and approval of membership of the public councils of the TV Company and the Radio Company. In such circumstances, the Constitutional Court of Ukraine deems it necessary, pursuant to Article 61.3 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine», to recognise the aforementioned provisions of paragraph 2 Article 14.2 of the Law unconstitutional.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) provisions of paragraph two Article 14.2, Article 14.3 of the Law «On Television and Radio Broadcasting» № 3759-XII dated December 21, 1993 in the wording of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to the Law of Ukraine «On Television and Radio Broadcasting» № 3317-IV dated January 12, 2006 concerning the definition of authorities of the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine related to formation and approval of membership of the public councils of the National TV Company of Ukraine and the National Radio Company of Ukraine, and participation of the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine in the process of appointment to and dismissal from office of the heads of the National TV Company of Ukraine and the National Radio Company of Ukraine.

2. Provisions of paragraph 2 Article 14.2, Article 14.3 of the Law «On Television and Radio Broadcasting» № 3759-XII dated December 21, 1993 in the wording of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to the Law of Ukraine «On Television and Radio Broadcasting» № 3317-IV dated January 12, 2006 that were recognised unconstitutional lose their effect on the day of adoption of this Decision by the Constitutional Court.

3. The Verkhovna Rada of Ukraine is recommended to legislatively regulate the procedure for formation of membership of the public councils of the National TV Company of Ukraine and the National Radio Company of Ukraine.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за конституційним поданням Президента України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
Постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання кризовим
явищам у вугільній промисловості»
(справа про відчуження майна державних вугледобувних підприємств)

м. Київ

29 вересня 2009 року

№ 22-рп/2009

Справа № 1-45/2009

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,

Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Головіна Анатолія Сергійовича,
Джуня В'ячеслава Васильовича,
Дідківського Анатолія Олександровича,
Домбровського Івана Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Мачужак Ярослави Василівни,
Нікітіна Юрія Івановича,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Ткачука Павла Миколайовича — доповідача,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання кризовим явищам у вугільній промисловості» від 2 квітня 2009 року № 430 (Офіційний вісник України, 2009 р., № 33, ст. 1144).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність Постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання кризовим явищам у вугільній промисловості» від 2 квітня 2009 року № 430.

Заслухавши суддю-доповідача Ткачука П. М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Президент України Указом «Про зупинення дії постанови Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2009 року № 430» від 29 травня 2009 року № 375 відповідно до пункту 15 частини першої статті 106 Конституції України зупинив дію Постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання кризовим явищам у вугільній промисловості» від 2 квітня 2009 року № 430 (далі — Постанова) та звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати її такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною).

Постановою Кабінет Міністрів України затвердив перелік вугледобувних підприємств, майно яких підлягає продажу в 2009 році на відкритому аукціоні, та вирішив ряд питань, пов'язаних із забезпеченням продажу такого майна (пунк-

ти 1, 2, 3, 4). Крім того, Постановою внесено зміни до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2008 року № 1517 (пункт 5).

Обґрунтовуючи свою позицію, Президент України зазначає, що згідно з пунктом 5 статті 116 Конституції України Кабінет Міністрів України здійснює управління об'єктами державної власності відповідно до закону. Верховна Рада України в межах повноважень, передбачених пунктом 3 частини першої статті 85, пунктом 7 частини першої статті 92 Конституції України, прийняла Закон України «Про приватизацію державного майна», в якому визначила, що об'єкти, які мають загальнодержавне значення, не підлягають приватизації. До таких об'єктів належать майнові комплекси підприємств, їх структурні підрозділи, основним видом діяльності яких є виробництво товарів (робіт, послуг), що мають загальнодержавне значення, зокрема корисних копалин загальнодержавного значення (частина друга статті 5 вказаного закону).

На думку глави держави, видавши Постанову, Кабінет Міністрів України перебрав на себе повноваження Верховної Ради України, оскільки затвердження переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, віднесено до повноважень парламенту (пункт 36 частини першої статті 85 Конституції України). Змінювати такий перелік, а саме вилучати з нього відповідні об'єкти з метою подальшого їх продажу, може виключно Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади. З цих підстав вирішення питання про відчуження об'єктів державної власності Постановою суперечить статті 75, пунктам 3, 36 частини першої статті 85 Конституції України.

Як указано в конституційному поданні, діючи в такий спосіб, Кабінет Міністрів України порушив і вимоги частини другої статті 6, частини другої статті 19, пунктів 5, 10 статті 116, частини першої статті 117 Конституції України.

2. Щодо поставлених у конституційному поданні питань свої позиції висловили Кабінет Міністрів України та Фонд державного майна України.

3. У Конституції України зазначено, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України (частина друга статті 6), виключно законами України визначається правовий режим власності (пункт 7 частини першої статті 92), управління об'єктами державної власності відповідно до закону здійснює Кабінет Міністрів України (пункт 5 статті 116), затвердження переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, належить до повноважень Верховної Ради України (пункт 36 частини першої статті 85).

У розвиток вказаних конституційних положень Верховна Рада України прийняла закони України «Про приватизацію державного майна», «Про Державну програму приватизації», «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації», «Про управління об'єктами державної власності» та інші.

4. Власність є матеріальною основою суспільного розвитку, а питання володіння, користування і розпорядження нею — ключовими у діяльності органів

державної влади та органів місцевого самоврядування. Здійснення права державної власності включає відчуження державного майна, яке реалізується органами державної влади та іншими уповноваженими на це суб'єктами. Чинне законодавство передбачає відчуження державного майна шляхом приватизації та звичайне (неприватизаційне) відчуження.

Під приватизацією державного майна розуміється відчуження майна, що перебуває у державній власності, і майна, що належить Автономній Республіці Крим, на користь фізичних та юридичних осіб з метою підвищення соціально-економічної ефективності виробництва та залучення коштів на структурну перебудову економіки України (стаття 1 Закону України «Про приватизацію державного майна»). Приватизація державного майна є суспільно значимим процесом, у ході якого здійснюється роздержавлення власності, вирішуються питання пільгової участі членів трудових колективів у її придбанні та їх соціального захисту.

Вказаним законом визначено, що приватизації підлягають, зокрема, підприємства як єдині майнові комплекси, до складу яких входять усі види майна, призначені для їх діяльності, а також цехи, виробництва, дільниці, інші підрозділи, якщо в разі їх виділення не порушується технологічна єдність виробництва з основної спеціалізації підприємства (частина перша статті 5). Кошти, одержані від приватизації державного майна, зараховуються до Державного бюджету України у повному обсязі (частина перша статті 23 зазначеного закону). Відчуження державного майна у формі приватизації здійснюється у порядку, визначеному законами України з питань приватизації.

Під звичайним (неприватизаційним) відчуженням об'єктів державної власності слід розуміти передачу права власності на матеріальні активи, що відповідно до законодавства визнаються основними фондами (засобами), яке здійснюється шляхом продажу цього майна юридичним чи фізичним особам, за винятком державного майна, що підлягає приватизації, та іншого майна, щодо якого законодавством встановлена заборона на відчуження. Звичайне (неприватизаційне) відчуження державного майна не має ознак соціальної значимості, воно є однією з форм розпорядження ним виходячи з суто господарських чи економічних інтересів суб'єктів господарювання та управління державним майном, яким і надходять грошові кошти. Підстави і порядок здійснення звичайного (неприватизаційного) відчуження державного майна регулюється Господарським кодексом України, Законом України «Про управління об'єктами державної власності», Порядком відчуження об'єктів державної власності, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 6 червня 2007 року № 803, та іншими актами законодавства.

Конституційний Суд України виходить з того, що повноваження з управління об'єктами державної власності, зокрема щодо встановлення порядку їх відчуження та списання, покладені на Кабінет Міністрів України. Державну політику у сфері приватизації здійснює Фонд державного майна України, його регіональні відділення та представництва, які організовують і проводять приватизаційне відчуження майна.

5. Чинним законодавством визначено, що підприємства гірничодобувної промисловості можуть перебувати у різних формах власності. Гірничим підприємством є цілісний технічно та організаційно відокремлений майновий комплекс засобів і ресурсів для видобутку корисних копалин, будівництва та експлуатації об'єктів із застосуванням гірничих технологій (шахта, рудник, копальня, кар'єр тощо). Приватизація таких підприємств має здійснюватися з урахуванням особливостей приватизації об'єктів гірничодобувної промисловості відповідно до законодавства про приватизацію. Не підлягає приватизації майно державних галузевих і регіональних гірничорятувальних служб, а також майно державних наукових установ із забезпечення безпеки робіт гірничої промисловості (абзац тринадцятий частини першої статті 1, стаття 6 Гірничого закону України, стаття 2 Закону України «Про приватизацію державного майна»).

Такий підхід законодавця до приватизації підприємств гірничодобувної промисловості дістав своє відображення у переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, затвердженому Законом України від 7 липня 1999 року (зі змінами), який не встановив заборони щодо приватизації жодного вугледобувного підприємства із зазначених у Постанові.

Таким чином, законами України визначено, що державні підприємства з видобутку вугілля і шахти як структурні підрозділи державних вугледобувних підприємств, що є майновими комплексами, можуть бути відчужені шляхом приватизації у встановленому законом порядку.

6. Досліджуючи Постанову, Конституційний Суд України дійшов висновку, що нею Кабінет Міністрів України передбачив відчуження структурних підрозділів державних вугледобувних підприємств у цілому як майнових комплексів, а не їх виокремленого майна, яке належить до основних фондів, та що визначена Постановою форма відчуження майна не є приватизацією державного майна відповідно до Закону України «Про приватизацію державного майна». У Постанові, по суті, закріплене звичайне (неприватизаційне) відчуження майна структурних підрозділів державних вугледобувних підприємств, що виключає можливість отримання їх працівниками гарантованих вказаним законом пільг на першочергове придбання акцій, соціального захисту при звільненні з ініціативи нового власника тощо. Постановою передбачається, що кошти від продажу майна вугледобувних підприємств спрямовуються до спеціального фонду Міністерства вугільної промисловості України, а не до Державного бюджету України.

Конституційний Суд України вважає, що Кабінет Міністрів України, видавши Постанову, вийшов за межі своїх повноважень і здійснив управління об'єктами державної власності — майном вугледобувних підприємств у супереч положенням законів України «Про приватизацію державного майна», «Про управління об'єктами державної власності», Гірничого закону України, що не відповідає частині другій статті 19, пункту 5 статті 116 Основного Закону України. Положення пункту 5 статті 116 Конституції України щодо здійснення Кабінетом Міністрів України управління об'єктами державної власності відповідно до закону є приписом стосовно того, як має діяти Уряд України, здійснюючи повноважен-

ня щодо реалізації прав держави як власника, — не на власний розсуд, а згідно із законом, який регулює ці відносини.

Таким чином, Постанова, за винятком пункту 5, є такою, що не відповідає Конституції України.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), пункти 1, 2, 3, 4 Постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання кризовим явищам у вугільній промисловості» від 2 квітня 2009 року № 430.

2. Пункти 1, 2, 3, 4 Постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання кризовим явищам у вугільній промисловості» від 2 квітня 2009 року № 430, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточною і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 22-rp/2009 dated September 29, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Prevention of the Crisis Occurrences in the Coal Mining Industry» (case on alienation of property of state coal mining enterprises)*

The President of Ukraine, pursuant to the Article 106.1.15 of the Constitution, suspended the effect of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Prevention of the Crisis Occurrences in the Coal Mining Industry» No. 430 dated April 2, 2009 (hereinafter referred to as «the Resolution») with the decree «On suspension of the effect of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 430 dated April 2, 2009» and applied to the Constitutional Court with a petition to recognise it as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional).

In its Resolution the Cabinet of Ministers of Ukraine approved the list of the coal mining enterprises, the property of which was to be offered for sale at a public auction in 2009 and resolved a number of issues on ensuring the sale of such a proper-

ty (items 1, 2, 3, 4). Furthermore, the Resolution amended the Directive of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1517 (item 5) dated December 3, 2008.

The Constitution of Ukraine specifies that bodies of legislative, executive and judicial power exercise their authority within the limits established by this Constitution and in accordance with the laws (Article 6.2), the legal regime of property is determined exclusively by the laws of Ukraine (Article 92.1.7), the Cabinet of Ministers of Ukraine in accordance with the law administers the management of objects of state property (Article 116.5), the Verkhovna Rada of Ukraine confirms the list of objects owned by the State that are not subject to privatisation (Article 85.1.36).

Following the above-mentioned constitutional provisions the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the laws «On Privatisation of State Property», «On the State Privatisation Program», «On the List of the State Property Objects which are not Subject to Privatisation», «On Managing Objects that are in State Ownership» and others.

Property is a material base of the social development and the issues of its possession, use and disposition are the key aspects of the activity of state bodies and bodies of local self-government. The execution of the right of state property includes alienation of the state property which is exercised by state bodies and other subjects authorised to do so. The current legislation envisages alienation of the state property through privatisation and regular (non-privatisation) alienation.

Privatisation of the state property implies alienation of the state-owned property and property, which belongs to the Autonomous Republic of Crimea, in favor of individuals and legal entities aimed at increasing the social-economic effectiveness of industry and involving financial resources for structural reorganisation of the economy of Ukraine (Article 1 of the Law «On Privatisation of State Property»). Privatisation of the state property is a socially important process, during which property denationalisation is realised and issues of privileged participation of the members of labor collectives in its acquisition and their social protection are resolved.

The above-mentioned law provides that the subjects of privatisation are enterprises as the sole property complexes, which include all types of property, intended for their activities, as well as workshops, production units, divisions, other subdivisions, if the technological unity of production, related to the main specialisation of the enterprise, is not disturbed in case of their separation (Article 5.1).

Funds, received from the privatisation of the state property, are entirely transferred to the State Budget of Ukraine (Article 23.1 of the mentioned law). The alienation of the state property in the form of privatisation is executed according to the procedure provided for by the laws of Ukraine on privatisation.

The regular (non-privatisation) alienation of the objects of the state property means the transfer of the right of ownership of the main funds, which according to the legislation are recognised the main funds. This transfer is fulfilled by means of the sale of the property to individuals and legal entities except for the state property subject to privatisation and other property, which pursuant to the legislation is prohibited for alienation. The regular (non-privatisation) alienation of the state property does not have the signs of the social importance. It is one of the forms of disposal of property exercised by the economic entity which manages the state property and is guided

exclusively by its economic interests, and which receives funds from privatisation. The grounds and the order of the execution of the regular (non-privatisation) alienation of the state property is regulated by the Commercial Code of Ukraine, the Law «On Managing Objects of State Ownership», the Order of Alienation of the Objects of the State Property, approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 803 dated June 6, 2007, and other legal acts.

The Cabinet of Ministers of Ukraine is empowered to manage the objects of state property, including establishment of an order of their alienation and writing off. The state policy in the sphere of privatisation is executed by the Fund of State Property of Ukraine, its regional branches and representative offices, which organise and carry out privatisation alienation of property.

The existing legislation specifies that the enterprises of the mining industry may have different forms of property. A mining enterprise is an integral, technically and organisationally separated economic complex of means and resources for the extraction of mineral deposits, building and exploitation of the objects with the use of mining technologies (mine, placer, ore mine, opencast etc.). Privatisation of such enterprises should be carried out with account of specific features of privatisation of the objects mining industry pursuant to the legislation on privatisation. The property of state regional and branch mining rescue services, as well as the property of the state institutes on ensuring labor safety in the mining industry may not be the subjects of privatisation (paragraph 13 Article 1.1, Article 6 of the Mining Law of Ukraine, Article 2 of the Law «On Privatisation of State Property»).

Thus, the Laws of Ukraine specify that the state coal mining enterprises and mines, being structural subdivisions of the state coal mining enterprises, which are the economic complex, can be alienated by means of privatisation in a prescribed legal procedure.

During the examination of the Resolution, the Constitutional Court of Ukraine reached a conclusion that the Cabinet of Ministers of Ukraine had made provisions for the alienation of the structural subdivisions of the state coal mining enterprises as a whole as economic complexes, but not their separated property, which belongs to the main funds. The form of the property alienation which is defined in the Resolution is not a privatisation of the state property according to the Law «On Privatisation of State Property». In fact, the Resolution stipulates regular (non-privatisation) alienation of the property of the structural subdivisions of the state coal mining enterprises which eliminates a possibility for the workers to get a privilege for priority acquisition of the shares, provided for by the Law, as well as the social protection in case of dismissal upon the initiative of a new owner etc. The Resolution envisages that the funds received from the sale of the property of coal mining enterprises should be transferred to the special fund of the Ministry of Coal Mining Industry of Ukraine, and not to the State Budget of Ukraine.

The Constitutional Court of Ukraine considers that by issuing the Resolution the Cabinet of Ministers of Ukraine has exceeded the limits of its authority and carried out the management of the state property objects, which are property of the coal mining enterprises, in defiance of the provisions of the Laws «On Privatisation of State Property», «On Managing Objects That Are in State Ownership», the Mining Law of

Ukraine, which does not comply with Articles 19.2, 116.5 of the Fundamental Law. The provisions of Article 116.5 of the Constitution on the management of the state property objects by the Cabinet of Ministers of Ukraine in accordance with the law clarifies how the Government of Ukraine should act while exercising its authority concerning the implementation of the right of the State as an owner — the Government must not act at its own discretion, but in accordance with the Law which regulates these legal relations.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution (unconstitutional) items 1, 2, 3, 4, of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Prevention of the Crisis Occurrences in the Coal Mining Industry» № 430 dated April 2, 2009.

2. Items 1, 2, 3, 4, of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Prevention of the Crisis Occurrences in the Coal Mining Industry» № 430 dated April 2, 2009 deemed to be unconstitutional lose their legal force from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за конституційним зверненням
громадянина Голованя Ігоря Володимировича
щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України
(справа про право на правову допомогу)

м. К и ї в
30 вересня 2009 року
№ 23-рп/2009

Справа № 1-23/2009

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бринцева Василя Дмитровича — головуєчого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Головіна Анатолія Сергійовича,
Джуня В'ячеслава Васильовича,
Дідківського Анатолія Олександровича,
Домбровського Івана Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,

Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Мачужак Ярослави Василівни — доповідача,
Нікітіна Юрія Івановича,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Ткачука Павла Миколайовича,
Шишкіна Віктора Івановича,

за участю суб'єкта права на конституційне звернення Голованя Ігоря Володимировича, представника суб'єкта права на конституційне звернення Никифорова Олександра Валерійовича, Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України Селіванова Анатолія Олександровича, керівника Служби Секретаріату Президента України із забезпечення зв'язків з Конституційним Судом України та Центральною виборчою комісією Михеєнка Ростислава Михайловича, керівника Департаменту кримінального, адміністративного, цивільного права та пенітенціарних установ Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Галаєвського Юрія Васильовича, судді Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України Гриціва Михайла Івановича, помічника першого заступника Голови Верховного Суду України Бортновської Зоряни Петрівни, начальника управління правового забезпечення Генеральної прокуратури України Бурдоля Євгена Павловича розглянув на пленарному засіданні справу про офіційне тлумачення положень статті 59 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянина Голованя Ігоря Володимировича.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування положень статті 59 Конституції України щодо права кожного на правову допомогу.

Заслухавши суддю-доповідача Мачужак Я. В., пояснення Голованя І. В., Селіванова А. О., Михеєнка Р. М., Галаєвського Ю. В., Гриціва М. І., Бортновської З. П., Бурдоля Є. П. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Громадянин Головань І. В. звернувся до Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 59 Конституції України «кожен має право на правову допомогу» та частини другої цієї статті «для... надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура».

Необхідність в офіційному тлумаченні автор клопотання пояснює неоднозначністю розуміння і застосування зазначених положень Основного Закону

України посадовими особами органів прокуратури, зокрема слідчими при проведенні допитів свідків у кримінальному процесі.

Обґрунтовуючи ці твердження, суб'єкт права на конституційне звернення посилається на неоднакові процесуальні акти слідчих і прокурорів у конкретних кримінальних справах щодо можливості надання свідкам під час допиту правової допомоги адвокатом.

У зв'язку з цим Головань І. В. у контексті положень статті 59 Конституції України просить роз'яснити, чи має громадянин право на правову допомогу адвоката під час допиту його як свідка або у разі виклику для надання пояснень до державних органів та чи є це право однією з конституційних гарантій, що надає громадянину можливість вільно обирати своїм представником або захисником у будь-яких державних органах адвоката — особу, яка має свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю.

Відмова посадових осіб слідчих органів проводити процесуальні дії зі свідком у присутності його адвоката та у наданні правової допомоги особі під час дачі пояснень в інших державних органах, на думку суб'єкта права на конституційне звернення, є обмеженням конституційного права на правову допомогу і може призвести до порушення прав людини і громадянина.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного звернення висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Голова Верховного Суду України, Генеральна прокуратура України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Міністерство юстиції України, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Спілка адвокатів України, Харківська правозахисна група, науковці Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Національного університету внутрішніх справ України, Національної академії прокуратури України, Одеської національної юридичної академії.

3. Вирішуючи порушені у конституційному зверненні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. Відповідно до Конституції України утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга статті 3).

У розділі II Основного Закону України закріплено не лише основні права і свободи людини і громадянина, а й передбачено відповідні конституційно-правові гарантії їх дотримання та захисту, зокрема заборону скасування конституційних прав і свобод (частина друга статті 22), неможливість обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, крім обмежень певних прав і свобод в умовах воєнного або надзвичайного стану (стаття 64), забезпечення кожному судового захисту його прав і свобод, у тому числі гарантування звернення до суду безпосередньо на підставі Конституції України, та надання при цьому можливості використання будь-яких інших не заборонених законом засобів захисту своїх прав і свобод від порушень і протиправних посягань (частина третя статті 8, частини друга, п'ята статті 55).

Важливу роль у забезпеченні реалізації, захисту та охорони прав і свобод людини і громадянина в Україні як демократичній, правовій державі відведено праву особи на правову допомогу, закріпленому у статті 59 Конституції України. Це право є одним із конституційних, невід'ємних прав людини і має загальний характер. У контексті частини першої цієї статті «кожен має право на правову допомогу» поняття «кожен» охоплює всіх без винятку осіб — громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перебувають на території України. Здійснення права на правову допомогу засноване на дотриманні принципів рівності всіх перед законом та відсутності дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (стаття 21, частини перша, друга статті 24 Основного Закону України).

Крім того, реалізація кожним права на правову допомогу не може залежати від статусу особи та характеру її правовідносин з іншими суб'єктами права. Правову позицію щодо цього висловив Конституційний Суд України у Рішенні від 16 листопада 2000 року № 13-рп/2000 у справі про право вільного вибору захисника. Зокрема, в абзаці п'ятому пункту 5 мотивувальної частини цього Рішення зазначено, що «закріпивши право будь-якої фізичної особи на правову допомогу, конституційний припис «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав» (частина перша статті 59 Конституції України) за своїм змістом є загальним і стосується не лише підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного, а й інших фізичних осіб, яким гарантується право вільного вибору захисника з метою захисту своїх прав та законних інтересів, що виникають з цивільних, трудових, сімейних, адміністративних та інших правовідносин».

Конституційне право кожного на правову допомогу за своєю суттю є гарантією реалізації, захисту та охорони інших прав і свобод людини і громадянина, і в цьому полягає його соціальна значимість. Серед функцій такого права у суспільстві слід окремо виділити превентивну, яка не тільки сприяє правомірному здійсненню особою своїх прав і свобод, а й, насамперед, спрямована на попередження можливих порушень чи незаконних обмежень прав і свобод людини і громадянина з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб.

3.2. Правова допомога є багатоаспектною, різною за змістом, обсягом та формами і може включати консультації, роз'яснення, складення позовів і звернень, довідок, заяв, скарг, здійснення представництва, зокрема в судах та інших державних органах, захист від обвинувачення тощо. Вибір форми та суб'єкта надання такої допомоги залежить від волі особи, яка бажає її отримати. При цьому у передбачених законом випадках, зокрема для захисту прав і свобод дітей, неповнолітніх батьків та для захисту від обвинувачення, відповідні державні органи, їх посадові та службові особи під час здійснення своїх повноважень зобов'язані забезпечити надання зазначеним особам необхідної правової допомоги.

Право на правову допомогу — це гарантована державою можливість кожної особи отримати таку допомогу в обсязі та формах, визначених нею, незалежно від характеру правовідносин особи з іншими суб'єктами права.

Конституційний Суд України зазначає, що гарантування кожному права на правову допомогу в контексті частини другої статті 3, статті 59 Конституції України покладає на державу відповідні обов'язки щодо забезпечення особи правовою допомогою належного рівня. Такі обов'язки обумовлюють необхідність визначення в законах України, інших правових актах порядку, умов і способів надання цієї допомоги. Проте не всі галузеві закони України, зокрема процесуальні кодекси, містять приписи, спрямовані на реалізацію такого права, що може призвести до обмеження чи звуження змісту та обсягу права кожного на правову допомогу.

Крім того, гарантування кожному права на правову допомогу є не тільки конституційно-правовим обов'язком держави, а й дотриманням взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань відповідно до положень Загальної декларації прав людини 1948 року, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року тощо.

4. За змістом статті 64 Конституції України конституційне право кожного на правову допомогу у жодному випадку не може бути обмежено. Відповідно до Основного Закону України положення «кожен має право на правову допомогу» (частина перша статті 59) є нормою прямої дії (частина третя статті 8), і навіть за умови, якщо це право не передбачене відповідними законами України чи іншими правовими актами, особа не може бути обмежена у його реалізації. Це стосується, зокрема, і права свідка на отримання правової допомоги під час допиту у кримінальному процесі та права особи у разі надання нею пояснень у державних органах.

Згідно з Конституцією України особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом (частина перша статті 63). Конституційний Суд України відзначає, що кожній особі, зокрема свідку під час допиту в органах дізнання чи досудового слідства та особам при наданні пояснень у державних органах, має бути забезпечена реальна можливість отримувати правову допомогу для захисту від можливого порушення права не давати показань або пояснень щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, які можуть бути використані у кримінальному процесі для доведення обвинувачення зазначених осіб. Такий висновок підтверджує і практика Європейського суду з прав людини: у рішеннях «Яременко проти України» від 12 червня 2008 року, «Луценко проти України» від 18 грудня 2008 року та «Шабельник проти України» від 19 лютого 2009 року суд визнав, що використання показань осіб, які вони давали як свідки без участі адвоката чи іншого фахівця у галузі права, для доведення вини у вчиненні злочину ними (свідками) або їх співучасниками є порушенням пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

5. У частині першій статті 59 Конституції України не міститься обмежень стосовно кола суб'єктів надання правової допомоги та вимог щодо їх професійної підготовки, які мають визначатися в законах України, а у частині другій передба-

чено, що для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура.

Відповідно до Закону України «Про адвокатуру» адвокатура є добровільним професійним громадським об'єднанням, покликаним згідно з Конституцією України сприяти захисту прав, свобод та представляти законні інтереси громадян України, іноземців, осіб без громадянства, юридичних осіб у всіх органах, підприємствах, установах і організаціях (статті 1, 6).

Системний аналіз статті 59 Конституції України, Закону України «Про адвокатуру» дає підстави для висновку, що положення частини другої цієї статті «для... надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура» є однією з конституційних гарантій, яка надає свідку під час допиту в органах дізнання, досудового слідства чи особі у разі дачі пояснень в державних органах право вільно отримувати правову допомогу адвоката. У такий спосіб держава бере на себе обов'язок забезпечувати можливість надання кваліфікованої правової допомоги особам у правовідносинах з державними органами. Зазначене не виключає і права на отримання особою такої допомоги від інших суб'єктів, якщо законами України щодо цього не встановлено обмежень.

Враховуючи наведене та керуючись положеннями статей 147, 150, 153 Конституції України, статтями 63, 65, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Положення частини першої статті 59 Конституції України «кожен має право на правову допомогу» треба розуміти як гарантовану державою можливість будь-якій особі незалежно від характеру її правовідносин з державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами вільно, без неправомірних обмежень отримувати допомогу з юридичних питань в обсязі і формах, як вона того потребує.

2. Положення частини другої статті 59 Конституції України «для... надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура» в аспекті конституційного звернення треба розуміти так, що особа під час допиту її як свідка в органах дізнання, досудового слідства чи дачі пояснень у правовідносинах з цими та іншими державними органами має право на правову (юридичну) допомогу від обраної за власним бажанням особи в статусі адвоката, що не виключає можливості отримання такої допомоги від іншої особи, якщо законами України щодо цього не встановлено обмежень.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 23-rp/2009 dated September 30, 2009 in the case upon the constitutional petition of citizen Holovan' Ihor Volodymyrovych concerning official interpretation of provisions of Article 59 of the Constitution of Ukraine (case on the right to legal assistance)*

Citizen Ihor Holovan applied to the Constitutional Court of Ukraine concerning official interpretation of Article 59.1 of the Constitution reading that «everyone has the right to legal assistance» and Article 59.2 reading that «in Ukraine, the advocacy acts to provide legal assistance in deciding cases in courts and other state bodies».

Pursuant to the Constitution the main duty of the State is to affirm and ensure human rights and freedoms (Article 3.2).

Chapter II of the Fundamental Law not only specifies basic human and citizens' rights and freedoms, but also envisages the respective constitutional and legal guarantees of its observance and protection, in particular the prohibition of the constitutional rights and freedoms abolishment (Article 22.2), impossibility of restriction of the constitutional human and citizens' rights and freedoms, except specific restrictions on rights and freedoms under conditions of martial law or a state of emergency (Article 64), ensuring every person with the judicial protection of his/her rights and freedoms, including the guarantee of an appeal to the court directly on the grounds of the Constitution, and the possibility to use any means not prohibited by law to protect his or her rights and freedoms from violations and illegal encroachments (Articles 8.3, 55.2, 55.5).

The right of a person to legal assistance, which is stipulated in Article 59 of the Constitution, plays an important role in ensuring execution and protection of human and citizens' rights and freedoms in Ukraine as democratic and law-based state. This right is one of the basic constitutional, inalienable human rights and has a general character. Within the context of Article 59.1 «everyone has the right to legal assistance» the notion «everyone» includes all persons without exception — citizens of Ukraine, foreigners and apatrides, who stay on the territory of Ukraine. Execution of the right to legal assistance is based on the observance of the principles of everyone's equality before the law and non-discrimination based on race, colour of skin, political, religious and other beliefs, social origin, property status, place of residence, linguistic and other characteristics (Articles 21, 24.1, 24.2 of the Fundamental Law).

Furthermore, the execution of everyone's right to legal assistance may not depend on the status of the person and the character of his or her legal relations with other subjects of law.

The constitutional right of everyone to legal assistance in its essence is a guarantee for execution, protection and guarding of other human and citizens' rights and freedoms and this is the reason of its social importance. Among the functions of such

right in the society of special attention is its preventive function, which not only facilitates the person to lawfully execute his or her rights and freedoms, but first of all aims at preventing potential violations or discriminations of human and citizens' rights and freedoms on the part of state bodies, bodies of local self-government, their officials and officers.

Legal assistance is multifold, different as to its contents, scope and forms and can include consultations, explanations, drafting claims and appeals, references, petitions, complaints, representation, in particular in courts and other state bodies, protection against accusation etc. The choice of the form and the subject of such assistance depends on the will of the person striving to receive it. At the same time to the extent permitted by applicable law, specifically for protection of rights and freedoms of children, parents under age, and protection against accusation, the respective state bodies, their officials and officers while performing their duties are obliged to provide the above mentioned persons with legal assistance.

The right to legal assistance is a state guaranteed possibility of any person to receive such assistance to the extent and forms he or she defines, or such assistance that he or she needs regardless of the character of his or her legal relations with other subjects of law.

The Constitutional Court of Ukraine specifies that the guarantee of the right to legal assistance for everyone within the context of Articles 3.2, 59 of the Constitution obligates the state to ensure a person with relevant legal assistance. Such obligations cause the necessity to determine the order, conditions and ways of ensuring legal assistance in laws and other legal acts. However, not all relevant laws, especially procedural codes, contain norms aimed at implementation of this right which may lead to limitation or narrowing of the contents and the scope of the right of everyone to legal assistance.

Furthermore, the guarantee of the legal assistance to everyone is not only the constitutional and legal duty of the state, but also the observance of its obligations according to the provisions of the 1948 Universal Declaration of Human Rights, the 1950 Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the 1966 International Covenant on Civil and Political Rights etc.

Pursuant to Article 64 of the Constitution the constitutional right of every person to legal assistance may not be restricted in any case. According to the Fundamental Law the provision «everyone has the right to legal assistance» (Article 59.1) is a norm of direct effect (Article 8.3), and even if this right is not envisaged by relevant laws of Ukraine or other legal acts, a person may not be restricted in its implementation. It also relates, in particular, to the right of a witness to receive legal assistance during the examination in criminal trial and a person providing explanations in state bodies.

In accordance with the Constitution a person shall not bear responsibility for refusing to testify or to explain anything about himself or herself, members of his or her family or close relatives in the degree determined by law (Article 63.1). The Constitutional Court of Ukraine specifies that every person, especially a witness during examination in bodies of inquiry or preliminary investigation and persons providing explanations in state bodies, should be provided with the real possibility to have an access to legal assistance for protection from potential violation of the right not to

testify or to explain anything about himself or herself, members of his or her family or close relatives which may be used in a criminal trial for the proof of indictment of the mentioned persons. The case-law of the European Court of Human Rights also confirms such a conclusion.

Article 59.1 of the Constitution does not hold any restrictions concerning the circle of subjects of legal assistance and the requirements as to their education which should be determined in laws, however, Article 59.2 stipulates that the advocacy acts to ensure the right to a defense against accusation and to provide legal assistance in deciding cases in courts and other state bodies in Ukraine.

Pursuant to the Law «On Advocacy» the advocacy is a voluntary professional public association which, according to the Constitution, is to facilitate the protection of rights, freedoms and to represent the lawful interests of the citizens of Ukraine, foreigners, apatrides, legal entities in all bodies, enterprises, establishments and organisations (Articles 1, 6).

The system analysis of Article 59 of the Constitution, the Law «On Advocacy» gives grounds to conclude that the provision of the Article 59.2 «in Ukraine, the advocacy acts to provide legal assistance in deciding cases in courts and other state bodies» is one of the constitutional guarantees, which gives a witness the right to legal assistance of a lawyer during examination in bodies of inquiry or preliminary investigation or person providing explanations in state bodies. In such a way, the State assumes the responsibility to ensure qualified legal assistance to persons in their legal relations with state bodies. The above mentioned does not eliminate the right of a person to receive such assistance from other subjects, except for restrictions provided for by laws.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. The provisions of Article 59.1 of the Constitution of Ukraine «everyone has the right to legal assistance» should be understood as a state guaranteed possibility of any person to receive legal assistance freely and without discrimination to the extent and forms that he or she needs, regardless of the character of his or her legal relations with state bodies, bodies of local self-government, citizens' associations, individuals and legal entities.

2. The provisions of Article 59.2 of the Constitution «in Ukraine, the advocacy acts to provide legal assistance in deciding cases in courts and other state bodies» in the aspect of the constitutional petition should be understood as such that during the examination of a person as a witness in the bodies of inquiry and preliminary investigation or when providing explanations concerning the legal relations with these or other state bodies this person has a right to receive legal assistance from a person in status of a lawyer, upon his/her voluntarily choice. However, it does not exclude a possibility to receive such assistance from other persons except for restrictions provided for by laws of Ukraine.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням Київської обласної ради
щодо офіційного тлумачення положення статті 9 Закону України
«Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного
забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи»

м. К и ї в
6 жовтня 2009 року
№ 24-рп/2009

Справа №1-33/2009

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуєчого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Головіна Анатолія Сергійовича — доповідача,
Дідківського Анатолія Олександровича,
Домбровського Івана Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Мачужак Ярослави Василівни,
Нікітіна Юрія Івановича,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Ткачука Павла Миколайовича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Київської обласної ради щодо офіційного тлумачення положення статті 9 Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 27 лютого 1991 року № 791а-XII (Відомості Верховної Ради УРСР, 1991 р., № 16, ст. 198) з наступними змінами (далі — Закон).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Київської обласної ради.

Підставою для розгляду справи згідно з частиною першою статті 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність в офіційній інтерпретації положення статті 9 Закону.

Заслухавши суддю-доповідача Головіна А. С. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Київська обласна рада — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень статті 9 Закону, якими встановлено, що управління зоною безумовного (обов'язкового) відселення до повного відселення жителів з населених пунктів, віднесених до цієї зони, та управління зоною гарантованого добровільного відселення здійснюється відповідними обласними радами.

Автор клопотання обґрунтовує практичну необхідність в офіційній інтерпретації зазначених положень тим, що в Законі, як і в інших нормативно-правових актах України, не розкривається зміст поняття «управління зоною безумовного (обов'язкового) відселення». Це, на думку суб'єкта права на конституційне подання, не дає можливості вирішувати окремі питання, що виникли в процесі здійснення управління зоною безумовного (обов'язкового) відселення (зокрема, присвоювати адреси об'єктам нерухомості та давати дозвіл на отримання свідоцтв про право власності).

2. З метою повного і всебічного розгляду порушеного в конституційному поданні питання Конституційний Суд України дослідив і проаналізував висловлені позиції Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Житомирської, Рівненської, Чернігівської обласних рад.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи поставлене у конституційному поданні питання, вважає за необхідне дати офіційне тлумачення положення «управління зоною безумовного (обов'язкового) відселення до повного відселення жителів з населених пунктів, віднесених до цієї зони... здійснюється відповідними обласними радами».

3.1. Чорнобильська катастрофа, як зазначається у преамбулі Закону, створила на значній території України надзвичайно небезпечну для здоров'я людей і навколишнього природного середовища радіаційну обстановку. Усунення наслідків цієї катастрофи залежить від законодавчого визначення правового режиму різних за ступенем радіоактивного забруднення територій і заходів щодо його забезпечення. Закон регулює питання поділу території на відповідні зони, режим їх використання та охорони, умов проживання та роботи населення, господарську, науково-дослідну та іншу діяльність в цих зонах.

Залежно від ландшафтних та геохімічних особливостей ґрунтів, величини перевищення природного доаварійного рівня накопичення радіонуклідів у навколишньому середовищі, пов'язаних з ними ступенів можливого негативного впливу на здоров'я населення, вимог щодо здійснення радіаційного захисту населення та інших спеціальних заходів, з урахуванням загальних виробничих та соціально-побутових відносин територія, що зазнала радіоактивного забруд-

нення внаслідок Чорнобильської катастрофи, поділяється, згідно зі статтею 2 Закону, на зони: відчуження, безумовного (обов'язкового) відселення, гарантованого добровільного відселення, посиленого радіоекологічного контролю.

Управління зоною відчуження, а також зоною безумовного (обов'язкового) відселення після повного відселення жителів з населених пунктів, віднесених до цієї зони, та припинення у зв'язку з цим у зазначених пунктах діяльності рад здійснює спеціальний підрозділ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи — Адміністрація зони, яка має статус юридичної особи (частина перша статті 8 Закону).

Адміністрація зони організовує та координує проведення всіх заходів на територіях зони відчуження, а також зони безумовного (обов'язкового) відселення, вирішує питання їх фінансування, охорони громадського порядку, захисту наукових і економічних інтересів держави, вживає заходів до створення безпечних умов праці та зменшення рівня опромінення персоналу, який працює на цих територіях, з метою охорони його здоров'я, забезпечує додержання норм радіаційної безпеки, порядку поведінки з радіоактивними відходами, а також несе відповідальність за оперативне, повне та об'єктивне інформування населення про екологічний стан у цих зонах (частина друга статті 8 Закону). Тобто Законом визначено повноваження цієї Адміністрації в зоні відчуження та зоні безумовного (обов'язкового) відселення.

Управління зоною безумовного (обов'язкового) відселення до повного відселення жителів з населених пунктів, віднесених до цієї зони, та управління зоною гарантованого добровільного відселення здійснюється відповідними обласними радами (стаття 9 Закону).

Обласні ради, крім того, згідно зі статтею 14, частиною першою статті 20 Закону здійснюють контроль за додержанням правового режиму в зонах, що зазнали радіоактивного забруднення.

3.2. Повноваження обласних рад, інших органів місцевого самоврядування встановлені Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», іншими законами.

Зокрема, рішення з питань адміністративно-територіального устрою приймаються виключно на пленарних засіданнях сільських, селищних, міських рад у межах і порядку, визначених Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та іншими законами (пункт 41 частини першої статті 26 цього Закону).

Оформлення права власності на об'єкти нерухомого майна фізичним та юридичним особам провадиться з видачею свідоцтва про право власності, зокрема, органами місцевого самоврядування (підпункт «а» пункту 6.1 Тимчасового положення про порядок реєстрації прав власності на нерухоме майно, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 7 лютого 2002 року № 7/5 (зі змінами).

Зі змісту конституційного подання вбачається необхідність з'ясування суті здійснення обласними радами управління зоною безумовного (обов'язкового) відселення до повного відселення жителів з населених пунктів, віднесених до цієї

зони, у якій населені пункти зняті з обліку і припинена діяльність сільських, селищних, міських рад.

Провівши системний аналіз положень Закону, а також положень Конституції України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», інших законів, які встановлюють повноваження органів місцевого самоврядування, Конституційний Суд України дійшов висновку, що, здійснюючи відповідно до статті 9 Закону управління зоною безумовного (обов'язкового) відселення до повного відселення жителів з населених пунктів, віднесених до цієї зони, відповідні обласні ради реалізують свої повноваження та окремі повноваження органів місцевого самоврядування, діяльність яких припинена. При цьому однією з умов їх реалізації має бути врахування вимог Закону до правового режиму зазначеної зони.

Таким чином, положення статті 9 Закону «управління зоною безумовного (обов'язкового) відселення до повного відселення жителів з населених пунктів, віднесених до цієї зони... здійснюється відповідними обласними радами» треба розуміти як здійснення ними визначених Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», іншими законами як власних повноважень, так і окремих повноважень органів місцевого самоврядування, діяльність яких припинена, з урахуванням встановлених законодавством вимог щодо режиму використання, охорони території зони, умов проживання та роботи в ній населення тощо.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 63, 65, 70, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного подання положення статті 9 Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 27 лютого 1991 року № 791а-ХІІ «управління зоною безумовного (обов'язкового) відселення до повного відселення жителів з населених пунктів, віднесених до цієї зони... здійснюється відповідними обласними радами» треба розуміти як здійснення ними визначених Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», іншими законами як власних повноважень, так і окремих повноважень органів місцевого самоврядування, діяльність яких припинена, з урахуванням встановлених законодавством вимог щодо режиму використання, охорони території зони, умов проживання та роботи в ній населення тощо.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 24-rp/2009 dated October 6, 2009 in the case upon the constitutional petition of the Kyiv regional council concerning official interpretation of provisions of Article 9 of the Law «On Legal Regime of the Territory which Suffered from Radioactive Contamination as a Consequence of the Chornobyl Catastrophe»*

Subject of the right to constitutional petition — Kyiv regional council — applied to the Constitutional Court of Ukraine with a petition concerning official interpretation of Article 9 of the Law «On Legal Regime of the Territory which Suffered from Radioactive Contamination as a Consequence of the Chornobyl Catastrophe» (hereinafter referred to as «the Law») which stipulates that the respective regional councils execute the management of the zone of unconditional (compulsory) evacuation until the complete evacuation of people from the inhibited localities belonging to this zone and the management of the zone of guaranteed voluntary evacuation.

As it is mentioned in the preamble of the Law, the Chornobyl catastrophe created an extremely dangerous radioactive situation for the health of people and environment on the substantial territory of Ukraine. Elimination of the consequences of this catastrophe depends on the legislative definition of the legal regime of the territories which differ in the level of radioactive contamination of the territory and the measures to ensure this legal regime. The Law regulates the issues of division of the territory in respective zones, the regime of their use and protection, living and working conditions for population, economic, scientific and research and other activities in these zones.

According to Article 2 of the Law the territory suffered from radioactive contamination as a consequence of the Chornobyl catastrophe is divided into the following zones: exclusion zone, zone of unconditional (compulsory) evacuation, zone of guaranteed voluntary evacuation, zone of enhanced radio-ecological monitoring, this division depending on the landscape and geochemical characteristics of soil, scale of radionuclide exceeding regular, pre-catastrophe level in the environment, levels of potential negative influence on the health of people, requirements concerning the radioactive protection of people and other special measures, general productive and social relations.

The administration of the exclusion zone, as well as the zone of unconditional (compulsory) evacuation after complete evacuation of people from the inhibited localities belonging to this zone and with regard to suspension of the activities of the councils in the abovementioned localities is performed by a special subdivision of the Ministry of Ukraine on Emergencies and Protection of Population from the Consequences of Chornobyl Catastrophe, which is the Administration of the zone with a status of legal entity (Article 8.1 of the Law).

The Administration of the zone organises and coordinates the fulfillment of all measures on the territory of the zone of exclusion and the zone of unconditional (compulsory) evacuation, resolves the issues of their financing, protection of public order, protection of scientific and economic interests of the State, takes measures to create safe working conditions and to reduce the level of exposure of the staff who work on this territory. For the purpose of health protection of the staff the

Administration of the zone ensures adherence to the radioactive security norms, order of treatment with radioactive waste and also bears responsibility for providing efficient, full and unbiased information to the population about the ecological situation in these zones (Article 8.2 of the Law). This means that the Law specifies the authority of this Administration in the zone of exclusion and the zone of unconditional (compulsory) evacuation.

The management of the zone of unconditional (compulsory) evacuation until the complete evacuation of people from the inhibited localities belonging to this zone and the management of the zone of guaranteed voluntary evacuation is executed by the respective regional councils (Article 9 of the Law).

Furthermore, the regional councils, according to Articles 14, 20.1 of the Law, execute control over the observance of legal regime in the zones which suffered from radioactive contamination.

The authorities of regional councils and other bodies of local self-government are envisaged by the Constitution, the Law «On Local Self-Government in Ukraine» and other laws.

In particular, decisions on the issues of administrative-territorial system are adopted only at the plenary sessions of village, settlement and city councils within the frames and order stipulated by the Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine» and other laws (Article 26.1.41 of the Law).

In order to execute the right of ownership of real property by individuals and legal entities title certificate are issued, in particular, by bodies of local self-government (sub-item «a» item 6.1 of Temporary Regulations on the Order of Right of Ownership Registration, approved by the Decree of the Ministry of Justice № 7/5 (as amended) dated February 7, 2002).

With regards to the contents of the constitutional petition there is a necessity to clarify the essence of the provision according to which regional councils execute the management of the zone of unconditional (compulsory) evacuation until the complete evacuation of people from the inhibited localities belonging to this zone where the inhibited localities are taken off the records and the activities of village, settlement and city councils are suspended.

Based on the system analysis of the Law, provisions of the Constitution, the Law «On Local Self-Government in Ukraine» and other laws, which envisage the authority of bodies of local self-government, the Constitutional Court of Ukraine concludes that in executing the management of the zone of unconditional (compulsory) evacuation until the complete evacuation of people from the inhibited localities belonging to this zone, provided for by Article 9 of the Law, the respective regional councils fulfill their authorities and specific authorities of bodies of local self-government, the activities of which were suspended. At the same time regional councils should take into consideration the requirements of the Law concerning the legal regime of the mentioned zone while executing their authorities.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

In the aspect of the constitutional petition the provision of Article 9 of the Law «On Legal Regime of the Territory which Suffered from Radioactive Contamination as a

Consequence of the Chornobyl Catastrophe» № 791а-XII dated February 27, 1991 «regional councils execute the management of the zone of unconditional (compulsory) evacuation until the complete evacuation of people from the inhibited localities belonging to this zone» should be understood as that they perform their own duties, determined by the Constitution, the Law «On Local Self-Government in Ukraine» and other laws, as well as certain duties of bodies of local self-government the authority of which was suspended taking into account the requirements concerning the regime of use, protection of the zone's territory, living and working conditions of the population in the zone etc., set forth by the legislation.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням Верховного Суду України
щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень
пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51

Закону України

«Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»

м. Киї в

7 жовтня 2009 року

№ 25-рп/2009

Справа № 1-32/2009

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуєчого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича — доповідача,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Головіна Анатолія Сергійовича,
Джуня В'ячеслава Васильовича,
Дідківського Анатолія Олександровича,
Домбровського Івана Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Мачужак Ярослави Василівни,
Нікітіна Юрія Івановича,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,

Стецюка Петра Богдановича,
Ткачука Павла Миколайовича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058-IV (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., №№ 49–51, ст. 376).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Верховного Суду України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтями 71, 82 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність тверджень щодо неконституційності зазначених положень Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Заслухавши суддю-доповідача Бринцева В. Д. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Верховний Суд України у конституційному поданні порушив питання про визнання неконституційними положень пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (далі — Закон) щодо припинення виплати пенсії пенсіонерам на час постійного проживання за кордоном у разі, якщо Україна не уклала з відповідною державою міжнародний договір з питань пенсійного забезпечення і якщо згода на обов'язковість такого міжнародного договору не надана Верховною Радою України.

Реалізація конституційного права громадян на соціальний захист, як вважає суб'єкт права на конституційне подання, законодавчо поставлена в залежність від факту укладення Україною з відповідною державою міжнародного договору з питань пенсійного забезпечення. Оспорюваними положеннями Закону створено правову ситуацію, у якій громадяни, які працювали на території України, сплачували страхові внески і отримали право на пенсію, але обрали постійним місцем проживання державу, з якою Україна не уклала міжнародний договір щодо виплати громадянам України пенсій, зароблених в Україні, позбавлені можливості їх одержувати.

При цьому наголошується, що вказані положення Закону суперечать приписам Конституції України щодо неможливості скасування конституційних прав і свобод, рівності конституційних прав і свобод громадян незалежно від місця проживання, гарантування піклування та захисту громадянам України, які перебувають за її межами, права громадян на соціальний захист у старості (стаття 22, частини перша, друга статті 24, частина третя статті 25, частина перша статті 46).

2. Свої позиції щодо порушених у конституційному поданні питань висловили Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Міністерство юстиції України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство праці та соціальної політики України, Пенсійний фонд України, Генеральна прокуратура України, науковці Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Одеської національної юридичної академії.

3. Проведене Конституційним Судом України дослідження матеріалів справи, системний аналіз відповідних положень Конституції України, законів та інших правових актів дають підстави для таких висновків.

3.1. В Україні як соціальної, правової державі людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (статті 1, 3 Конституції України).

Зазначені конституційні положення розвинуті в розділі II Конституції України «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина». Тим самим право на соціальний захист віднесено до основоположних прав і свобод. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел (частина друга статті 46 Основного Закону України) і забезпечується частиною другою статті 22 Конституції України, відповідно до якої конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані.

Конституційне право на соціальний захист включає і право громадян на забезпечення їх у старості. Пенсія за віком, за вислугу років та інші її види, що призначаються у зв'язку з трудовою діяльністю, заслужені попередньою працею і є однією з форм соціального захисту. Цим визначається зміст і характер обов'язку держави стосовно тих громадян, які набули право на одержання пенсії.

Закріплюючи на конституційному рівні право на соціальний захист кожного громадянина, без будь-яких винятків, держава реалізує положення статті 24 Конституції України, відповідно до яких громадяни мають рівні конституційні права і не може бути обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Крім того, Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами (частина третя статті 25 Конституції України).

3.2. Передбачене Основним Законом України право громадян на соціальний захист (стаття 46) конкретизоване у Законі та Законі України «Про пенсійне забезпечення», якими встановлено порядок нарахування та виплати пенсій. Однак стосовно громадян, які виїхали на постійне проживання за кордон, визначено особливий порядок виплати пенсій. Відповідно до пункту 2 частини першої

статті 49, другого речення статті 51 Закону виплата пенсії припиняється на весь час проживання (перебування) пенсіонера за кордоном, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Винятки встановлені для громадян, які проживають за кордоном, якщо пенсія їм призначена внаслідок трудового каліцтва або професійного захворювання. У цих випадках пенсія виплачується і за відсутності міжнародного договору (частина друга статті 92 Закону України «Про пенсійне забезпечення»). При цьому держава визначила відповідний механізм виплати таких пенсій (Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок переведення пенсій громадян, які виїхали на постійне проживання до інших країн» від 6 квітня 1993 року № 258). Така диференціація на законодавчому рівні на різні категорії пенсіонерів, які проживають за межами України, не відповідає конституційним засадам соціального захисту громадян.

3.3. Оспорюваними нормами Закону конституційне право на соціальний захист поставлене в залежність від факту укладення Україною з відповідною державою міжнародного договору з питань пенсійного забезпечення. Таким чином держава, всупереч конституційним гарантіям соціального захисту для всіх осіб, що мають право на отримання пенсії у старості, на законодавчому рівні позбавила цього права пенсіонерів у тих випадках, коли вони обрали постійним місцем проживання країну, з якою не укладено відповідного договору. Виходячи із правової, соціальної природи пенсій право громадянина на одержання призначеної йому пенсії не може пов'язуватися з такою умовою, як постійне проживання в Україні; держава відповідно до конституційних принципів зобов'язана гарантувати це право незалежно від того, де проживає особа, якій призначена пенсія, — в Україні чи за її межами.

З наведених підстав положення пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону щодо припинення виплати пенсії пенсіонерам на час постійного проживання (перебування) за кордоном у разі, якщо Україна не уклала з відповідною державою міжнародний договір, суперечать приписам Конституції України стосовно утвердження і забезпечення прав і свобод людини, неприпустимості обмеження конституційних прав і свобод, рівності конституційних прав громадян незалежно від місця проживання, гарантування піклування та захисту громадянам України, які перебувають за її межами, права на соціальний захист у старості (стаття 3, частини перша, друга статті 24, частина третя статті 25, частина перша статті 46, частина перша статті 64 Основного Закону України).

Разом з тим Конституційний Суд України зазначає, що визнання оспорюваних положень Закону неконституційними має наслідки лише для пенсіонерів, які проживають (перебувають) у державах, з якими Україною не укладено відповідного договору, і не перешкоджає подальшому унормуванню питань соціального захисту пенсіонерів шляхом укладення міжнародних договорів з цими державами та виплаті пенсій у порядку, встановленому чинними міжнародними договорами.

Оскільки це конституційне провадження ініційоване судом загальної юрисдикції у зв'язку з розглядом конкретної справи, Конституційний Суд України зазначає, що згідно з частиною другою статті 152 Конституції України, частиною другою статті 73 Закону України «Про Конституційний Суд України» закони, інші правові акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність.

Відповідно до частини третьої статті 152 Конституції України матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою у встановленому законом порядку. Тому позитивним обов'язком держави є прийняття відповідного закону, який має визначати порядок та умови такого відшкодування.

4. У процесі розгляду справи встановлено, що в інших правових актах, крім оспорюваного суб'єктом права на конституційне подання, містяться посилання на статті 49, 51 Закону або вказується, що пенсійне забезпечення деяких категорій громадян, які проживають за межами України, здійснюється лише на підставі міждержавних договорів. Зокрема, такі положення є у статті 3 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, частині третій статті 1, частині другій статті 92 Закону України «Про пенсійне забезпечення», частині першій статті 59¹ Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

Конституційний Суд України вважає, що у зв'язку з визнанням неконституційними пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону Верховна Рада України повинна привести положення названих законів у відповідність із цим Рішенням.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058-IV.

2. Положення Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Звернути увагу Верховної Ради України на необхідність приведення у відповідність до Конституції України положень інших законів, які регламентують виплату пенсій пенсіонерам, які постійно проживають у державах, з якими Україною не укладено відповідного договору, а також прийняття закону про відшкодуван-

ня матеріальної і моральної шкоди, завданої фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними.

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 25-rp/2009 dated October 7, 2009 in the case upon the constitutional petition of the Supreme Court of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of Article 49.1.2 and the second sentence of Article 51 of the Law «On Mandatory State Pension Insurance»*

The Supreme Court of Ukraine in its constitutional petition raised an issue of unconstitutionality of provisions of Article 49.1.2, second sentence of Article 51 of the Law «On Mandatory State Pension Insurance» (hereinafter referred to as «the Law») concerning the suspension of pension payments to pensioners for the period of their permanent residence abroad in case Ukraine does not have an agreement on the pension provision and if the Verkhovna Rada of Ukraine did not give its consent for the binding nature of such international agreement with a relative state.

In Ukraine, as a social and law-based state, the human being, his or her life and health, honor and dignity, inviolability and security are recognised as the highest social value. Human rights and freedoms and their guarantees determine the essence and orientation of the activity of the State. To affirm and ensure human rights and freedoms is the main duty of the State (Articles 1, 3 of the Constitution).

The constitutional provisions mentioned above are elaborated in Chapter II of the Constitution of Ukraine «Human and Citizens' Rights, Freedoms and Duties». Thereby the right to social protection is related to fundamental rights and freedoms. This right is guaranteed by general mandatory state social insurance at the expense of the insurance payments of citizens, enterprises, institutions and organisations, as well as from budgetary and other sources of social security (Article 46.2 of the Fundamental Law) and is ensured by Article 22.2 of the Constitution pursuant to which constitutional rights and freedoms are guaranteed and may not be abolished.

The constitutional right to social protection also includes a right of citizens to pension provision in old age. Retirement pensions, pension for long service and its other forms, which are granted as a result of labour activity and deserved due to previous labour, are one of the forms of social protection. It determines the contents and character of the State's obligation concerning those citizens who gained the right to pension provision.

Stipulating the right of every citizen to social protection without any exclusion at the constitutional level the State implements the provisions of Article 24 of the Constitution according to which citizens have equal constitutional rights and there

must not be any restrictions based on race, colour of skin, political, religious and other beliefs, sex, ethnic and social origin, property status, place of residence, linguistic or other characteristics.

Furthermore, Ukraine guarantees care and protection to its citizens who are beyond its borders (Article 25.3 of the Constitution).

The right of citizens to social protection envisaged by the Fundamental Law (Article 46) is further developed in the Law and the Law «On Pension Provision» which establish the order of pension calculation and payment. However, the special procedure of pension payment is provided for the citizens who left the territory of the State for permanent residence. According to Article 49.1.2, second sentence of Article 51 of the Law pension payment is suspended for the whole period of residence (stay) of a pensioner abroad unless otherwise provided by the international agreement of Ukraine for the binding nature of which the Verkhovna Rada of Ukraine gave its consent.

Exceptions are provided for citizens who live abroad and whose pension payments are granted as a result of labour injury or occupational disease. In this case pension is paid even if there is no international agreement (Article 92.2 of the Law «On Pension Provision»). At the same time the State established relevant mechanism of such pensions' payment (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the Order of Transfer of Pension Payments of Citizens who Left for Permanent Residence to Other States» № 258 dated April 6, 1993). Such differentiation onto separate categories of pensioners, who live outside of Ukraine, at the legislative level does not comply with the constitutional principles of the citizens' social protection.

The disputed norms of the Law make the constitutional right to social protection dependant on the fact of concluding of an international agreement on the pension provision by Ukraine with a respective state. Thus, the State, in defiance of the constitutional guarantees of the social protection for all persons who have the right to pension payment in old age, deprived the pensioners of this right at the legislative level, in those cases when they chose another state for permanent residence and Ukraine has not concluded international agreement with it. Based upon the legal and social nature of pension the right of a citizen to pension provision may not be tied down to such a condition as permanent residence in Ukraine; according to the constitutional principles the State is obliged to guarantee this right regardless of the place of residence of a person who was granted a pension — in Ukraine or abroad.

Based on the arguments mentioned above, Article 49.1.2, second sentence of Article 51 of the Law on the suspension of pension payment to pensioners for the period of their permanent residence (stay) abroad in case Ukraine did not conclude an international agreement with the respective state contradict the constitutional prescriptions concerning affirmation and ensuring human rights and freedoms, inadmissibility of the constitutional rights and freedoms restriction, equality of the citizens' constitutional rights regardless of the place of residence, guaranteed care and protection to the citizens of Ukraine who stay beyond its borders, the right to social protection in old age (Articles 3, 24.1, 24.2, 25.3, 46.1, 64.1 of the Fundamental Law).

At the same time the Constitutional Court notes that recognition of the disputed provisions of the Law as unconstitutional effects only those pensioners who reside

(stay) in the states with which Ukraine has not concluded a relative agreement, and does not hinder further regulation of the pensioners' social protection by means of concluding international agreements with these states and pension payments in accordance with the procedure established by the current international treaties.

Since the constitutional proceedings were initiated by the court of general jurisdiction in the context of review of the particular case, the Constitutional Court notes that pursuant to Article 152.2 of the Constitution, Article 73.2 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» laws and other legal acts, or their separate provisions recognised unconstitutional lose their legal force from the day the Constitutional Court of Ukraine adopts the decision on their unconstitutionality.

According to Article 152.3 of the Constitution material or moral damages, inflicted on individuals or legal entities by acts or actions deemed to be unconstitutional, shall be compensated by the State according to the procedure established by law. Therefore the positive obligation of the State is to pass the relevant law which has to establish order and conditions of such compensation.

During the examination of the case it was found that legal acts, other than those disputed by the subject of the right to constitutional petition, hold references to Articles 49, 51 of the Law or stipulate that the pension provision of separate categories of citizens who reside beyond the borders of Ukraine is executed on grounds of international agreements only. Specifically such provisions may be found in Article 3 of the Law «On the Fundamentals of Legislation on Mandatory State Social Insurance», Articles 1.3, 92.2 of the Law «On Pension Provision», Article 591.1 of the Law «On Status and Social Protection of Population Suffered from the Consequences of the Chornobyl Catastrophe».

The Constitutional Court considers that given that Article 49.1.2, second sentence of Article 51 of the Law are recognised to be unconstitutional the Verkhovna Rada of Ukraine is obliged to bring the provisions of the mentioned laws in accordance with this Decision.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution (unconstitutional) provisions of Article 49.1.2, second sentence of Article 51 of the Law «On Mandatory State Pension Insurance» № 1058-IV dated July 9, 2003.

2. Provisions of the Law «On Mandatory State Pension Insurance» deemed to be unconstitutional lose legal force from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

3. To draw attention of the Verkhovna Rada of Ukraine to the necessity to bring in accordance with the Constitution the provisions of other laws which regulate pension payments to pensioners who permanently reside in the states which Ukraine does not have a relevant agreement with, as well as to pass a law on reimbursement of monetary and moral damage caused to individuals and legal entities by acts and actions deemed to be unconstitutional.

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Шишкіна В. І.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним поданням Верховного Суду України
щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень
пункту 2 частини першої статті 49,
другого речення статті 51 Закону України
«Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»

Конституційний Суд України у Рішенні від 7 жовтня 2009 року № 25-рп/2009 (далі — Рішення) визнав неконституційними положення пункту 2 частини першої статті 49 про те, що виплата пенсії за рішенням територіальних органів Пенсійного фонду або за рішенням суду припиняється на весь час проживання пенсіонера за кордоном, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, положення другого речення статті 51 (під час перебування за кордоном пенсія виплачується в тому разі, якщо це передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України) Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058-IV.

Стосовно Рішення висловлюю таку думку.

Верховна Рада України, врегульовуючи питання, які були предметом аналізу в цій справі, керуючись положеннями пункту 3 частини першої статті 85, пунктів 6, 9 частини першої статті 92 Конституції України, має комплексно встановлювати норми, що регулюють пенсійне питання осіб, які отримали право на соціальне забезпечення.

Конституційне право громадян, визначене в статті 46 Конституції України, має дві площини реалізації — внутрішню (регулювання всередині держави України), зовнішню (регулювання поза межами територіальної юрисдикції України). Конституційною основою останнього є положення статті 9 Конституції України. Оскільки ці питання не можна вирішити без взаємодії з компетентними органами держави нового перебування суб'єкта пенсійного забезпечення, їх регулювання потребує врахування на міждержавному рівні низки різноманітних особливостей, притаманних внутрішньому праву окремо визначеної держави. Вказане виключає уніфікацію у вирішенні питань пенсійного забезпечення осіб, які обрали місцем проживання різні країни світу, а обумовлює конкретизацію у їх розв'язанні на основі міждержавних договорів, що й передбачалося оспорюваними положеннями.

Виходячи саме з цього Верховна Рада України в статтях 49, 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058-IV встановила норми, які були предметом перевірки Конституційним Судом України на конституційність, тобто законодавець діяв відповідно до зазначених приписів Конституції України.

Суддя Конституційного Суду України

В. ШИШКІН

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційними поданнями Президента України та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про вибори Президента України», «Про Державний реєстр виборців», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України» та Кодексу адміністративного судочинства України (справа про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України)

м. Київ
19 жовтня 2009 року
№ 26-рп/2009

Справа № 1-50/2009

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуєчого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Головіна Анатолія Сергійовича,
Джуня В'ячеслава Васильовича,
Дідківського Анатолія Олександровича,
Домбровського Івана Петровича — доповідача,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Мачужак Ярослави Василівни,
Нікітіна Юрія Івановича,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Ткачука Павла Миколайовича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційними поданнями Президента України та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 2, частини шостої статті 23, частини дев'ятої статті 24, частини дев'ятої статті 31, частин четвертої,

п'ятої, дев'ятої статті 32, пунктів 1, 4, 5 частини другої статті 36¹, статті 49, абзацу першого частини першої, частин другої, п'ятої статті 56, абзацу другого частини четвертої статті 79, абзацу другого частини п'ятої статті 83, частин сьомої статті 84, статті 92, частини четвертої статті 94, частини четвертої статті 96, частин першої, четвертої, п'ятої, шостої статті 99, статті 100 Закону України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 року № 474–XIV (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., № 14, ст. 81) зі змінами, пункту 4 частини першої статті 109, частини шостої статті 117, другого речення частини четвертої, частини одинадцятої статті 172, частин десятої, дванадцятої статті 176 Кодексу адміністративного судочинства України зі змінами, частини сьомої статті 14, частин першої, другої статті 17, другого речення пункту 3¹ розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про Державний реєстр виборців» від 22 лютого 2007 року № 698–V (Відомості Верховної Ради України, 2007 р., № 20, ст. 282) зі змінами, абзацу четвертого підпункту 4 пункту 3, підпункту 8, абзацу другого підпункту 9, підпунктів 14, 15, абзаців третього, дев'ятого, дев'ятнадцятого підпункту 26, підпунктів 34, 46 пункту 4, підпункту 4 пункту 5 розділу I, пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України» від 21 серпня 2009 року № 1616–VI (Голос України, 2009 р., 10 вересня).

Конституційний Суд України Ухвалою від 6 жовтня 2009 року об'єднав конституційні провадження у справах за конституційними поданнями Президента України та 48 народних депутатів України в одне конституційне провадження.

У процесі розгляду матеріалів справи Конституційний Суд України Ухвалою від 19 жовтня 2009 року роз'єднав конституційне провадження за вказаними поданнями на дві справи, виділивши окреме конституційне провадження щодо конституційності положень статей 157 і 158¹ Кримінального кодексу України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стали конституційні подання Президента України та 48 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтями 71, 82 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спірних питань щодо конституційності зазначених положень.

Заслухавши суддю-доповідача Домбровського І. П. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Суб'єкти права на конституційне подання — Президент України та 48 народних депутатів України — звернулися до Конституційного Суду України з клопотаннями визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення частини шостої статті 2 (щодо визначення перебування на консульському обліку умовою реалізації права голосу на виборах Президента України), частини шостої статті 23, частини дев'ятої статті 24, частини дев'ятої статті 31, частин четвертої, п'ятої, дев'ятої статті 32 (щодо внесення виборчими комісіями змін до списків виборців на виборчій ділянці в день голосу-

вання за рішеннями виборчих комісій), пунктів 1, 4, 5 частини другої статті 36¹ (щодо складання та уточнення списків виборців на закордонних виборчих дільницях за принципом перебування громадян на консульському обліку), статті 49, абзацу першого частини першої, частин другої, п'ятої статті 56 (щодо скасування прийняття рішення про скасування реєстрації кандидата на пост Президента України вищим судовим органом і віднесення прийняття цього рішення до виключних повноважень Центральної виборчої комісії без належних гарантій судового захисту), абзацу другого частини четвертої статті 79, абзацу другого частини п'ятої статті 83, частин сьомої статті 84, статті 92, частини четвертої статті 94, частини четвертої статті 96, частин першої, четвертої, п'ятої, шостої статті 99, статті 100 Закону України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 року № 474–XIV зі змінами (далі — Закон № 474), пункту 4 частини першої статті 109, частини шостої статті 117, другого речення частини четвертої, частини одинадцятої статті 172 (щодо скорочення до двох днів строків вирішення судами відповідних адміністративних справ), частин десятої, дванадцятої статті 176 Кодексу адміністративного судочинства України зі змінами (далі — КАС України), частини сьомої статті 14 (щодо надання Центральній виборчій комісії (далі — ЦБК) повноважень щодо визначення порядку ведення Державного реєстру виборців (далі — Реєстр), частин першої, другої статті 17, другого речення пункту 3¹ розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про Державний реєстр виборців» від 22 лютого 2007 року № 698–V зі змінами (далі — Закон № 698), абзацу четвертого підпункту 4 пункту 3 (у частині скорочення до двох днів строків вирішення судами відповідних адміністративних справ), підпункту 8, абзацу другого підпункту 9, підпунктів 14, 15 (в частині, що стосується виключення норм про відкріпні посвідчення), абзаців третього, дев'ятого, дев'ятнадцятого підпункту 26 (у частині, що скасовує прийняття рішення про скасування реєстрації кандидата на пост Президента України вищим судовим органом і відносить прийняття цього рішення до виключних повноважень ЦБК), підпунктів 34, 46 пункту 4, підпункту 4 пункту 5 розділу I, пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України» від 21 серпня 2009 року № 1616–VI (далі — Закон № 1616).

2. Свої позиції щодо поставлених у конституційних поданнях питань висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Центр політико-правових реформ.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи питання, порушені у конституційних поданнях, виходить з такого.

Україна є демократичною, правовою державою, у якій визнається і діє принцип верховенства права; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави; органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до зако-

нів України (стаття 1, частина друга статті 3, частина друга статті 6, частина перша статті 8 Конституції України).

У частині другій статті 5 Основного Закону України передбачено, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Відповідно до статті 69 Конституції України основними формами безпосередньої демократії є вибори та референдум, а згідно з частиною першою статті 38 цієї Конституції громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Право обирати полягає в можливості громадянина України, який на день проведення виборів досяг вісімнадцяти років та якого не визнано судом недієздатним (стаття 70 Конституції України), шляхом голосування брати участь в обранні, зокрема, Президента України.

Згідно зі статтею 71 Конституції України вибори до органів державної влади, зокрема вибори Президента України, є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Право бути обраним на виборах Президента України полягає в можливості громадянина України, який досяг тридцяти п'яти років, має право голосу, проживає в Україні протягом десяти останніх перед днем виборів років та володіє державною мовою (частина друга статті 103 Основного Закону України), бути обраним на виборах Президента України.

За пунктом 20 частини першої статті 92 Конституції України організація і порядок проведення виборів і референдумів визначаються виключно законами України.

Питання організації, порядок проведення виборів Президента України, здійснення виборчого процесу, його забезпечення та гарантування врегульовані Законом № 474, КАС України, Законом № 698 та іншими законами.

3.1. Згідно з частиною шостою статті 2 Закону № 474 громадянин України, який проживає або перебуває в період підготовки і проведення виборів за межами України і перебуває на консульському обліку, реалізує своє право голосу на виборах Президента України.

Автори клопотань вважають, що цією нормою позбавлено права голосу на виборах Президента України виборців, які проживають або перебувають у період підготовки і проведення виборів за межами України, але не перебувають на консульському обліку. Таким чином, на думку суб'єктів права на конституційне подання, положення частини шостої статті 2 Закону № 474 щодо визначення перебування на консульському обліку умовою реалізації права голосу на виборах Президента України не відповідає статті 3, частині другій статті 5, статтям 21, 22, частинам першій, другій статті 24, частині першій статті 38, статтям 64, 69, 70, частині першій статті 71, частині першій статті 103 Конституції України.

Конституційний Суд України, вирішуючи питання щодо конституційності вказаного положення, виходить з такого.

За Конституцією України конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані; при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод; Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами; громадяни мають рівні конституційні права (частини друга, третя статті 22, частина перша статті 24, частина третя статті 25).

Частиною шостою статті 2 Закону № 474 до внесення змін відповідно до Закону № 1616 передбачалося, що громадянин України, який проживає або перебуває в період підготовки і проведення виборів за межами України, перетнувши державний кордон України на законних підставах, реалізує своє право голосу на виборах Президента України на загальних підставах. Тобто попередньою редакцією цієї норми було встановлено гарантію реалізації права голосу на виборах Президента України виборцю, який перебуває за межами території України, незалежно від перебування його на консульському обліку.

Разом з тим Законом № 474 не передбачено можливості реалізувати конституційне право вільно обирати Президента України для тих громадян, які проживають або перебувають у період підготовки і проведення виборів за межами України, але не перебувають на консульському обліку.

Конституційний Суд України вважає, що положенням частини шостої статті 2 Закону № 474 встановлено додаткову вимогу щодо реалізації активного виборчого права для громадян, які проживають або перебувають у період підготовки і проведення виборів за межами України, — перебування на консульському обліку, чим звужено зміст та обсяг права громадян обирати Президента України.

Отже, положення частини шостої статті 2 Закону № 474 щодо визначення перебування на консульському обліку умовою реалізації права голосу на виборах Президента України не відповідає частинам другій, третій статті 22, частині першій статті 24, частині першій статті 38, частині першій статті 64, частині першій статті 71, частині першій статті 103 Конституції України (є неконституційним).

3.2. Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — стверджує, що Конституції України із зазначених підстав не відповідають пункти 1, 4, 5 частини другої статті 36¹ Закону № 474, якими встановлено, що не пізніш як за шість днів до дня виборів до органу ведення Реєстру у Міністерстві закордонних справ України за формою, встановленою ЦВК, керівники дипломатичних чи консульських установ України подають відомості про: громадян України, які перебувають на консульському обліку, яким після останнього дня періоду, за який надавалися до органу ведення Реєстру передбачені законом відомості, виповнилося або на день виборів виповниться вісімнадцять років; громадян України — виборців, які після останнього дня періоду, за який надавалися до органу ведення Реєстру передбачені законом відомості, стали на консульський облік на території відповідного консульського округу; громадян України — виборців, які після останнього дня періоду, за який надавалися до органу ведення Реєстру передбачені законом відомості, зняті з консульського обліку на території відповідного консульського округу.

Конституційний Суд України вважає, що подання керівниками дипломатичних та консульських установ України до органу ведення Реєстру у Міністерстві закордонних справ України відомостей, передбачених пунктами 1, 4, 5 частини другої статті 36¹ Закону № 474, є способом здійснення встановлених законом виборчих процедур, а тому немає підстав для тверджень про порушення таким законодавчим регулюванням конституційного права громадян України вільно обирати до органів державної влади.

Отже, положення пунктів 1, 4, 5 частини другої статті 36¹ Закону № 474 не суперечать статті 3, частині другій статті 5, частинам другій, третій статті 22, частинам першій, другій статті 24, частині першій статті 38, статтям 64, 69, 70, частині першій статті 71, частині першій статті 103 Конституції України (є конституційними).

3.3. Відповідно до першого речення частини шостої статті 23, першого речення частини дев'ятої статті 24 Закону № 474 до складу окружної, дільничної виборчої комісії можуть входити громадяни України, які мають право голосу і проживають у межах відповідного територіального округу або міста, на території якого розташований цей округ.

Суб'єкти права на конституційне подання зазначають, що такий порядок формування виборчих комісій є обмеженням громадян України у праві на свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України, та на участь в управлінні державними справами за ознакою місця проживання. На їхню думку, зазначені положення суперечать частині другій статті 3, частині четвертій статті 15, частині третій статті 22, частинам першій, другій статті 24, статті 33, частині першій статті 38, частині другій статті 71 Конституції України.

Конституційний Суд України, вирішуючи спірне питання, виходить з такого.

Згідно з частиною першою статті 22 Закону № 474 виборчі комісії є спеціальними колегіальними державними органами, уповноваженими організовувати підготовку та проведення виборів Президента України та забезпечувати точне й однакове дотримання законодавства України щодо виборів Президента України. Будучи членом виборчої комісії, громадянин реалізує своє конституційне право брати участь в управлінні державними справами (частина перша статті 38 Конституції України).

Відповідно до частини четвертої статті 15 Конституції України держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України. Це означає, що на конституційному та законодавчому рівнях можуть встановлюватися певні обмеження, умови реалізації права громадян на свободу політичної діяльності. Така діяльність громадян провадиться шляхом їх участі у політичному житті суспільства, зокрема через право громадян брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Виборчі комісії є суб'єктом виборчого процесу, його невід'ємною складовою, вони наділені повноваженнями вирішувати важливі для держави питання щодо організації та проведення виборів, отже, є підстави

стверджувати, що участь у роботі таких виборчих комісій є способом реалізації права громадян на участь в управлінні державними справами.

Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України (частина перша статті 64 Основного Закону України). Конституційний Суд України наголошує, що встановлення обмежень прав і свобод людини і громадянина є допустимим виключно за умови, що таке обмеження є домірним (пропорційним) та суспільно необхідним. Позбавлення громадянина України права брати участь в управлінні державними справами шляхом участі у роботі окружної або дільничної виборчої комісії у зв'язку з його проживанням за межами відповідного округу або міста в умовах відсутності воєнного або надзвичайного стану є порушенням частини четвертої статті 15, частини першої статті 38 Конституції України.

Отже, положення частини шостої статті 23, частини дев'ятої статті 24 Закону № 474 у частині, що встановлює вимогу до кандидата у члени окружної, дільничної виборчої комісії проживати у межах відповідного територіального округу або міста, на території якого розташований цей округ, суперечать частині четвертій статті 15, частині другій статті 22, частині першій статті 24, частині першій статті 38 Основного Закону України (є неконституційними).

3.4. За змістом оспорюваних положень статті 56 Закону № 474 ЦВК у визначених частиною першою цієї статті випадках приймає рішення про скасування реєстрації кандидата на пост Президента України (абзац перший частини першої); рішення ЦВК про скасування реєстрації кандидата на пост Президента України оприлюднюється в державних засобах масової інформації (частина друга); ЦВК розглядає питання про скасування реєстрації кандидата на пост Президента України чи про оголошення кандидату або партії (блоку) попередження у присутності кандидата на пост Президента України або уповноваженого представника партії (блоку), яка висунула цього кандидата; про час розгляду цього питання зазначені особи повідомляються не пізніше як у день, що передуює дню розгляду; у разі відсутності зазначених осіб без поважних причин, а при розгляді цього питання менш як за три дні до дня виборів чи дня повторного голосування незалежно від причини це питання розглядається ЦВК за відсутності зазначених осіб (частина п'ята).

За редакцією статті 56 Закону № 474 до внесення змін згідно з Законом № 1616 рішення щодо скасування реєстрації кандидата на пост Президента України приймав Верховний Суд України за зверненням ЦВК.

На думку суб'єкта права на конституційне подання — Президента України, визначений чинною редакцією статті 56 Закону № 474 порядок скасування рішення про реєстрацію кандидата на пост Президента України є позбавленням кандидата на пост Президента України гарантій належного судового захисту права бути обраним. Автор клопотання стверджує про порушення таким законодавчим регулюванням частин другої, третьої статті 22, частини першої статті 38, частини другої статті 55, статті 64 Конституції України.

Конституційний Суд України вважає, що вказані у частині першій статті 56 Закону № 474 підстави скасування реєстрації кандидата на пост Президента

України (звернення кандидата на пост Президента України з письмовою заявою про відмову від балотування; вихід партії, членом якої є кандидат на пост Президента України, із складу блоку, який приймав рішення про його висунування, або прийняття партіями, що входять до блоку, який висунув кандидата, рішення про розпуск виборчого блоку; припинення громадянства України кандидата на пост Президента України; вибуття кандидата на пост Президента України за межі України для постійного проживання; визнання кандидата на пост Президента України недієздатним чи набрання стосовно нього законної сили обвинувальним вироком суду за вчинення умисного злочину (пункти 1, 2, 3, 4, 5) є юридичними фактами, що пов'язані або з реалізацією кандидатом в Президенти України права зняти свою кандидатуру з балотування, або із втратою ним пасивного виборчого права тощо.

Рішення ЦБК про скасування реєстрації кандидата на пост Президента України може бути оскаржене до суду кандидатом на пост Президента України на підставі статті 55 Конституції України та норм КАС України.

Враховуючи викладене, Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення частин першої, другої, п'ятої статті 56 Закону № 474 не суперечать частинам другій, третій статті 22, частині першій статті 38, частині другій статті 55, статті 64 Конституції України (є конституційними).

3.5. Згідно з абзацом другим частини четвертої статті 79, абзацом другим частини п'ятої статті 83 Закону № 474 непідписання або відмова у підписанні протоколу окремими членами комісії не має правових наслідків для дійсності протоколу.

Президент України стверджує, що таким законодавчим регулюванням дійсними визнаються протоколи про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, про підсумки голосування в межах територіального виборчого округу без декількох підписів або взагалі не підписані, а також створюються можливості для оформлення на практиці більше одного дійсного протоколу, які не можна оскаржити до суду, чим «створено механізм спотворення народного волевиявлення на виборах Президента України». У конституційному поданні стверджується про невідповідність оспорюваних положень статтям 5, 38, 69, 70, 103 Конституції України.

Вирішуючи спір, Конституційний Суд України виходить з такого.

В абзаці першому частини четвертої статті 79 Закону № 474 визначено вимоги щодо оформлення протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів. Зокрема, встановлено обов'язок голови, заступника голови, секретаря та інших членів дільничної виборчої комісії, які присутні на засіданні комісії, підписати кожен примірник протоколу; передбачено, що у разі відсутності підпису члена дільничної виборчої комісії у протоколі проти його прізвища зазначається причина відсутності підпису; у разі своєї незгоди з відомостями, що зазначені у протоколі, член комісії зобов'язаний викласти у письмовій формі свою окрему думку, яка додається до протоколу.

Відповідно до частини четвертої статті 28 Закону № 474 засідання виборчої комісії є повноважним, якщо в ньому бере участь не менш як дві третини складу

комісії, а рішення вважається прийнятим, якщо за нього проголосувала більшість від складу комісії (частина тринадцята статті 28 Закону № 474).

На підставі системного аналізу вказаних норм Закону № 474 Конституційний Суд України дійшов висновку, що в абзаці другому частини четвертої статті 79, абзаці другому частини п'ятої статті 83 Закону № 474 йдеться про непідписання або відмову у підписанні протоколу окремими (тобто деякими, кількома, не всіма) членами комісії з тих, які беруть участь у повноважному засіданні виборчої комісії.

Конституційний Суд України наголошує, що положення Закону № 474, згідно з яким непідписання або відмова у підписанні протоколу окремими членами комісії не має правових наслідків для дійсності протоколу, не виключає можливості оскарження дійсності протоколу у разі його непідписання або відмови у підписанні окремими членами комісії, з тих, які беруть участь у засіданні виборчої комісії, або з інших підстав, що не визначені оскаржуваними положеннями, а також не виключає відповідальності у випадках та порядку, встановлених законом.

Отже, абзац другий частини четвертої статті 79, абзац другий частини п'ятої статті 83 Закону № 474 не суперечать статтям 5, 38, 69, 70, 103 Конституції України.

3.6. Згідно з частиною сьомою статті 84 Закону № 474 скарги, що стосуються підготовки і проведення виборів Президента України, на рішення, дії чи бездіяльність виборчих комісій та їх членів, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, закладів та організацій, їх посадових і службових осіб, акти та дії об'єднань громадян, крім тих, які відповідно до закону, статуту (положення) об'єднання громадян належать до їх внутрішньої організаційної діяльності або їх виключної компетенції, дії та бездіяльність засобів масової інформації, їх посадових та службових осіб, а також інших суб'єктів виборчого процесу у день голосування і наступні дні виборчого процесу до ЦВК не подаються. У разі надходження зазначені скарги залишаються ЦВК без розгляду. Подання таких скарг не перешкоджає встановленню результатів виборів Президента України та їх оголошенню.

Суб'єкти права на конституційне подання зазначають, що до внесення змін до Закону № 474 згідно із Законом № 1616 заборони подавати скарги до ЦВК у день голосування і після дня голосування та розглядати їх ЦВК не було. Громадяни України, звертаючись до ЦВК зі скаргами, реалізовували передбачені Конституцією України право направляти письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь, та право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (стаття 40, частина п'ята статті 55). Автори клопотань вважають, що частина сьома статті 84 Закону № 474 не відповідає частині другій статті 3, частинам другій, третій статті 22, статті 40, частині п'ятій статті 55, частині першій статті 64 Конституції України.

Розглядаючи клопотання, Конституційний Суд України виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Центральну виборчу комісію» (далі — Закон про ЦВК) ЦВК є постійно діючим колегіальним державним органом, який очолює систему виборчих комісій; забезпечує відповідно до своїх повноважень дотримання передбачених Конституцією України та законами України принципів і засад виборчого і референдумного процесів, реалізацію виборчих прав громадян України та права на участь у референдумі, однакове застосування законодавства України про вибори і референдуми на всій території України; здійснює контроль за дотриманням політичними партіями (виборчими блоками політичних партій), іншими суб'єктами виборчого процесу та процесу референдуму вимог законодавства про вибори і референдуми; організовує підготовку і проведення виборів Президента України (статті 1, 2, пункт 9 статті 17, пункт 1 статті 18). Крім того, у разі необхідності ЦВК може за власною ініціативою розглянути та прийняти рішення стосовно надання виборчим комісіям роз'яснень і рекомендацій щодо застосування законодавства України про вибори, організації підготовки та проведення виборів, організації роботи виборчих комісій та інших питань, віднесених до повноважень ЦВК (стаття 16 Закону про ЦВК).

Конституційний Суд України звертає увагу на те, що статтею 14 Закону про ЦВК передбачено право громадян на звернення до ЦВК з питань, що належать до її повноважень, у порядку, встановленому Законом про ЦВК, Законом України «Про звернення громадян» та іншими законами України. За змістом частини третьої цієї статті під зверненням, скаргою слід розуміти інформацію про порушення законодавства України про вибори та вимогу забезпечити реалізацію і захист виборчих прав, законних інтересів суб'єктів виборчого процесу, поновити порушені виборчі права. Згідно із Законом про ЦВК такі скарги подаються і розглядаються в порядку та строки, встановлені відповідним законом України про вибори (частина четверта статті 14), скарги, які подані до ЦВК під час виборчого процесу та стосуються цього процесу, розглядаються ЦВК протягом п'яти днів з дня їх надходження, якщо інший строк не встановлено відповідним законом України про вибори (частина друга статті 15).

Положення частини сьомої статті 84 Закону № 474 виключає можливість звернення до ЦВК зі скаргами та реалізацію закріплених у Законі про ЦВК функцій та повноважень у день голосування і наступні дні виборчого процесу.

Конституційний Суд України зазначає, що заборона звертатися до ЦВК зі скаргами, що стосуються підготовки і проведення виборів Президента України, у день голосування і наступні дні виборчого процесу, розглядати ЦВК такі скарги передбачена всупереч приписам статті 40 Конституції України, згідно з якою усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк. За статтями 22, 64 Основного Закону України це право гарантується і не може бути обмежене.

Отже, частина сьома статті 84 Закону № 474 не відповідає статті 1, частині першій статті 8, частинам другій, третій статті 22, статті 40, статті 64 Конституції України (є неконституційною).

3.7. Згідно із Законом № 1616 статтю 92 Закону № 474 викладено в новій редакції: «Скарги, що стосуються призначення, підготовки і проведення виборів Президента України, можуть бути подані на рішення, дії чи бездіяльність виборчих комісій та їх членів, дій кандидатів на пост Президента України, їх довірених осіб». Статтю 100 Закону № 474 викладено в новій редакції, відповідно до якої визначено суб'єктів звернення з позовами до суду по окремих категоріях справ. Статті 101, 102 Закону № 474, якими регулювалися особливості оскарження актів чи дій об'єднань громадян, виборчих блоків, дій чи бездіяльності засобів масової інформації, їх власників, посадових і службових осіб, виключено.

Суб'єкт права на конституційне подання — 48 народних депутатів України — порушує питання про відповідність статей 92, 100 Закону № 474, підпункту 46 пункту 4 розділу I Закону № 1616 частині другій статті 3, частині третій статті 22, статті 40, частині п'ятій статті 55, частині першій статті 64 Конституції України.

У клопотанні зазначається, що порівняно з попередньою редакцією статей 92, 100 (до внесення змін згідно із Законом № 1616), статей 101, 102 та частини третьої статті 103 Закону № 474 (до їх виключення згідно з підпунктом 46 пункту 4 розділу I Закону № 1616) істотно звужено перелік можливих предметів та суб'єктів оскарження, що унеможливило оскарження до виборчих комісій, зокрема до ЦВК, окремих питань, чим обмежено можливості захисту порушених виборчих прав громадян, а отже, є ознаки порушення частини другої статті 3, частини третьої статті 22, статті 40, частини п'ятої статті 55, частини першої статті 64 Конституції України.

Розглядаючи клопотання, Конституційний Суд України зазначає.

Відповідно до частини першої статті 99 Закону № 474 провадження в окремих категоріях справ у судах, а також порядок розгляду та оскарження рішень визначаються КАС України з урахуванням особливостей, передбачених Законом № 474. За частиною другою цієї статті до суду можуть бути оскаржені: рішення, дії чи бездіяльність органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, закладів та організацій, їх посадових та службових осіб — за місцезнаходженням відповідного органу, підприємства, установи, закладу, організації, посадової (службової) особи, рішення, дії чи бездіяльність яких оскаржуються у порядку, передбаченому статтею 174 КАС України; акти чи дії партій (блоків) — суб'єктів виборчого процесу, об'єднань громадян, крім тих, які відповідно до закону, статуту (положення) об'єднання громадян належать до їх внутрішньої організаційної діяльності або їх виключної компетенції — за місцезнаходженням органу об'єднання громадян, виборчого блоку, акти чи дії якого оскаржуються у порядку, передбаченому статтею 175 КАС України; дії чи бездіяльність засобів масової інформації, їх власників, посадових і службових осіб, творчих працівників — за місцезнаходженням засобу масової інформації, дії чи бездіяльність якого оскаржуються у порядку, передбаченому статтею 174 КАС України; рішення, дії чи бездіяльність виборчих комісій, у тому числі рішення ЦВК із встановлення результатів виборів у порядку, передбаченому статтею 172 КАС України. Аналогічні положення містяться і в статті 176 КАС України у редакції Закону № 1616, де визначено особливості провадження у справах, пов'язаних із виборами Президента України.

Таким чином, скарги щодо предметів, суб'єктів оскарження, які не розглядаються виборчими комісіями і про які йдеться у конституційному поданні, можуть бути розглянуті в судовому порядку, що є гарантією захисту порушених виборчих прав. Звуження кола предметів та суб'єктів оскарження для виборчих комісій пов'язане з особливостями законодавчого врегулювання питань виборчого процесу, що не належить до гарантій, визначених частиною п'ятою статті 55 Конституції України щодо права будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень та протиправних посягань.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що викладення за Законом № 1616 статей 92, 100 Закону № 474 в новій редакції, виключення статей 101, 102, частини третьої статті 103 Закону № 474 не порушило частини п'ятої статті 55 Конституції України, а отже, відсутнє і порушення частини другої статті 3, частини третьої статті 22, статті 40, частини першої статті 64 Конституції України.

3.8. Згідно з частиною шостою статті 99 Закону № 474 позови щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів виборчого процесу, не розглянуті судом протягом двох днів з часу закінчення голосування на виборчих дільницях, залишаються без розгляду.

Суб'єкти права на конституційне подання вважають, що частина шоста статті 99 Закону № 474 не відповідає частинам другій, третій статті 22, частинам першій, другій статті 55, статті 64, частині другій статті 124 Конституції України, оскільки створює механізм, який за певних обставин унеможливорює оскарження результатів виборів Президента України.

При розгляді порушеного питання Конституційний Суд України виходить з такого.

Відповідно до Основного Закону України права і свободи людини і громадянина захищаються судом; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частини перша, друга статті 55).

За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в Рішенні від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003 у справі про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора, «правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах» (абзац десятий пункту 9 мотивувальної частини).

Невиконання судом вимоги щодо розгляду справ у стислий строк (протягом двох днів з часу закінчення голосування на виборчих дільницях) не може бути підставою для залишення скарги судом без розгляду у зв'язку із закінченням строків, оскільки є несумісним із суттю конституційного права на судовий захист і призводить до порушення правової справедливості у реалізації виборчих прав громадян.

Таким чином, частина шоста статті 99 Закону № 474, згідно з якою суд залишає позови щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів виборчого процесу після закінчення визначених для цього строків без розгляду, є такою, що обмежує закріплену Конституцією України гарантію здійснення прав і свобод людини і громадянина — право на їх судовий захист (частини перша, друга

статті 55), яке гарантується (частина друга статті 22), не може бути обмежене (стаття 64), а його зміст та обсяг не можуть бути звужені (частина третя статті 22).

Враховуючи зазначене, Конституційний Суд України дійшов висновку про невідповідність частини шостої статті 99 Закону № 474 частинам другій, третій статті 22, частинам першій, другій статті 55, статті 64 Конституції України.

3.9. Відповідно до частини одинадцятої статті 172 КАС України суд вирішує адміністративні справи, визначені цією статтею, у дводенний строк після надходження позовної заяви. Адміністративні справи за позовними заявами, що надійшли до дня голосування, вирішуються судом у дводенний строк, але не пізніше ніж за дві години до початку голосування. Адміністративні справи за позовними заявами, що надійшли у день голосування, вирішуються судом до закінчення голосування. Адміністративні справи за позовними заявами, що надійшли у день голосування, але після закінчення голосування, вирішуються судом у дводенний строк після надходження позовної заяви.

Як зазначають суб'єкти права на конституційні подання, частиною одинадцятою статті 172 КАС України внаслідок встановлення дводенного строку для вирішення судами адміністративних справ значно скорочено строк розгляду судами відповідних позовних заяв порівняно з попередньою редакцією цієї ж норми, у якій було закріплено п'ятиденний строк розгляду справ.

На думку Президента України, це може унеможливити всебічний розгляд судами всіх обставин справи, а отже, перешкоджатиме належній реалізації громадянами України права на судовий захист, гарантованого частинами першою, другою статті 55 Конституції України.

Народні депутати України стверджують, що вказане скорочення строків розгляду судами адміністративних справ не забезпечує належного і повного розгляду справ судами, зокрема офіційного з'ясування всіх обставин у справі, як це передбачено пунктом 4 статті 7 КАС України у повній відповідності з частиною четвертою статті 129 Конституції України.

Вирішуючи спір щодо відповідності Конституції України частини одинадцятої статті 172 КАС України, Конституційний Суд України зазначає.

Виключно законами України визначаються строки судочинства (пункт 14 частини першої статті 92 Конституції України). Тобто встановлення строків розгляду адміністративних справ є предметом законодавчого регулювання. Тривалість таких строків залежить від особливостей адміністративних справ, зокрема скорочений строк розгляду позовних заяв, закріплений у частині одинадцятій статті 172 КАС України, пов'язаний із характером виборчого процесу. За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в підпункті 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 3 липня 2003 року № 13-рп/2003 «визначення стислих строків оскарження порушень відповідає характеру виборчого процесу, але при їх встановленні та застосуванні не повинні ущемлюватись права і свободи виборців, політичних партій (виборчих блоків партій), кандидатів у народні депутати України».

Таким чином, встановлення частиною одинадцятою статті 172 КАС України скорочених строків розгляду позовних заяв відповідає характеру виборчого про-

цесу, є питанням законодавчої доцільності і не суперечить частині першій статті 55, частині четвертій статті 129 Конституції України, тобто є конституційним.

3.10. Згідно з частиною десятою статті 176 КАС України суд розглядає та вирішує адміністративні справи, пов'язані з виборами Президента України, за скаргами, поданими на вчинені порушення з моменту припинення голосування на виборчих дільницях, протягом двох днів після дня голосування.

На думку народних депутатів України, частина десята статті 176 КАС України, по суті, унеможлиблює оскарження до суду порушень, які можуть мати місце при підрахунку голосів та встановленні результатів виборів, що, в свою чергу, суперечить вимогам статті 55 Конституції України, оскільки порушує право кожного на судовий захист, та частини другої статті 124 Основного Закону України, згідно з якою юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Посилаючись на частину восьму статті 83 Закону № 474, у якій визначено строк встановлення окружною виборчою комісією підсумків голосування (не пізніше ніж на п'ятий день з дня проведення виборів), а також на частину першу статті 84 Закону № 474, яка передбачає встановлення ЦБК результатів голосування протягом десяти днів, але не пізніше ніж на третій день з дня отримання всіх протоколів окружних виборчих комісій, автори клопотання зазначають, що на підставі цих норм порушення виборчих прав, вчинені під час встановлення результатів виборів, не можуть бути захищені в судовому порядку.

Конституційний Суд України виходить з такого.

Відповідно до частини шостої статті 172 КАС України позовні заяви щодо рішень, дій чи бездіяльності виборчої комісії, комісії з референдуму, членів цих комісій можуть бути подані до адміністративного суду у п'ятиденний строк з дня прийняття рішення, вчинення дії або допущення бездіяльності. Для позовних заяв щодо рішень, дій чи бездіяльності дільничних виборчих комісій (їх членів), що мали місце під час підрахунку голосів та встановлення результатів голосування на дільниці, частиною восьмою вказаної статті окремо передбачено строк їх подання до суду — два дні з дня прийняття рішення, вчинення дії або допущення бездіяльності. Стосовно оскарження рішень, дій чи бездіяльності окружних виборчих комісій та їх членів йдеться окремо у частині дев'ятій статті 176 КАС України, яка передбачає здійснення такого оскарження у порядку, встановленому законодавством. Частиною одинадцятою статті 172 КАС України визначено, що розгляд судом таких справ здійснюється у дводенний строк після надходження позовної заяви.

З наведеного вбачається, що вся діяльність виборчих комісій, у тому числі і ЦБК, є об'єктом судового контролю.

Отже, частиною десятою статті 176 КАС України не обмежуються права осіб на оскарження до суду порушень, які можуть мати місце при підрахунку голосів та встановленні результатів виборів, що визначено статтею 172 КАС України, тому вона не суперечить вимогам статті 55, частини другої статті 124 Конституції України (є конституційною).

3.11. Згідно з другим реченням частини четвертої статті 172 КАС України протоколи територіальних (окружних) виборчих комісій щодо встановлення підсумків голосування у межах територіального виборчого округу під час проведення виборів Президента України, народних депутатів України, а також протоколи про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці оскарженню в судовому порядку не підлягають. У зв'язку з цим у пункті 4 частини першої статті 109 КАС України передбачено, що суддя відмовляє у відкритті провадження в адміністративній справі, якщо подана заява щодо такого протоколу.

Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — зазначає, що протокол щодо встановлення підсумків голосування є єдиним письмовим виборчим документом, який фіксує результати безпосереднього народного волевиявлення насамперед на виборчій дільниці, а також у територіальному виборчому окрузі та є основою для встановлення результатів виборів. Зазначені ж положення КАС України унеможливають судовий контроль за діяльністю окружних, дільничних виборчих комісій на стадії встановлення підсумків голосування, підрахунку голосів. Відтак наведені положення не відповідають статті 5, частині другій статті 22, статті 38, частинам першій, другій статті 55, статтям 69, 70, 103 Основного Закону України.

Вирішуючи це питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

За частинами першою, другою статті 55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом, кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Конституційний Суд України у Рішенні від 25 грудня 1997 року № 9-зп у справі за зверненнями жителів міста Жовті Води виклав правову позицію, згідно з якою частину першу статті 55 Конституції України треба розуміти так, що кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку; суд не може відмовити у правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їх права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод; відмова суду у прийнятті позовних та інших заяв, скарг, оформлених відповідно до чинного законодавства, є порушенням права на судовий захист, яке згідно зі статтею 64 Конституції України не може бути обмежене (пункти 1, 2 резолютивної частини).

За частиною першою статті 28 Закону № 474 основною формою роботи комісії є засідання. На засіданні виборчої комісії ведеться протокол, що підписується головуючим на засіданні та секретарем комісії (чи виконуючим обов'язки секретаря, який визначається на засіданні). Протокол засідання комісії надається для ознайомлення членам комісії не пізніше наступного засідання комісії (частина дванадцята статті 28 Закону № 474). Акти і протоколи виборчої комісії складаються у випадках, передбачених Законом № 474, за формами, затвердженими ЦВК. Акт або протокол комісії підписується всіма присутніми на засіданні членами виборчої комісії, підписи яких скріплюються печаткою виборчої комісії. Згідно з частиною другою статті 78 Закону № 474 засідання дільничної виборчої комісії починається відразу після закінчення голосування, проводиться без перерви і закінчується після складання та підписання протоколу про підрахунок

голосів на виборчій дільниці. У статті 79 Закону № 474 встановлено порядок складання протоколу про підрахунок голосів виборців, застереження та заборони, порушення яких може бути оскаржено до суду.

Згідно з частиною другою статті 124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі, а відтак і на правовідносини, які мали місце в процесі складання протоколів щодо встановлення підсумків голосування у межах територіального виборчого округу під час проведення виборів Президента України, а також протоколів про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці.

Враховуючи наведене, Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення пункту 4 частини першої статті 109, другого речення частини четвертої статті 172 КАС України не відповідають статтям 55, 124 Конституції України (є неконституційними).

3.12. За змістом положень частини четвертої статті 99 Закону № 474, частини шостої статті 117, частини дванадцятої статті 176 КАС України встановлено заборону суду здійснювати забезпечення позову щодо спорів, які стосуються призначення, підготовки і проведення виборів.

Суб'єкти права на конституційне подання порушують питання про невідповідність зазначених положень частині другій статті 3, статті 21, частинам другій, третій статті 22, частинам першій, другій статті 55, частині першій статті 64, частині другій статті 124 Конституції України. На думку авторів клопотань, введення законодавцем заборони на забезпечення судом позову у спорах, які стосуються призначення, підготовки і проведення виборів, скасовує гарантії поновлення виборчих прав та обмежує право на судовий захист.

Оспорювані положення Закону № 474 та КАС України у попередніх редакціях не містили заборони на здійснення судом повноважень щодо забезпечення позову у спорах, які стосуються призначення, підготовки і проведення виборів.

Визначений у статті 118 КАС України порядок забезпечення адміністративного позову передбачає негайний розгляд клопотання про застосування адміністративного позову (не пізніше наступного дня після його одержання) та виконання ухвал з питань забезпечення адміністративного позову (частини перша, п'ята).

Вбачається, що законодавець, встановлюючи частиною четвертою статті 99 Закону № 474, частиною шостою статті 117, частиною дванадцятою статті 176 КАС України обмеження на здійснення судами забезпечення позову у справах, які стосуються призначення, підготовки і проведення виборів, мав на меті забезпечити безперервність виборчого процесу, здійснення виборчих процедур у стислі строки. Однак при встановленні та застосуванні таких обмежень не повинні ущемлюватися права і свободи виборців, політичних партій (виборчих блоків партій), кандидатів у Президенти України. Зокрема ці обмеження не можуть негативно впливати на реалізацію громадянами права на судовий захист свого виборчого права.

Конституційний Суд України звертає увагу, що встановлена оспорюваними положеннями Закону № 474 та КАС України заборона судам здійснювати за-

безпечення позову стосується призначення, підготовки та проведення виборів, тобто охоплює всі етапи виборчого процесу. За таких умов унеможлиблюється виконання рішень суду, прийнятих в окремих справах щодо спорів стосовно призначення, підготовки і проведення виборів, що фактично означає неможливість реалізації особами права на судовий захист, гарантованого статтею 55 Конституції України. Згідно зі статтею 64 Основного Закону України право на судовий захист не може бути обмежене.

Конституційний Суд України вважає, що зміни, внесені законодавцем до оспорованих положень Закону № 474 та КАС України щодо заборони суду здійснювати забезпечення позову у спорах, які стосуються призначення, підготовки і проведення виборів, звузили зміст права громадян на судовий захист, що не відповідає частині третій статті 22 Конституції України.

Україна є правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права (стаття 1, частина перша статті 8 Конституції України). Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України, викладеної у Рішенні від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 у справі про призначення судом більш м'якого покарання, «верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовчу діяльність...» (абзац другий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини). Відповідно до частини третьої статті 8 Основного Закону держави в Україні гарантується звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод безпосередньо на підставі Конституції України. Нemoжливiсть же поновлення у виборчих правах через швидкоплинний виборчий процес без заходів забезпечення позову втрачає будь-який сенс звернення до суду з цих питань. Тому принцип верховенства права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовчу діяльність.

Отже, положення частини четвертої статті 99 Закону № 474, частини шостої статті 117, частини дванадцятої статті 176 КАС України, що встановлюють заборону на здійснення судом повноважень щодо забезпечення позову у спорах, які стосуються призначення, підготовки і проведення виборів Президента України, не відповідають вимогам частини третьої статті 22, частин першої, другої статті 55, статті 64 Конституції України, тобто є неконституційними.

3.13. Відповідно до частини сьомої статті 14 Закону № 698 органи ведення Реєстру забезпечують його ведення в порядку, встановленому цим Законом та розпорядником Реєстру.

На думку Президента України, вказане положення не відповідає вимогам пункту 20 частини першої статті 92 Конституції України (організація і порядок проведення виборів і референдумів визначаються виключно законами), пункту 1 частини першої цієї статті, згідно з яким виключно законом мають бути встановлені гарантії прав громадян, зокрема їх права на захист персональних даних (стаття 32 Конституції України) та право голосу на виборах і референдумах (статті 70, 71 Основного Закону України). Глава держави вважає, що порядок ведення Реєстру не може встановлюватися підзаконним актом ЦБК, як це викладено в оспорованій нормі Закону № 698, а відтак, суперечить Конституції України і друге речення пункту 3¹ розділу VII «Прикінцеві положення» Закону № 698, за

яким особливості порядку складання та уточнення списків виборців для проведення виборів і референдумів до закінчення первинного уточнення персональних даних Реєстру визначаються ЦБК.

Конституційний Суд України, вирішуючи порушене у конституційному поданні питання, зазначає.

Відповідно до пункту 20 частини першої статті 92 Конституції України організація і порядок проведення виборів і референдумів визначаються виключно законами України. З цього випливає, що на рівні закону має визначитися в першу чергу правовий статус органу, до компетенції якого належить забезпечення організації, підготовки і проведення виборів та референдумів. Згідно з преамбулою Закону про ЦБК таким органом є ЦБК як постійно діючий колегіальний державний орган. Законом про ЦБК встановлено статус ЦБК, порядок реалізації нею повноважень, зокрема пунктом 8 статті 17 передбачено, що ЦБК є розпорядником Реєстру, забезпечує його ведення та функціонування відповідно до закону.

Згідно з частиною першою статті 16 Закону № 698 ведення Реєстру включає організаційно-правову підготовку та виконання в режимі записування таких дій: внесення запису про виборця до бази даних Реєстру, внесення змін до персональних даних Реєстру, знищення запису Реєстру.

Організаційно-правова підготовка дій щодо ведення Реєстру, як вбачається з назви, передбачає здійснення певних функцій з виданням правових актів відповідного змісту для врегулювання процедурних питань стосовно вчинення уповноваженими суб'єктами (в даному випадку — органами ведення Реєстру) дій щодо ведення Реєстру.

Отже, надане ЦБК частиною сьомою статті 14 Закону № 698 право встановлювати порядок ведення Реєстру впливає з передбаченого пунктом 8 статті 17 Закону про ЦБК та частиною першою статті 16 Закону № 698 її повноваження забезпечувати ведення Реєстру шляхом здійснення організаційно-правової підготовки дій щодо його ведення. Зазначені положення статті 14 Закону № 698 та статті 17 Закону про ЦБК вказують, що порядок ведення Реєстру має ґрунтуватися на вимогах закону, що є гарантією законності прийняття ЦБК актів відповідного змісту.

Оскільки повноваження щодо встановлення порядку ведення Реєстру, особливостей складання та уточнення списків виборців для проведення виборів і референдумів до закінчення первинного уточнення персональних даних Реєстру ґрунтуються на нормах законів України, а ЦБК є органом, до компетенції якого належить забезпечення організації, підготовки і проведення виборів, оспорювані положення частини сьомої статті 14, другого речення пункту 3¹ розділу VII «Прикінцеві положення» Закону № 698 не суперечать вимогам пункту 20 частини першої статті 92 Конституції України, згідно з яким організація і порядок проведення виборів і референдумів визначаються виключно законами України.

У зв'язку з цим немає також підстав стверджувати про невідповідність вказаних положень статті 14, другого речення пункту 3¹ розділу VII «Прикінцеві положення» Закону № 698 статтям 70, 71, 75, пункту 3 частини першої статті 85, статті 91, пункту 1 частини першої статті 92 Конституції України.

3.14. Частиною першою статті 17 Закону № 698 передбачено, що дії, зазначені в пунктах 1, 2, 3 частини першої статті 16 цього Закону (внесення запису про виборця до бази даних Реєстру, внесення змін до персональних даних Реєстру, знищення запису Реєстру), здійснюються уповноваженими працівниками відповідного органу ведення Реєстру на виконання наказу керівника органу ведення Реєстру.

Частиною другою цієї статті встановлено, що підставою для видання наказу про внесення запису до бази даних Реєстру є подані у встановленому порядку до відповідного органу ведення Реєстру документи, які підтверджують набуття особою права голосу.

На думку Президента України, положення частин першої, другої статті 17 Закону № 698 суперечать частинам другій, третій статті 22, частині першій статті 38, статтям 64, 70 Конституції України. Суб'єкт права на конституційне подання стверджує, що оспорювані положення Закону № 698 передбачають вчинення уповноваженим працівником органу ведення Реєстру дій, що стосуються ведення Реєстру, не за письмовим розпорядженням керівника відповідного органу, а на підставі його наказу, який може бути і за усною вказівкою. Зазначене позбавляє уповноважених осіб належного контролю, обліку та персональної відповідальності за достовірність, повноту і цілісність Реєстру.

Конституційний Суд України, розглядаючи це питання, констатує.

Статтею 17 Закону № 698 до внесення змін згідно із Законом № 1616 передбачалося здійснення дій щодо ведення Реєстру уповноваженими працівниками відповідного органу ведення Реєстру за письмовим розпорядженням керівника органу ведення Реєстру.

Дослідження змісту слова «наказ» та словосполучення «видання наказу», які містяться в частинах першій, другій статті 17 Закону № 698, дає підстави для такого висновку.

Основною формою реалізації завдань та функцій органів виконавчої влади є видання ними правових актів управління. Встановлене частинами першою, другою статті 17 Закону № 698 повноваження керівника органу ведення Реєстру видавати наказ стосовно вчинення певних дій щодо ведення Реєстру означає видання саме правового акта управління.

Правові акти управління характеризуються рядом ознак, однією з яких є належне оформлення таких актів, яке означає, що акт управління є письмовим документом певного виду, підготовленим за правилами юридичної техніки та виданим з дотриманням нормативно встановленої процедури.

Видання наказів керівником органу ведення Реєстру, про яке йдеться в оспорюваних положеннях статті 17 Закону № 698, означає прийняття ним актів управління, які мають бути письмово оформленими з дотриманням усіх вимог юридичної техніки.

Таким чином, положення частин першої, другої статті 17 Закону № 698 є такими, що не суперечать частинам другій, третій статті 22, частині першій статті 38, статтям 64, 70 Конституції України (є конституційними).

3.15. Підпунктом 14 пункту 4 розділу I Закону № 1616 із Закону № 474 виключено статтю 33, за якою виборець, який пізніше ніж за тридцять днів до дня виборів включно або після дня виборів до дня повторного голосування включно вибуває з населеного пункту, де він включений до списку виборців на звичайній виборчій дільниці, мав право звернутися до дільничної виборчої комісії особисто або, у разі перебування виборця у стаціонарному лікувальному закладі, що знаходиться в іншому населеному пункті, через іншу особу із заявою про виключення його із списку виборців. На підставі цієї заяви та документа, що підтверджує громадянство України, дільнична виборча комісія видавала виборцю або особі, вказаній у заяві виборця, відкріпне посвідчення. При цьому у списку виборців зазначалися дата видачі та номер відкріпного посвідчення, ставилися підписи виборця або особи, яка отримала посвідчення, та члена дільничної виборчої комісії, який його видав. У день виборів та в день повторного голосування відкріпне посвідчення не видавалося, а у разі втрати його виборцем — не видавалося повторно (частина перша статті 33 Закону № 474 у редакції, чинній до внесення змін Законом № 1616). Положеннями частин другої, третьої, четвертої, п'ятої, шостої, сьомої статті 33 Закону № 474, які виключено, визначалися форма відкріпних посвідчень, порядок їх виготовлення, передачі дільничним виборчим комісіям, зберігання територіальними виборчими комісіями.

У зв'язку зі скасуванням інституту відкріпних посвідчень (виключенням статті 33 Закону № 474) Законом № 1616 внесено відповідні зміни до інших норм Закону № 474, а саме: змінено пункт 11 частини другої статті 25, пункт 10 частини першої статті 26; статті 34, 35, 36 викладено в новій редакції; частини шосту, сьому, восьму, дев'яту статті 75, частину другу статті 76 виключено (підпункт 8, абзац другий підпункту 9, підпункти 15, 34 пункту 4 розділу I).

Автори клопотання стверджують, що голосування на підставі відкріпних посвідчень є механізмом, який має на меті забезпечити реалізацію конституційного права громадян обирати до органів державної влади, встановленого статтями 38, 70, 71 Конституції України. Скасуванням інституту відкріпних посвідчень виборці, які на день виборів перебувають у відрядженні, на лікуванні, на відпочинку, з інших підстав поза межами свого місця проживання (реєстрації як виборця), часто вимушено, не з власної волі, фактично не мають можливості скористатися цим правом, оскільки інші механізми його реалізації такими громадянами законом не передбачені. Тому скасування інституту відкріпних посвідчень, на думку народних депутатів України, є звуженням обсягу права голосу громадян України, що суперечить частині другій статті 3, статті 21, частинам другій, третій статті 22, частинам першій, другій статті 24, частині першій статті 38, частині першій статті 64, статтям 70, 71, частині першій статті 103 Конституції України.

Конституційний Суд України виходить з такого.

За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною у Рішенні від 24 грудня 2004 року № 22-рп/2004 у справі про особливості застосування Закону України «Про вибори Президента України», забезпечення прав і свобод, крім усього іншого, потребує, зокрема, законодавчого закріплення механізмів (процедур), які створюють реальні можливості для здійснення кожним громадянином прав і свобод (абзац четвертий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини).

Згідно з частинами другою, третьою статті 22 Основного Закону України конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані; при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Як зазначив Конституційний Суд України, звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням. У традиційному розумінні діяльності визначальними поняття змісту прав людини є умови і засоби, які становлять можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку. Обсяг прав людини — це їх сутнісна властивість, виражена кількісними показниками можливостей людини, які відображені відповідними правами, що не є однорідними і загальними. Загальновизнаним є правило, згідно з яким сутність змісту основного права в жодному разі не може бути порушена (абзац четвертий підпункту 5.2 пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 у справі про постійне користування земельними ділянками).

Сутність змісту виборчого права громадян розкривається в положеннях статей 38, 70, 71 Конституції України. Жодна з них не встановлює відповідного механізму забезпечення цього. Механізм правового регулювання проведення виборів і гарантії виборчих прав визначаються виключно законами України (пункти 1, 20 частини першої статті 92 Основного Закону України). Законодавчість передбачає таке регулювання суспільних відносин, яке відображає його розвиток і перспективи.

Відповідно до Закону № 698 Реєстр має забезпечити ведення персоніфікованого обліку виборців, складання списків виборців для виборів Президента України, народних депутатів України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад, сільських, селищних, міських голів, для всеукраїнських та місцевих референдумів (стаття 2). При підготовці до виборів Президента України персональні дані Реєстру використовуються для складання попередніх списків виборців на виборчих дільницях, уточнення таких списків та складання остаточних списків виборців на виборчих дільницях (стаття 26 Закону № 698).

За частиною шостою статті 8 Закону № 698 порядок та строки тимчасової зміни виборцем місця його голосування (виборчої дільниці) без зміни його виборчої адреси визначаються відповідним законом про вибори або референдуми. При цьому виборчою адресою виборця є адреса його житла або місця перебування виборця чи інша адреса, що замінює адресу житла виборця, яка є підставою для внесення виборця до відповідної постійної виборчої дільниці. Виборча адреса виборця, як правило, визначається зареєстрованим місцем проживання та адресою житла виборця відповідно до Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», якщо виборець не звернувся до відповідного органу ведення Реєстру щодо іншої виборчої адреси. За мотивованим зверненням виборця орган ведення Реєстру може визначити іншу виборчу адресу виборця, аніж визначену вище (частини перша, друга, третя статті 8 Закону № 698).

Законодавець, скасувавши статтю 33 Закону № 474 щодо відкріпних посвідчень, виклав його статтю 34 в іншій редакції, яка замінила інститут

відкріпних посвідчень вимогою до керівника відповідного районного (міського, районного у місті) органу Міністерства внутрішніх справ України не пізніш як за шість днів до дня виборів подати до органу ведення Реєстру за формою, встановленою ЦВК (частина перша), відомості: про виборців, які після останнього дня періоду, за який надавалися до органу ведення Реєстру передбачені законом відомості, змінили реєстрацію місця проживання в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці; виборців, які після останнього дня періоду, за який надавалися до органу ведення Реєстру передбачені законом відомості, за-реєстрували своє місце проживання у відповідній адміністративно-територіальній одиниці; виборців, які після останнього дня періоду, за який надавалися до органу ведення Реєстру передбачені законом відомості, зняті з реєстрації за місцем проживання у відповідній адміністративно-територіальній одиниці (пункти 3, 4, 5 частини другої). Абзацом другим частини дев'ятої статті 34 Закону № 474 також передбачено, що орган ведення Реєстру, який отримав таке повідомлення, вносить до бази даних Реєстру відповідні службові відмітки щодо виборців, які не будуть голосувати за своїми виборчими адресами у зв'язку з їх включенням до списків виборців на інших виборчих дільницях.

Отже, змінами, внесеними підпунктом 8, абзацом другим підпункту 9, підпунктами 14, 15, підпунктом 34 пункту 4 розділу I Закону № 1616, не скасовано можливості громадян України голосувати у разі потреби не за виборчою адресою, а лише змінено механізм її забезпечення.

Таким чином, Конституційний Суд України констатує, що скасуванням норм про відкріпні посвідчення звуження обсягу права голосу громадян України не відбулося, а тому оспорювані положення не суперечать Конституції України.

4. Суб'єкти права на конституційне подання ставлять також питання про визнання неконституційними частини дев'ятої статті 31, частин четвертої, п'ятої, дев'ятої статті 32, статті 49, частини четвертої статті 94, частини четвертої статті 96, частин першої, п'ятої статті 99 Закону № 474, положень абзацу четвертого підпункту 4 пункту 3 розділу I щодо скорочення до двох днів строків вирішення судами відповідних адміністративних справ, абзаців третього, дев'ятого та дев'ятнадцятого підпункту 26 пункту 4 розділу I щодо скасування прийняття рішення про скасування реєстрації кандидата на пост Президента України вищим судовим органом і віднесення прийняття цього рішення до виключних повноважень ЦВК, підпункту 4 пункту 5 розділу I, пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону № 1616.

Однак зазначені положення Закону № 1616, крім пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення», з набранням чинності цим Законом стали частиною інших законів і вичерпали свою дію. Таким чином, вони не можуть бути предметом розгляду у Конституційному Суді України, а отже відповідно до пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційне провадження підлягає припиненню.

Дослідивши оспорювані положення статті 49 Закону № 474, Конституційний Суд України вважає, що встановлення розміру грошової застави, визначення підстав для її повернення належить до сфери законодавчого врегулювання і

здійснюється на розсуд законодавця, тому ці питання не підлягають конституційному контролю і є непідвідомчі Конституційному Суду України. На підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційне провадження у справі в цих частинах підлягає припиненню.

Аналіз конституційних подань свідчить, що правового обґрунтування щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) частини дев'ятої статті 31, частин четвертої, п'ятої, дев'ятої статті 32, частин четвертої статті 94, частин четвертої статті 96, частин першої, п'ятої статті 99 Закону № 474, пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону № 1616 не наведено, що є підставою для припинення конституційного провадження у справі в цих частинах відповідно до пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційних подань вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 45, 51, 61, 65, 70 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними):

- пункти 1, 4, 5 частини другої статті 36¹, абзац перший частини першої, частини другу, п'яту статті 56, абзац другий частини четвертої статті 79, абзац другий частини п'ятої статті 83, статті 92, 100 Закону України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 року № 474–XIV зі змінами;

- частину сьому статті 14, частини першу, другу статті 17, друге речення пункту 3¹ розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про Державний реєстр виборців» від 22 лютого 2007 року № 698–V зі змінами;

- підпункт 8, абзац другий підпункту 9, підпункти 14, 15 (у частині, що стосується виключення норм про відкріпні посвідчення), підпункти 34, 46 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України» від 21 серпня 2009 року № 1616–VI;

- частину одинадцяту статті 172, частину десяту статті 176 Кодексу адміністративного судочинства України зі змінами.

2. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення:

- частини шостої статті 2 (в частині визначення перебування на консульському обліку громадян України умовою реалізації права обирати на виборах Президента України), частини шостої статті 23, частини дев'ятої статті 24 (в частині вимоги до кандидата у члени окружної, дільничної виборчої комісії проживати у межах відповідного територіального округу або міста, на території якого розташований цей округ), частини сьомої статті 84, частин четвертої, шостої статті 99 Закону України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 року № 474–XIV зі змінами;

— пункту 4 частини першої статті 109, частини шостої статті 117, другого речення частини четвертої статті 172, частини дванадцятої статті 176 Кодексу адміністративного судочинства України зі змінами.

3. Положення Закону України «Про вибори Президента України» та Кодексу адміністративного судочинства України, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

4. Припинити конституційне провадження у справі стосовно перевірки на відповідність Конституції України положень статті 49 Закону України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 року № 474–XIV зі змінами, абзацу четвертого підпункту 4 пункту 3 (в частині скорочення до двох днів строків вирішення судами адміністративних справ щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій, комісій з референдуму, членів цих комісій), абзаців третього, дев'ятого, дев'ятнадцятого підпункту 26 пункту 4 (в частині скасування прийняття рішення про скасування реєстрації кандидата на пост Президента України вищим судовим органом і віднесення прийняття цього рішення до виключних повноважень Центральної виборчої комісії без належних гарантій судового захисту), підпункту 4 пункту 5 розділу I, пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України» від 21 серпня 2009 року № 1616–VI на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційних поданнях; частини дев'ятої статті 31, частин четвертої, п'ятої, дев'ятої статті 32, частин четвертої статті 94, частин четвертої статті 96, частин першої, п'ятої статті 99 Закону України «Про вибори Президента України» на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційних подань у цій частині вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

5. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 26-rp/2009 dated October 19, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine and 48 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of particular provisions of the Laws «On Elections of the President of Ukraine», «On the State Register of Voters», «On*

Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine on Elections of the President of Ukraine» and the Code of Administrative Proceedings of Ukraine (case on introducing amendments to some legislative acts of Ukraine on elections of the President of Ukraine)

The provision of Article 2.6 of the Law «On the Elections of the President of Ukraine» № 474-XIV as amended dated March 5, 1999 (hereinafter referred to as «the Law № 474») established an additional requirement to realisation of active voting right of citizens who reside or stay beyond the borders of Ukraine during preparation and conduct of elections — registration in consulates which narrow the scope and extent of the citizens' right to elect the President of Ukraine.

The provision of the information stipulated in Articles 361.2.1, 361.2.4, 361.2.5 of Law № 474 by the heads of diplomatic and consular establishments of Ukraine to the body of the State Register of Voters (hereinafter referred to as «the Register») in the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine is a way of realisation of the elective procedures established by the law, therefore there is no reason to assert that this legislative provision violates the constitutional rights of citizens of Ukraine to elect freely to state bodies.

Constitutional human and citizen's rights and freedoms shall not be restricted, except in cases envisaged by the Constitution (Article 64.1 of the Constitution). The establishment of restrictions on human and citizen's rights and freedoms is admissible only on condition that such a restriction is balanced (proportional) and socially necessary. Deprivation of a citizen of Ukraine of his or her right to take part in the administration of state affairs by means of participation in activities of district or polling election commission in view of his or her residence outside of the respective district or city when there is no marital law or state of emergency is a violation of Articles 15.4, 38.1 of the Constitution.

Reasons for cancellation of the registration of a candidate for the office of the President of Ukraine stipulated in Article 56.1 of the Law № 474 are legal facts related either to the exercise by a candidate for the office of the President of Ukraine of his or her right to withdraw the candidacy or the loss of the passive electoral right etc.

The Decision of the Central Election Commission (hereinafter referred to as «the CEC») on cancellation of the registration of a candidate to the office of the President of Ukraine may be challenged in court by a candidate on the grounds of Article 55 of the Constitution of Ukraine and norms of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine (hereinafter referred to as «the Code»).

The provision of the Law № 474, pursuant to which non-signing or refusal to sign a protocol by some members of a commission does not have legal effect on the force of a protocol, does not exclude a possibility to challenge the protocol's force in case it was not signed or refused to be signed by some members of commission from the number of those who participate in the election commission's meeting, or on the ground of other reasons not defined by the disputed provisions, and also does not exclude responsibility in cases and order established by law.

The prohibition to file a complaint with the CEC concerning preparation and conduct of elections of the President of Ukraine on the election day and the following

days of election process and to review a complaint by the CEC contravenes the stipulations of Article 40 of the Constitution. According to this Article everyone has the right to file individual or collective petitions, or to appeal personally to bodies of state power, bodies of local self-government, and to the officials and officers of these bodies, that are obliged to consider the petitions and to provide a substantiated reply within the term established by law. Pursuant to Articles 22, 64 of the Fundamental Law this right is guaranteed and shall not be restricted.

Complaints concerning objects and subjects of petition, which election commissions do not review and which are mentioned in the constitutional petition, may be examined judicially which is a guarantee of the protection of voting rights. The diminishing of the scope of objects and subjects of complaint for election commissions is connected with the specific features of the legislative regulation of the election process issues which does not refer to the guarantees envisaged by Article 55.5 of the Constitution concerning everyone's right to protect his or her rights and freedoms from violations and illegal encroachments by any means not prohibited by law.

Article 99.6 of the Law № 474, according to which the court leaves the claims concerning decisions, actions or omissions of the election process subjects without consideration if they are not considered within the period provided, restricts the guarantee stipulated by the Constitution for execution of human and citizen's rights and freedoms — the right to be protected by the court (Articles 55.1, 55.2) which is guaranteed (Article 22.2), shall not be restricted (Article 64), and its content and scope shall not be diminished (Articles 22.3).

The judicial system and judicial proceedings are determined exclusively by the laws of Ukraine (Article 92.1.14 of the Constitution). In other words the establishment of terms of the administrative proceedings is a subject of legislative regulation. Duration of such terms depends on the specific character of administrative cases, in particular reduced term of consideration of claims, stipulated in Article 172.11 of the Code, is related to the character of the election process.

All the activities of election commissions, including the CEC, are an object of judicial control.

Pursuant to Article 124.2 of the Constitution the jurisdiction of courts extends to all legal relations that arise in the State, thus including legal relations which took place in the process of drawing up protocols on the results of voting within the territorial election district during conduct of elections of the President of Ukraine, as well as protocols on the tabulation of votes on the polling station.

The prohibition envisaged by the disputed provisions of the Law № 474 and the Code for courts to proceed with a claim relates to designation, preparation and conduct of elections, in other words covers all the stages of election process. On this condition the execution of the courts' decisions adopted in cases on disputes concerning designation, preparation and conduct of elections is made impossible which, in fact, disables the implementation of the right to judicial protection guaranteed by Article 55 of the Constitution. According to Article 64 of the Constitution the right to judicial protection shall not be restricted. The amendments introduced by legislator to the disputed provisions of the Law № 474 and the Code concerning the prohibition for courts to proceed with a claim related to designation, preparation and conduct

of elections diminished the content of the citizens' right to judicial protection which contravenes Article 22.3 of the Constitution.

The right to establish the order of keeping the Register granted to the CEC by Article 14.7 of the Law «On the State Register of Voters» № 698-V as amended dated February 22, 2007 (hereinafter referred to as «the Law № 698») comes from the CEC's authority to ensure keeping the Register by means of execution of organisational and legal preparation for its keeping. In its turn, this authority of the CEC is envisaged by Article 17.8 of the Law on CEC and Article 16.1 of the Law № 698. The provisions of Article 14 of the Law № 698 and Article 17 of the Law on CEC mentioned above specify that the order of keeping the Register should be based on the requirements of law which is a guarantee of lawful adoption of the acts of relevant content by the CEC.

The main form of fulfillment of the tasks and functions by executive bodies is issuance of administrative legal acts. The authority of the head of the body keeping the Register to issue an order on taking measures for keeping the Register, which is provided by Articles 17.1, 17.2 of Law № 698, means the issuance of an administrative legal act namely.

Issuance of orders by head of the body the Register keeping which is stipulated in the disputed provisions of Article 17 of the Law № 698 means the adoption of administrative acts which should be written out in compliance with all the requirements of legal technique.

The amendments introduced by item 4.8, paragraph 2 of item 4.9, items 4.14, 4.15, 4.34 of Chapter I of the Law «On Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine on Elections of the President of Ukraine» № 1616-VI dated August 21, 2009 do not abolish the possibility for the citizens of Ukraine to vote not by their election address, but only amend the mechanism of its ensuring.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as conforming with the Constitution (constitutional):

— Articles 361.2.1, 361.2.4, 361.2.5 paragraph 1 of Article 56.1, Article 56.2, 56.5, paragraph 2 of Article 79.4, paragraph 2 of Article 83.5, Articles 92, 100 of the Law «On Elections of the President of Ukraine» № 474-XIV as amended dated March 5, 1999;

— Articles 14.7, 17.1, 17.2, second sentence of item 31 of Chapter VII «Final Provisions» of the Law «On the State Register of Voters» № 698-V as amended dated February 22, 2007;

— Item 4.8, paragraph 2 of item 4.9, items 4.14, 4.15, 4.34, 4.46 of Chapter I of the Law «On Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine on Elections of the President of Ukraine» № 1616-VI dated August 21, 2009;

— Articles 172.11, Articles 176.10 of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine as amended.

2. To recognise as non-conforming with the Constitution (unconstitutional) the provisions of:

— Articles 2.6, 23.6, 24.9, 84.7, 99.4, 99.6 of the Law «On Elections of the President of Ukraine» № 474-XIV as amended dated March 5, 1999;

— Articles 109.1.4, Articles 117.6, second sentence of Article 172.4, Article 176.12 of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine as amended.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням Президента України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
Розпорядження Кабінету Міністрів України
«Про скасування наказу СБУ»

м. Київ
20 жовтня 2009 року
№ 27-рп/2009

Справа № 1-42/2009

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуєчого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Головіна Анатолія Сергійовича,
Джуня В'ячеслава Васильовича,
Дідківського Анатолія Олександровича,
Домбровського Івана Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Мачужак Ярослави Василівни,
Нікітіна Юрія Івановича,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Стецюка Петра Богдановича — доповідача,
Ткачука Павла Миколайовича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про скасування наказу СБУ» від

22 квітня 2009 року № 443-р (Офіційний вісник України, 2009 р., № 32, ст. 1083).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про скасування наказу СБУ» від 22 квітня 2009 року № 443-р.

Заслухавши суддю-доповідача Стецюка П. Б. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Президент України Указом «Про зупинення дії розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 квітня 2009 року № 443-р» від 6 травня 2009 року № 296 відповідно до пункту 15 частини першої статті 106 Конституції України зупинив дію Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про скасування наказу СБУ» від 22 квітня 2009 року № 443-р (далі — Розпорядження) та звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати його таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним).

Обґрунтовуючи свою позицію, глава держави наголошує, що згідно з Конституцією України Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади, здійснює повноваження, визначені Конституцією та законами України, видає постанови і розпорядження в межах своєї компетенції (частина перша статті 113, пункт 10 статті 116, частина перша статті 117), а відповідно до частини восьмої статті 22 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» уряд може скасовувати акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади повністю чи в окремій частині.

На думку суб'єкта права на конституційне подання, Кабінет Міністрів України, видавши Розпорядження, яким скасував наказ Служби безпеки України від 26 липня 2008 року № 589, вийшов за межі своїх повноважень, оскільки Служба безпеки України є державним правоохоронним органом спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України та не належить до центральних органів виконавчої влади. На підтвердження своєї позиції автор клопотання посилається на окремі положення законів України «Про основи національної безпеки України», «Про Службу безпеки України», а також на рішення Конституційного Суду України від 19 червня 2001 року № 9-рп/2001 у справі щодо стажу наукової роботи та від 11 листопада 2008 року № 25-рп/2008 у справі про земельні аукціони.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Кабінет Міністрів України, Секретаріат Президента України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Служба безпеки України.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи поставлені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава, в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є її головним обов'язком (статті 1, 3 Конституції України).

Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу; оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України, а забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом; Збройні Сили України та інші військові формування ніким не можуть бути використані для обмеження прав і свобод громадян (частини перша, друга, третя, четверта статті 17 Конституції України).

Національна безпека — це захищеність важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам, якими є життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток (абзац другий, третій статті 1 Закону України «Про основи національної безпеки України»).

3.2. Виходячи із системного аналізу положень Основного Закону України Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України наділені відповідними конституційними повноваженнями у сфері національної безпеки (абзац шостий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 25 лютого 2009 року № 5-рп/2009 у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про деякі питання здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони»).

Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в Україні виключно законами України визначає права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод, основи національної безпеки (стаття 75, пункти 1, 17 частини першої статті 92 Конституції України).

Президент України як глава держави, гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво України, вносить до Верховної Ради України подання про

призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України, здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави, формує персональний склад Ради національної безпеки і оборони України та очолює її (стаття 102, пункти 1, 14, 17 частини першої статті 106, частини третя, четверта статті 107 Конституції України). Здійснюючи керівництво у сфері національної безпеки, Президент України спрямовує діяльність суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони держави, зокрема Служби безпеки України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, на реалізацію основ (засад), визначених у пункті 17 частини першої статті 92 Конституції України та Законі України «Про основи національної безпеки України» (абзац шостий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини вказаного Рішення Конституційного Суду України).

Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю (частина перша статті 113, пункти 1, 2, 7 статті 116 Конституції України, частина перша статті 19 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», стаття 4 Закону України «Про основи національної безпеки України»).

3.3. Державним правоохоронним органом спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України, є Служба безпеки України, правову основу діяльності якої становлять Конституція України, Закон України «Про Службу безпеки України», інші акти законодавства України, а також відповідні міжнародні правові акти, визнані Україною. Служба безпеки України підпорядкована Президенту України і підконтрольна Верховній Раді України. На Службу безпеки України покладається (у межах визначеної законодавством компетенції) захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці. Завданнями Служби безпеки України також є попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України (статті 1, 2, 4 Закону України «Про Службу безпеки України»).

3.4. Відповідно до статті 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову; органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передба-

чені Конституцією та законами України (частина друга статті 19 Основного Закону України).

Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України (частина третя статті 113 Основного Закону України).

Кабінет Міністрів України в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання (частина перша статті 117 Конституції України), може скасовувати акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади повністю чи в окремій частині (частина восьма статті 22 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»).

Указом Президента України від 28 квітня 2007 року № 365 «Про внесення змін до Указу Президента України від 15 грудня 1999 року № 1573» Служба безпеки України виключена зі Схеми організації центральних органів виконавчої влади.

Отже, Кабінет Міністрів України не має визначених Конституцією та законами України повноважень скасовувати акти Служби безпеки України, в тому числі накази Голови Служби безпеки України, зокрема на підставі частини восьмої статті 22 Закону України «Про Кабінет Міністрів України». Скасувавши наказ Служби безпеки України, Кабінет Міністрів України вийшов за межі своїх повноважень, передбачених статтею 116 Конституції України.

4. Пунктом 2 Розпорядження Міністерству юстиції України доручено скасувати рішення про державну реєстрацію наказу Служби безпеки України.

За Законом України «Про Конституційний Суд України» у конституційному поданні повинне зазначатися правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта або окремих його положень; предметом розгляду Конституційного Суду України може бути конституційне подання, в якому викладаються аргументи і стверджується про неконституційність законів, інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України (пункт 4 частини другої статті 39, частина перша статті 71).

Аналіз конституційного подання свідчить про відсутність правового обґрунтування тверджень щодо неконституційності пункту 2 Розпорядження. Отже, є підстави для припинення конституційного провадження у цій частині згідно з вимогами пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), пункт 1 Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про скасування наказу СБУ» від 22 квітня 2009 року № 443-р.

2. Пункт 1 Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про скасування наказу СБУ» від 22 квітня 2009 року № 443-р, визнаний неконституційним, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Припинити конституційне провадження у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про скасування наказу СБУ» від 22 квітня 2009 року № 443-р на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання в цій частині вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 27-rp/2009 dated October 20, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Repeal of the Order of the Security Service of Ukraine»*

Ukraine is a sovereign and independent, democratic, social, law-based state in which the human being, his or her life and health, honour and dignity, inviolability and security are recognised as the highest social value. Human rights and freedoms and their guarantees determine the essence and orientation of the activity of the State; the State is answerable to the individual for its activity and affirmation and ensuring of human rights and freedoms are the main duties of the State (Articles 1, 3 of the Constitution).

Protection of the sovereignty and territorial indivisibility of Ukraine, ensuring its economic and informational security are the most important functions of the State and a matter of concern for all the Ukrainian people; the defense of Ukraine and the protection of its sovereignty, territorial indivisibility and inviolability are entrusted to the Armed Forces of Ukraine, and ensuring state security and protecting the state border of Ukraine are entrusted to the respective military formations and law enforcement bodies of the State, whose organisation and operational procedure are determined by law; the Armed Forces of Ukraine and other military formations shall not be used by anyone to restrict the rights and freedoms of citizens (Articles 17.1–17.4 of the Constitution).

National security is a safety of important interests of individuals and citizens, society and state, which ensures a stable development of society, timely detection, prevention and neutralisation of real and potential challenges to the national interests.

These interests are vital material, intellectual and spiritual values of the Ukrainian people as a bearer of sovereignty and the only source of power in Ukraine, determining needs of society and the State, the implementation of which guarantees the state sovereignty of Ukraine and its progressive development (paragraphs 2, 3 of Article 1 of the Law «On the Fundamentals of the National Security of Ukraine»).

Based on the systematic analysis of provisions of the Fundamental Law of Ukraine the Verkhovna Rada of Ukraine, the President of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine are entitled with relevant constitutional authorities in the sphere of national security.

The Verkhovna Rada of Ukraine is the sole body of legislative power in Ukraine. Human and citizen's rights and freedoms, the guarantees of these rights and freedoms and the fundamentals of national security are determined exclusively by the laws of Ukraine (Articles 75, 92.1.1, 92.1.17 of the Constitution).

The President of Ukraine as the Head of the State, guarantor of state sovereignty and territorial indivisibility of Ukraine, the observance of the Constitution and human and citizen's rights and freedoms ensures state independence, national security and the legal succession of the state, nominates a candidate for appointment to or dismissal from the office of the Head of the Security Service of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine, administers in the spheres of national security and defense of the State, forms the personal composition of the Council of National Security and Defense of Ukraine and is the head of it (Articles 102, 106.1.1, 106.1.14, 106.1.17, 107.3, 107.4 of the Constitution). In exercising administration in the sphere of national security the President of Ukraine directs the activities of the subjects which ensure national security and state defense, in particular the Security Service of Ukraine and other military formations established pursuant to the laws, towards the implementation of the fundamentals determined in Article 92.1.17 of the Constitution and the Law «On the Fundamentals of the National Security of Ukraine».

The Cabinet of Ministers of Ukraine as the highest authority within the system of executive bodies ensures the state sovereignty and economic independence of Ukraine, implements domestic and foreign policy of the State, takes measures to ensure human and citizen's rights and freedoms, takes measures to ensure the defense capability and national security of Ukraine, public order and to combat crime (Articles 113.1, 116.1, 116.2, 116.7 of the Constitution, Article 19.1 of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine», Article 4 of the Law «On the Fundamentals of the National Security of Ukraine»).

The Security Service of Ukraine is the special state law enforcement body which ensures state security of Ukraine. The Constitution of Ukraine, the Law «On the Security Service of Ukraine», other legal acts, as well as relevant international legal acts recognised by Ukraine are the legal base of the activities of the Security Service of Ukraine. The Security Service of Ukraine is subordinated to the President of Ukraine and is under the control of the Verkhovna Rada of Ukraine. Within the limits of the competence envisaged by the legislation the Security Service of Ukraine is to protect state sovereignty, constitutional order, territorial integrity, economic, scientific and defense potential of Ukraine, lawful interests of the State and citizens' rights from intelligence and subversive activities of foreign special services, infringements

on the part of separate organisations, groups and individuals, as well as ensuring protection of the state secret. The Security Service of Ukraine is also in charge of prevention, termination and detection of crimes against peace and security of people, terrorism, corruption and organised crime activity in the sphere of management and economy and other unlawful acts which directly challenge the vital interests of Ukraine (Articles 1, 2, 4 of the Law «On the Security Service of Ukraine»).

According to Article 6 of the Constitution state power in Ukraine is exercised on the principles of its division into legislative, executive and judicial power; bodies of legislative, executive and judicial power exercise their authority within the limits established by this Constitution and in accordance with the laws of Ukraine. Bodies of state power and bodies of local self-government and their officials are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority, and in the manner envisaged by the Constitution and the laws of Ukraine (Article 19.2 of the Fundamental Law).

In its activities, the Cabinet of Ministers of Ukraine is guided by the Constitution, laws of Ukraine, and also by decrees made by the President of Ukraine and resolutions made by of the Verkhovna Rada of Ukraine in accordance with the Constitution and laws of Ukraine (Article 113.3 of the Fundamental Law).

The Cabinet of Ministers of Ukraine, within the limits of its competence, issues resolutions and orders that are mandatory for execution (Article 117.1 of the Constitution), can abolish fully or partially acts of ministries and other central bodies of executive power (Article 22.8 of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine»).

By the Decree of the President of Ukraine № 365 dated April 28, 2007 «On Introduction of Amendments to the Decree of the President of Ukraine № 1573 dated December 15, 1999» the Security Service of Ukraine was excluded from the organisational structure of the central bodies of executive power.

Therefore, the Cabinet of Ministers of Ukraine is not authorised by the Constitution and laws to repeal acts of the Security Service of Ukraine, including orders of the Head of the Security Service of Ukraine, specifically on the grounds of Article 22.8 of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine». Having repealed the order of the Security Service of Ukraine the Cabinet of Ministers of Ukraine exceeded the limits of its authority envisaged by Article 116 of the Constitution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution (unconstitutional) item 1 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Repeal of the Order of the Security Service of Ukraine» № 443-p dated April 22, 2009.

2. Item 1 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Repeal of the Order of the Security Service of Ukraine» № 443-p dated April 22, 2009 recognised to be unconstitutional loses its legal effect from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

3. To terminate constitutional proceedings in the case concerning conformity with the Constitution (constitutionality) of item 2 of the Resolution of the Cabinet of

Ministers of Ukraine «On Repeal of the Order of the Security Service of Ukraine» № 443-p dated April 22, 2009 on the basis of Article 45.2 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» since the constitutional petition in this part does not meet the requirements envisaged by the Constitution and the Law «On the Constitutional Court of Ukraine».

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням Президента України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
окремих положень Постанови Кабінету Міністрів України
«Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України
від 4 серпня 2000 р. № 1222»

м. Київ
28 жовтня 2009 року
№ 28-рп/2009

Справа № 1-36/2009

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Головіна Анатолія Сергійовича,
Дідківського Анатолія Олександровича,
Домбровського Івана Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Мачужак Ярослави Василівни — доповідача,
Нікітіна Юрія Івановича,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Ткачука Павла Миколайовича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до

постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1222» від 14 квітня 2009 року № 368 (Офіційний вісник України, 2009 р., № 30, ст. 999).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтями 71, 82 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність окремих положень Постанови Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2009 року № 368 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1222» (далі — Постанова № 368).

Заслухавши суддю-доповідача Мачужак Я. В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Президент України на підставі пункту 15 частини першої статті 106 Конституції України своїм Указом від 30 квітня 2009 року № 287 зупинив «дію абзаців третього та четвертого пункту 2 Змін, що вносяться до постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1222, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2009 року № 368» та звернувся до Конституційного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Постанови № 368.

Постановою Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 року № 1222 (далі — Постанова № 1222) затверджено Порядок отримання благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування (далі — Порядок). Оспорюваними положеннями Постанови № 368 абзац другий пункту 2 Порядку викладено у новій редакції: «Благодійні (добровільні) внески і пожертви від юридичних та фізичних осіб можуть спрямовуватися на виплату заробітної плати працівникам установ і закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання».

Суб'єкт права на конституційне подання стверджує, що Кабінет Міністрів України видав Постанову № 368 без урахування положень як Основного Закону України щодо здійснення повноважень Кабінетом Міністрів України у визначених Конституцією та законами межах, так і Закону України «Про благодійництво та благодійні організації», який встановлює загальні засади благодійництва, зокрема те, що конкретні його напрями визначаються лише благодійниками (стаття 4). На думку глави держави, право благодійників може бути змінено, обмежено лише шляхом внесення Верховною Радою України відповідних змін до Закону України «Про благодійництво та благодійні організації». Постановою № 368 Кабінет Міністрів України врегулював питання, яке належить до повноважень Верховної Ради України, що суперечить загальним вимогам до уряду керуватися Конституцією та законами України.

Автор клопотання вважає, що оскаржуваними положеннями Постанови № 368 Кабінет Міністрів України порушив частину другу статті 6, частину другу статті 19, статтю 75, пункт 3 частини першої статті 85, частину третю статті 113, частину першу статті 117 Конституції України.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, Міністерство праці та соціальної політики України, Міністерство культури і туризму України, Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я України, науковці Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

3. Вирішуючи порушені у конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

Україна є демократична, соціальна, правова держава, в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю; головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини; в Україні визнається і діє принцип верховенства права (статті 1, 3, 8 Конституції України).

Закріплення в Основному Законі України принципу верховенства права, невідчужуваності й непорушності прав і свобод людини і громадянина, гарантій їх здійснення та захисту визначає зміст законів, інших нормативно-правових актів, які повинні прийматися на основі Конституції і відповідати їй (частина друга статті 8). Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством, а органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (стаття 19 Конституції України). Це стосується, зокрема, і діяльності Кабінету Міністрів України, який є вищим органом у системі органів виконавчої влади (частина перша статті 113 Конституції України).

3.1. Правове регулювання відносин у сфері благодійництва та благодійної діяльності визначається Конституцією України, Цивільним кодексом України (далі — Кодекс), законами України «Про благодійництво та благодійні організації», «Про гуманітарну допомогу», «Про Товариство Червоного Хреста України» та іншими нормативно-правовими актами.

У Законі України «Про благодійництво та благодійні організації» (далі — Закон) благодійництво визначається як добровільна безкорислива пожертва фізичних та юридичних осіб щодо надання набувачам матеріальної, фінансової, організаційної та іншої благодійної допомоги, а благодійна діяльність як добровільна безкорислива діяльність благодійних організацій, що не передбачає одержання прибутків від цієї діяльності (стаття 1). Відповідно до Кодексу пожертва є особливою формою безоплатного відчуження майна у вигляді дарування для

досягнення певної, наперед обумовленої мети (частина перша статті 717, частина перша статті 729). За Законом України «Про гуманітарну допомогу» гуманітарна допомога — це різновид благодійництва, цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану тощо (стаття 1). Згідно зі статтею 3 Закону України «Про Товариство Червоного Хреста України» доброчинна, благодійна діяльність — це діяльність, пов'язана з наданням допомоги та підтримки тим, хто її потребує, виходячи із загальнолюдських принципів гуманності та взаємодопомоги, яка здійснюється виключно безкорисливо (без мети одержання прибутку чи іншої вигоди).

Системний аналіз цих законів дає підстави для висновку, що благодійництво і благодійна діяльність мають єдину мету — надання благодійної допомоги. Різні форми благодійництва і благодійної діяльності, у тому числі благодійні внески та пожертви, характеризуються такими правовими ознаками: безкорисливість, що свідчить про надання допомоги на благо інших без будь-якої вигоди; добровільність — діяльність, яка здійснюється за власним волевиявленням та спонуканнями, що мають морально-етичне підґрунтя, без будь-якого примусу та втручання з боку інших осіб та суб'єктів владних повноважень; цільова спрямованість — наявність конкретної мети і надання допомоги тим, хто її потребує, в межах напрямів і порядку, визначених Законом.

3.2. Постановою № 1222 Кабінет Міністрів України затвердив Порядок, яким врегулював отримання, використання та облік благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування і цим Порядком, зокрема, встановлювалася заборона використовувати кошти благодійних внесків і пожертв на виплату заробітної плати працівникам бюджетних установ і закладів (абзац другий пункту 2). Оспорюваними положеннями Постанови № 368 внесено зміни до Постанови № 1222, згідно з якими абзац другий пункту 2 Порядку викладено у новій редакції і передбачено можливість спрямовувати благодійні внески і пожертви на виплату заробітної плати працівникам цих бюджетних установ і закладів.

Конституційний Суд України, перевіряючи вказані положення Постанови № 368 на відповідність Конституції України, виходить з того, що Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, і в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання (частина третя статті 113, частина перша статті 117 Конституції України).

Відповідно до наведених конституційних приписів Кабінет Міністрів України як вищий орган виконавчої влади при врегулюванні питань, пов'язаних з відносинами благодійництва та благодійної діяльності, зобов'язаний керуватися Законом і не може змінювати, доповнювати чи розширювати його зміст.

У статті 4 Закону передбачено основні напрями здійснення благодійництва, благодійної діяльності, якими, зокрема, є: сприяння практичному здійсненню загальнодержавних, регіональних, місцевих та міжнародних програм, поліпшення матеріального становища набувачів благодійної допомоги, сприяння соціальній реабілітації певної категорії осіб, охороні і збереженню культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії, розвитку науки і освіти, культури, охорони здоров'я, масової фізичної культури, спорту і туризму, участі у наданні медичної допомоги населенню та здійсненні соціального догляду, захисту материнства і дитинства, у наданні допомоги багатодітним та малозабезпеченим сім'ям тощо (частина перша); конкретні напрями визначаються благодійниками і статутами (положеннями) благодійних організацій (частина друга).

Аналіз визначених у Законі понять «благодійництво», «благодійна діяльність», «спонсорство», «меценатство» (стаття 1) та змісту основних напрямів благодійництва, благодійної діяльності свідчить, що цілі такої діяльності є відмінними від засад регулювання оплати праці і жодним чином не стосуються виплати заробітної плати працівникам бюджетних установ і закладів, що є обов'язком держави.

Зі змісту зазначених положень Закону вбачається, що можливість юридичних і фізичних осіб та благодійних організацій сприяти державі виконувати програми соціального розвитку, захисту охорони здоров'я, розвитку освіти, науки, культури вказує лише на спільність інтересів держави і суспільства, соціальне партнерство благодійників і держави у забезпеченні гідних умов життєдіяльності та особистого розвитку кожного. Однак у Законі не передбачено можливості використання благодійних внесків і пожертв на виплату заробітної плати працівникам бюджетної установи.

Благодійні внески і пожертви фізичних та юридичних осіб як одна з форм благодійництва за правовою сутністю є вольовим актом розпорядження благодійником своєю власністю та має особливий правовий режим. Права і обов'язки власника (розпорядника майном), якими є благодійник і благодійні організації, визначаються Законом, а тому відповідно і благодійники, і набувачі благодійної допомоги зобов'язані діяти у встановлених Законом межах. На це вказав Конституційний Суд України у Рішенні від 25 листопада 1998 року № 15-рп/98 у справі про платні медичні послуги, в якому зазначив, що «благодійна діяльність має здійснюватись у відповідних правових формах і в порядку, передбачених, зокрема, Законом України «Про благодійництво та благодійні організації» (пункт 3 мотивувальної частини).

Оскільки Постанова № 1222 Кабінету Міністрів України регулює питання використання благодійних внесків і пожертв, то таке використання має здійснюватися у межах статті 4 Закону. Внесеними Постановою № 368 змінами щодо можливості використання благодійних внесків і пожертв на виплату заробітної плати Кабінет Міністрів України всупереч положенням статті 4 Закону змінив головну засаду здійснення благодійництва та благодійної діяльності, згідно з якою кон-

кретні їх напрями визначаються тільки благодійниками і статутами (положеннями) благодійних організацій (частина друга), чим перевищив свої повноваження і втрутився у законодавчі повноваження Верховної Ради України, що суперечить частині другій статті 19, пункту 3 частини першої статті 85, частині третій статті 113, статті 116, частині першій статті 117 Конституції України. Надавши можливість керівникам бюджетних установ, закладів спрямовувати благодійні внески і пожертви на виплату заробітної плати працівникам цих установ та закладів, Кабінет Міністрів України не лише допустив обмеження права благодійника вільно розпоряджатися своїм майном, а й, по суті, змінив правовий режим власності (використання пожертв і благодійних внесків), що згідно з пунктами 1, 7 частини першої статті 92 Конституції України може бути встановлено виключно законами України.

Таким чином, оспорювані положення Постанови № 368 не відповідають вимогам частини другої статті 19, пункту 3 частини першої статті 85, пунктам 1, 7 частини першої статті 92, частини третьої статті 113, статті 116, частини першої статті 117 Конституції України.

Враховуючи наведене та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 61, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення абзаців третього, четвертого пункту 2 Змін, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2009 року № 368 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1222».

2. Положення Постанови Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2009 року № 368 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1222», визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточною і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 28-rp/2009 dated October 28, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of particular provisions of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On*

Introducing Amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1222 dated August 4, 2000»

Ukraine is a democratic, social and law-based state in which the human being, his or her life and health, honour and dignity, inviolability and security are recognised as the highest social value; to affirm and ensure human rights and freedoms is the main duty of the state; in Ukraine, the principle of the rule of law is recognised and effective (Articles 1, 3, 8 of the Constitution).

The stipulation of the principle of the rule of law, non-alienation and inviolability of human and citizen's rights and freedoms, guarantees of their execution and protection in the Fundamental Law determines the essence of laws and other legal acts which shall be adopted on the basis of the Constitution and conform to it (Article 8.2). The legal order in Ukraine is based on the principles according to which no one shall be forced to do what is not envisaged by legislation while bodies of state power and bodies of local self-government and their officials are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority, and in the manner envisaged by the Constitution and the laws of Ukraine (Article 19 of the Constitution). In particular, it relates to the activities of the Cabinet of Ministers of Ukraine which is the highest authority within the system of executive power (Article 113.1 of the Constitution).

Legal regulations of relations in the sphere of charity and charitable activity are determined by the Constitution, the Civil Code of Ukraine (hereinafter referred as to «the Code»), laws «On Charity and Charitable Organisations», «On Humanitarian Aid», «On the Ukrainian Red Cross Society» and other legal acts.

The Law «On Charity and Charitable Organisations» (hereinafter referred as to «the Law») defines charity as voluntary disinterested donation of individuals and legal entities aimed at rendering material, financial, organisational and other charitable assistance to its beneficiaries, while charitable activity is defined as free-will disinterested activity of charitable organisations which does not envisage receiving profit as a result of such activity (Article 1). According to the Code donation is a special form of free alienation of property in the form of contribution for achievement of a certain, previously agreed goal (Articles 717.1, 729.1). Pursuant to the Law «On Humanitarian Aid» the humanitarian aid is a kind of charity, purposeful targeted free aid in pecuniary or natural form, in the form of irretrievable financial aid or voluntary donation, or an assistance in the form of performance of some work, rendering services which is provided by foreign and domestic donors based on humanitarian considerations to the beneficiaries of humanitarian aid in Ukraine or abroad who are in need of it due to social vulnerability, material insecurity, complicated financial circumstances, state of emergency etc. (Article 1). According to Article 3 of the law «On the Ukrainian Red Cross Society» charitable activity is an activity connected with rendering assistance and support to those who need it proceeding from the principles of humanity and mutual assistance common to all mankind which is executed unselfishly only (without any intention to gain a profit or any other advantages).

The system analysis of these laws gives grounds for the conclusion that charity and charitable activity have a common goal which is to render a charitable assistance. Different forms of charity and charitable activity, including charitable contributions

and donations, are characterised by such legal features: unselfishness which proves that assistance is rendered for the benefit of others without any advantage; voluntariness is an activity which is executed upon one's free will and motives which have moral and ethical grounds, without any force and interference from other persons and subjects of authority; purposeful focus is a presence of specific aim and rendering assistance to those who need it within the limits and order provided by the Law.

The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1222 dated August 4, 2000 (hereinafter referred to as «the Resolution № 1222») approved the Order of receiving charitable (voluntary) contributions and donations from legal and natural persons by budgetary institutions and educational, health protection, social protection, science, culture, sport and physical education establishments for the needs of their financing (hereinafter referred to as «the Order»). In particular, it was introduced a prohibition to use funds of charitable contributions and donations for salary payments of budgetary institutions and establishments (paragraph 2 of item 2). The disputed provisions of the Resolution № 368 introduced amendments to the Resolution № 1222 according to which paragraph 2 of item 2 of the Order was stated in the new wording and provided a possibility to assign charitable contributions and donations to salary payments to employees of these budgetary institutions and establishments.

The Constitutional Court proceeds from the fact that in its activities the Cabinet of Ministers of Ukraine is guided by the Constitution, laws of Ukraine, and also by decrees made by the President of Ukraine and resolutions made by the Verkhovna Rada of Ukraine in accordance with the Constitution and laws of Ukraine and within the limits of its competence, issues resolutions and orders that are mandatory for execution (Articles 113.3, 117.1 of the Constitution).

Pursuant to the indicated constitutional provisions the Cabinet of Ministers of Ukraine as the highest authority within the system of executive power is obliged to be guided by the Law while regulating issues related to charity and charitable activity relations and shall not change, elaborate or extend its content.

Article 4 of the Law envisages the main directions of charity and charitable activity which, in particular, are as follows: facilitation to practical implementation of national, regional, local and international programs, improvement of well-being of the beneficiaries of charitable aid, facilitation to social rehabilitation of certain categories of persons, protection and preservation of cultural heritage, historical and cultural environment, objects of history, development of science and education, culture, health protection, mass physical culture, sport and tourism, participation in providing medical assistance to people and the execution of social care, protection of maternity and childhood, rendering assistance to large and needy families etc. (Article 4.1); specific directions are determined by charity providers and statutes (provisions) of charitable organisations (Article 4.2).

The analysis of the notions «charity», «charitable activity», «sponsorship», «patronship» defined in the Law (Article 1) and the meaning of main directions of charity and charitable activity proves that the aims of such activity are different from the fundamentals which regulate the remuneration of labour and are not related by any means to salary payments to employees of budgetary institutions and establishments which is an obligation of the state.

Proceeding from the content of the mentioned provisions of the Law it is assumed that the possibility of individuals, legal entities and charitable organisations to facilitate the state in the implementation of programs of social development, health protection, development of education, science and culture indicates only the common interests of the state and society, social partnership of charity providers and state in ensuring worthy conditions of life activity and everyone's personal development. However, the Law does not envisage the possibility to use charitable contributions and donations for salary payments to employees of budgetary institutions.

Charitable contribution and donations of legal entities and individuals as one of the forms of charity by its legal essence is volition of the charity provider concerning management of one's ownership and has a special legal regime. Duties and responsibilities of the owner (manager of ownership) which is a charity provider and charitable organisations are determined by the Law; thereby accordingly charity providers and beneficiaries of charitable assistance are obliged to act within the limits provided by the Law.

Since the Resolution № 1222 of the Cabinet of Ministers of Ukraine regulates the issues concerning the use of charitable contributions and donations, such use shall be executed within Article 4 of the Law. With the introduction of amendments which allowed for the possibility to use charitable contributions and donations for salary payments stipulated in Resolution № 368 the Cabinet of Ministers of Ukraine — in defiance of the provisions of Article 4 of the Law — changed the basic principle of the execution of charity and charitable activity pursuant to which their specific directions are determined only by charity providers and statutes (provisions) of charitable organisations (part 2), hence it exceeded the limits of its authority and interfered in the legislative authority of the Verkhovna Rada of Ukraine which contravenes Articles 19.2, 85.1.3, 113.3, 116, 117.1 of the Constitution. Granting heads of budgetary institutions and establishments a possibility to use charitable contributions and donations for salary payments to employees of these institutions and establishments the Cabinet of Ministers of Ukraine not only diminished the right of charity provider to manage one's ownership freely, but, in fact, changed the legal regime of ownership (the use of donations and charitable contributions) which according to Articles 92.1.1 and 92.1.7 of the Constitution shall be provided exclusively by laws.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution (unconstitutional) provisions of paragraph 3, 4 of item 2 of Amendments approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 368 dated April 14, 2009 «On Introducing Amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1222 dated August 4, 2000».

2. Provisions of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 368 dated April 14, 2009 «On Introducing Amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1222 dated August 4, 2000» deemed to be unconstitutional lose their legal effect from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням Закритого акціонерного товариства «Брянківське управління шахтобудмеханізації» щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 5 Закону України «Про приватизацію державного майна», статті 1 Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації», абзацу другого пункту 5 розділу I Державної програми приватизації на 2000–2002 роки, затвердженої Законом України «Про Державну програму приватизації», частин першої, третьої статті 2, частин третьої, четвертої, п'ятої статті 7 Закону України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)», статті 9 Закону України «Про колективні договори і угоди», статті 13 Кодексу законів про працю України

м. Киї в

Справа № 2-47/2009

6 жовтня 2009 року

№ 49-у/2009

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Головіна Анатолія Сергійовича,
Дідківського Анатолія Олександровича — доповідача,
Домбровського Івана Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Мачужак Ярослави Василівни,
Нікітіна Юрія Івановича,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Ткачука Павла Миколайовича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням Закритого акціонерного товариства

«Брянківське управління шахтобудмеханізації» щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 5 Закону України «Про приватизацію державного майна» від 4 березня 1992 року № 2163–XII (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 24, ст. 348) з наступними змінами, статті 1 Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» від 7 липня 1999 року № 847–XIV (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., № 37, ст. 332), абзацу другого пункту 5 розділу I Державної програми приватизації на 2000–2002 роки, затвердженої Законом України «Про Державну програму приватизації» від 18 травня 2000 року № 1723–III (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., № 33–34, ст. 272), частин першої, третьої статті 2, частин третьої, четвертої, п'ятої статті 7 Закону України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» від 6 березня 1992 року № 2171–XII (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 24, ст. 350) з наступними змінами, статті 9 Закону України «Про колективні договори і угоди» від 1 липня 1993 року № 3356–XII (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 36, ст. 361), статті 13 Кодексу законів про працю України.

Заслухавши суддю-доповідача Дідківського А. О. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Суб'єкт права на конституційне звернення — Закрите акціонерне товариство «Брянківське управління шахтобудмеханізації» (далі — Товариство) — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень:

— частин першої, другої статті 5 Закону України «Про приватизацію державного майна» від 4 березня 1992 року № 2163–XII, статті 1 Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» від 7 липня 1999 року № 847–XIV, абзацу другого пункту 5 розділу I Державної програми приватизації на 2000–2002 роки, затвердженої Законом України «Про Державну програму приватизації» від 18 травня 2000 року № 1723–III, частин першої, третьої статті 2 Закону України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» від 6 березня 1992 року № 2171–XII, які унормовують перелік об'єктів, що підлягають/не підлягають приватизації, класифікацію об'єктів приватизації, особливості та об'єкти малої приватизації в аспекті: як треба розуміти в процедурах приватизації термін «окреме індивідуально визначене майно» та чи поширюється законодавча заборона приватизації окремих «об'єктів права державної власності» на продаж їх «окремого індивідуально визначеного майна», що безпосередньо не використовується в основній господарській діяльності цих об'єктів;

— частин третьої, четвертої, п'ятої статті 7 Закону України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» від 6 березня 1992 року № 2171–XII, статті 9 Закону України «Про колективні договори і угоди» від 1 липня 1993 року № 3356–XII, статті 13 Кодексу законів про працю України, які унормовують порядок визначення об'єктів малої приватизації, дії та зміст колективно-

го договору в аспекті: чи можуть покладатися умовами колективних договорів підприємств юридичні обов'язки щодо дій у сфері приватизації державного майна, яке перебуває у володінні цих підприємств, на Фонд державного майна України.

У зв'язку з цим автор клопотання наводить ряд рішень вищих судових інстанцій України, які, на його думку, свідчать про неоднозначне застосування судами положень законів України.

2. Перша колегія суддів Конституційного Суду України Ухвалою від 21 вересня 2009 року відмовила у відкритті конституційного провадження у справі на підставі пунктів 2, 3 частини першої статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України», та невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

3. Відмовляючи у відкритті конституційного провадження за цим конституційним зверненням, Конституційний Суд України виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94); у конституційному зверненні зазначаються статті (окремі положення) законів України, тлумачення яких має бути дано Конституційним Судом України, та обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України (пункт 4 частини другої статті 42).

Як вбачається зі змісту конституційного звернення, у ньому не наведено обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні вказаних положень законів України.

Автор клопотання не вказав конкретно, які саме положення частин першої, другої статті 5 Закону України «Про приватизацію державного майна», статті 1 Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації», частин першої, третьої статті 2, частин третьої, четвертої, п'ятої статті 7 Закону України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)», статті 9 Закону України «Про колективні договори і угоди», статті 13 Кодексу законів про працю України мають бути витлумачені Конституційним Судом України.

Крім того, наведені суб'єктом права на конституційне звернення рішення судів загальної юрисдикції не містять фактів неоднозначного застосування одного і того самого положення закону України, оскільки при їх постановленні суди керувалися різними положеннями законів України.

Згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим цим

Законом, є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 13, 42, 43, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

ухвалив:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням Закритого акціонерного товариства «Брянківське управління шахтобудмеханізації» щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 5 Закону України «Про приватизацію державного майна» від 4 березня 1992 року № 2163–XII, статті 1 Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» від 7 липня 1999 року № 847–XIV, абзацу другого пункту 5 розділу I Державної програми приватизації на 2000–2002 роки, затвердженої Законом України «Про Державну програму приватизації» від 18 травня 2000 року № 1723–III, частин першої, третьої статті 2, частин третьої, четвертої, п'ятої статті 7 Закону України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» від 6 березня 1992 року № 2171–XII, статті 9 Закону України «Про колективні договори і угоди» від 1 липня 1993 року № 3356–XII, статті 13 Кодексу законів про працю України на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України та цим Законом.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків господарських товариств і холдингових компаній, державні пакети акцій (частки) яких підлягають продажу, державних підприємств, холдингових компаній і відкритих акціонерних товариств, що підлягають підготовці до продажу в 2009 році» в частині визначення таким, що підлягає продажу в 2009 році, державного пакета акцій відкритого акціонерного товариства «Одеський припортовий завод»

м. К и ї в

Справа № 2-48/2009

14 жовтня 2009 року

№ 50-у/2009

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бринцева Василя Дмитровича — головуєчого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича — доповідача,
Головіна Анатолія Сергійовича,
Джуня В'ячеслава Васильовича,
Дідківського Анатолія Олександровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Мачужак Ярослави Василівни,
Нікітіна Юрія Івановича,
Стецюка Петра Богдановича,
Ткачука Павла Миколайовича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків господарських товариств і холдингових компаній, державні пакети акцій (частки) яких підлягають продажу, державних підприємств, холдингових компаній і відкритих акціонерних товариств, що підлягають підготовці до продажу в 2009 році» від 3 грудня 2008 року № 1517-р в частині визна-

чення таким, що підлягає продажу в 2009 році, державного пакета акцій відкритого акціонерного товариства «Одеський припортовий завод».

Заслухавши суддю-доповідача Вдовіченка С. Л. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Президент України Указом від 17 вересня 2009 року № 747 згідно з пунктом 15 частини першої статті 106 Конституції України зупинив дію положення Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків господарських товариств і холдингових компаній, державні пакети акцій (частки) яких підлягають продажу, державних підприємств, холдингових компаній і відкритих акціонерних товариств, що підлягають підготовці до продажу в 2009 році» від 3 грудня 2008 року № 1517-р (далі — Розпорядження) в частині визначення таким, що підлягає продажу в 2009 році, державного пакета акцій відкритого акціонерного товариства «Одеський припортовий завод» і звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати його неконституційним.

Свою позицію суб'єкт права на конституційне подання мотивує тим, що приватизація зазначеного підприємства не відповідає інтересам національної безпеки у сфері приватизації, і посиляється при цьому на рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про забезпечення національних інтересів і національної безпеки у сфері приватизації та концептуальні засади їх реалізації» від 15 лютого 2008 року, введене у дію Указом Президента України від 6 березня 2008 року № 200, яким Кабінет Міністрів України зобов'язано не допускати приватизацію підприємств, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави, до затвердження нової державної програми приватизації, якщо це матиме наслідком монополізацію відповідного ринку товарів.

Автор клопотання наголошує, що відкрите акціонерне товариство «Одеський припортовий завод» є підприємством, що має стратегічне значення для економіки і безпеки держави згідно з пунктом 24 частини другої статті 5 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» від 21 вересня 2006 року № 185-V та Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку підприємств, які мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави» від 23 грудня 2004 року № 1734. Таким чином, на думку глави держави, Уряд України, дозволивши здійснити у 2009 році продаж названого акціонерного товариства, діяв з порушенням вимог частини третьої статті 8, частини першої статті 17, частини другої статті 19, частини третьої статті 113 Конституції України.

2. Третя колегія суддів Конституційного Суду України Ухвалою від 28 вересня 2009 року відмовила у відкритті конституційного провадження у цій справі.

3. Вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі, Конституційний Суд України виходить з такого.

За Законом України «Про Конституційний Суд України» у конституційному поданні має зазначатися правове обґрунтування тверджень щодо неконсти-

туційності правового акта або його окремих положень, предметом розгляду Конституційного Суду України може бути конституційне подання, в якому наведені аргументи свідчили б про невідповідність положень цього акта Конституції України (пункт 4 частини другої статті 39, частина перша статті 71).

Аналіз конституційного подання вказує на відсутність правового обґрунтування тверджень щодо невідповідності Конституції України положення Розпорядження в частині визначення таким, що підлягає продажу в 2009 році, державного пакета акцій відкритого акціонерного товариства «Одеський припортовий завод». Тобто суб'єкт права на конституційне подання не дотримав вимог пункту 4 частини другої статті 39 Закону України «Про Конституційний Суд України», що згідно з пунктом 2 статті 45 цього Закону є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 39, 45, 50, 71 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

УХВАЛИВ:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків господарських товариств і холдингових компаній, державні пакети акцій (частки) яких підлягають продажу, державних підприємств, холдингових компаній і відкритих акціонерних товариств, що підлягають підготовці до продажу в 2009 році» від 3 грудня 2008 року № 1517-р в частині визначення таким, що підлягає продажу в 2009 році, державного пакета акцій відкритого акціонерного товариства «Одеський припортовий завод» на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про припинення розгляду конституційного подання Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 Розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів)», Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про врегулювання деяких питань адміністрування податку на додану вартість»

м. К и ї в
20 жовтня 2009 року
№ 51-у/2009

Справа № 2-51/2009

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Головіна Анатолія Сергійовича,
Джуня В'ячеслава Васильовича — доповідача,
Дідківського Анатолія Олександровича,
Домбровського Івана Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Нікітіна Юрія Івановича,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Ткачука Павла Миколайовича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про припинення розгляду конституційного подання Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 Розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів)» від 1 липня 2009 року № 757-р (Офіційний вісник України, 2009 р., № 52, ст. 1797), Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про врегулювання деяких питань адміністрування податку на додану вартість» від 17 липня 2009 року № 838-р (Офіційний вісник України, 2009 р., № 55, ст. 1919).

Заслухавши суддю-доповідача Джуня В. В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Президент України звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням розглянути питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 Розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів)» від 1 липня 2009 року № 757-р (далі — Розпорядження № 757), Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про врегулювання деяких питань адміністрування податку на додану вартість» від 17 липня 2009 року № 838-р (далі — Розпорядження № 838), дію яких зупинено Указом «Про зупинення дії пункту 2 розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 липня 2009 року № 757-р та розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 липня 2009 року № 838-р» від 4 вересня 2009 року № 706.

Оспорюваним приписом пункту 2 Розпорядження № 757 зобов'язано взяти до відома, що для упорядкування податкового обліку платники податку на додану вартість декларують суму податкового кредиту у період виникнення податкового зобов'язання, а у разі встановлення органами державної податкової служби факту виписки податкових накладних, згідно з якими не задекларовано (не сплачено) податкові зобов'язання, обсяг яких за оподаткованими операціями перевищує суму, визначену підпунктом 2.3.1 пункту 2.3 статті 2 Закону України «Про податок на додану вартість», реєстрація платників податку на додану вартість анулюється.

Положеннями Розпорядження № 838 зобов'язано Державну податкову адміністрацію під час адміністрування податку на додану вартість:

- відносити до найвищого ступеня ризику факт подання платником податку податкової декларації з податку на додану вартість за звітний податковий період, складеної з урахуванням податкових накладних, виписаних в іншому, ніж звітний, податковому періоді, та своєчасного нарахування і сплати податку;

- враховувати впродовж проведення камеральних перевірок показників податкової звітності з податку на додану вартість, що коригування або уточнення платником податку показників декларації, пов'язане з несвоєчасним включенням сум податкової накладної до складу податкового зобов'язання або податкового кредиту, за відповідний звітний податковий період є виправданим у разі, якщо воно здійснюється протягом двох місяців з дати настання граничного строку подання відповідної декларації;

- у разі коригування або уточнення платником податку показників декларації в обсязі 10 або більше відсотків загальної суми податкових зобов'язань та/або податкового кредиту, задекларованих у відповідному податковому періоді, проводити за участю підрозділів податкової міліції протягом місяця з дня його здійснення перевірку достовірності сум податку на додану вартість, нарахованого і сплаченого на всіх етапах поставки товарів (робіт, послуг), та інформувати протягом трьох днів з дня здійснення такого коригування або уточнення органи внутрішніх справ для вжиття ними заходів реагування в межах компетенції;

- у місячний строк привести у відповідність з Розпорядженням № 838 власні нормативно-правові акти.

У конституційному поданні стверджується, що Кабінет Міністрів України через надання зазначених вказівок органам Державної податкової служби здійснив регулювання порядку сплати податку на додану вартість, оскільки його підзаконними актами встановлено додаткові правила щодо порядку сплати цього податку. На думку Президента України, видавши Розпорядження № 757, Розпорядження № 838, Уряд України перевищив свої повноваження, втрутився у законодавчі повноваження Верховної Ради України та діяв у спосіб, не передбачений Конституцією та законами України, що суперечить частині другій статті 6, частині другій статті 19, частині другій статті 67, статті 75, пункту 3 частини першої статті 85, статті 91, пункту 1 частини другої статті 92, частині третій статті 113, частині першій статті 117 Конституції України.

2. Третя колегія суддів Конституційного Суду України Ухвалою від 12 жовтня 2009 року відмовила у відкритті конституційного провадження на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні, у зв'язку з тим, що в процесі вивчення конституційного подання було встановлено, що оспорювані положення пункту 2 Розпорядження № 757, Розпорядження № 838 визнано такими, що втратили чинність відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання адміністрування податку на додану вартість» від 9 вересня 2009 року № 1120-р.

3. Президент України своєю заявою від 13 жовтня 2009 року вих. № 1-1/2352 відкликав конституційне подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 Розпорядження № 757, Розпорядження № 838.

Згідно з частиною першою статті 44 Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційне подання може бути відкликано за письмовою заявою суб'єкта, який його направив до Конституційного Суду України, в будь-який час до дня розгляду на пленарному засіданні Конституційного Суду України.

Конституційний Суд України припиняє розгляд конституційного подання, якщо після прийняття ухвали колегії суддів Конституційного Суду України про відмову у відкритті провадження у справі суб'єкт права на конституційне подання письмовою заявою відповідно до статті 44 Закону України «Про Конституційний Суд України» відкликав конституційне подання (§ 51¹ Регламенту Конституційного Суду України).

Враховуючи викладене та керуючись статтею 3, частиною першою статті 44, статтею 50 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51¹ Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

ухвалив:

1. Припинити розгляд конституційного подання Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 Розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів)» від 1 липня 2009 року № 757-р, Розпорядження

Кабінету Міністрів України «Про врегулювання деяких питань адміністрування податку на додану вартість» від 17 липня 2009 року № 838-р на підставі частини першої статті 44 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51¹ Регламенту Конституційного Суду України — у зв'язку з письмовою заявою Президента України про відкликання його подання.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у задоволенні клопотання Верховного Суду України
щодо роз'яснення підпункту 1.3 пункту 1 резолютивної частини
Рішення Конституційного Суду України у справі
за конституційним поданням Верховного Суду України
про офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 126
Конституції України та частини другої статті 13
Закону України «Про статус суддів»

м. Київ
22 вересня 2009 року
№ 51-уп/2009

вх. № 04/1743
від 21.07.2009 р.

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуєчого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Головіна Анатолія Сергійовича,
Джуня В'ячеслава Васильовича,
Дідківського Анатолія Олександровича,
Домбровського Івана Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Мачужак Ярослави Василівни,
Нікітіна Юрія Івановича,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Стецюка Петра Богдановича,

Ткачука Павла Миколайовича — доповідача,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні клопотання Верховного Суду України щодо роз'яснення підпункту 1.3 пункту 1 резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України про офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 126 Конституції України та частини другої статті 13 Закону України «Про статус суддів» (справа про незалежність суддів як складову їхнього статусу) від 1 грудня 2004 року № 19-рп/2004 (Офіційний вісник України, 2004 р., № 49, ст. 3220).

Заслухавши суддю-доповідача Ткачука П. М., розглянувши клопотання та додані матеріали, Конституційний Суд України

установив:

1. До Конституційного Суду України відповідно до пункту 3 § 57 Регламенту Конституційного Суду України звернувся Верховний Суд України з клопотанням роз'яснити підпункт 1.3 пункту 1 резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України про офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 126 Конституції України та частини другої статті 13 Закону України «Про статус суддів» від 1 грудня 2004 року № 19-рп/2004 (далі — Рішення).

У підпункті 1.3 пункту 1 резолютивної частини Рішення вказано: «Додаткові гарантії незалежності і недоторканності суддів, крім уже передбачених Конституцією України, можуть встановлюватися також законами. Такі гарантії визначені, зокрема, статтею 13 Закону України «Про статус суддів». Не допускається зниження рівня гарантій незалежності і недоторканності суддів в разі прийняття нових законів або внесення змін до чинних законів».

У своєму клопотанні Верховний Суд України просить роз'яснити суть цього підпункту стосовно того, чи впливає з нього збереження такої гарантії незалежності і недоторканності суддів, як заборона притягати їх до кримінальної відповідальності без згоди Верховної Ради України, яка була передбачена статтею 13 Закону України «Про статус суддів» у редакції від 15 грудня 1992 року.

2. Згідно з пунктами 3, 4 § 57 Регламенту Конституційного Суду України рішення, висновок Конституційного Суду України можуть бути роз'яснені за клопотанням однієї із сторін конституційного провадження; ухвала Конституційного Суду України про їх роз'яснення приймається на його пленарному засіданні.

3. Розглядаючи матеріали справи, Конституційний Суд України виходить з того, що роз'яснення рішення, висновку можливе лише щодо положень нормативно-правових актів, які були предметом його розгляду, та лише в аспекті і межах здійсненого тлумачення.

З Рішення, зокрема з підпункту 1.3 пункту 1 його резолютивної частини, вбачається, що стаття 13 Закону України «Про статус суддів» в редакції від

15 грудня 1992 року, яка передбачала заборону притягати суддів до кримінальної відповідальності без згоди Верховної Ради України, предметом офіційного тлумачення не була, оскільки втратила чинність. Розглядалася нині чинна частина друга статті 13 Закону України «Про статус суддів» в редакції від 8 жовтня 1999 року, яка такої гарантії недоторканності суддів уже не містила. Питання щодо конституційності статті 13 цього Закону Конституційним Судом України не вирішувалося.

Отже, поставлені Верховним Судом України питання щодо роз'яснення підпункту 1.3 пункту 1 резолютивної частини Рішення виходять за межі наданого тлумачення, тому підстав для задоволення клопотання Верховного Суду України немає.

Керуючись пунктами 3, 4 § 57 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

УХВАЛИВ:

1. Відмовити у задоволенні клопотання Верховного Суду України щодо роз'яснення підпункту 1.3 пункту 1 резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України про офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 126 Конституції України та частини другої статті 13 Закону України «Про статус суддів» (справа про незалежність суддів як складову їхнього статусу) від 1 грудня 2004 року № 19-рп/2004.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною і не може бути оскаржена.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про припинення конституційного провадження у справі
за конституційним поданням Президента України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
Розпорядження Кабінету Міністрів України
«Про деякі заходи щодо поліпшення
медичного обслуговування громадян»

м. К и ї в
27 жовтня 2009 року
№ 61-уп/2009

Справа № 1-39/2009

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуєчого,
Бауліна Юрія Васильовича — доповідача,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Головіна Анатолія Сергійовича,
Джуня В'ячеслава Васильовича,
Дідківського Анатолія Олександровича,
Домбровського Івана Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Мачужак Ярослави Василівни,
Нікітіна Юрія Івановича,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Ткачука Павла Миколайовича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про деякі заходи щодо поліпшення медичного обслуговування громадян» від 14 квітня 2009 року № 420-р (Офіційний вісник України, 2009 р., № 31, ст.1054).

Заслухавши суддю-доповідача Бауліна Ю. В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — на підставі пункту 15 частини першої статті 106 Основного Закону України, статей 13, 14 Закону України «Про Конституційний Суд України» звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням вирішити питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про деякі заходи щодо поліпшення медичного обслуговування громадян» від 14 квітня 2009 року № 420-р (далі — Розпорядження).

Кабінет Міністрів України, видавши Розпорядження:

— погодився з пропозицією Міністерства охорони здоров'я України (далі — МОЗ України) щодо надання державним та комунальним закладам охорони здоров'я права за власним бажанням громадян, які проходять лікування, на забезпечення за відповідну плату виділення ліжко-місця підвищеної комфортності та персонального доглядальника, створення належних соціально-побутових умов, а також на проведення на їх замовлення за відповідну плату за межами закладів охорони здоров'я консультування, діагностування, лікування, забору біологічного та іншого матеріалу для клініко-діагностичних та інших досліджень за умови, що вони спроможні за станом здоров'я самостійно відвідувати відповідні заклади (установи) (пункт 1);

— дозволив державним та комунальним закладам охорони здоров'я у порядку, визначеному МОЗ України, органами, уповноваженими Верховною Радою Автономної Республіки Крим, і органами місцевого самоврядування (щодо майна, яке перебуває в комунальній власності), для забезпечення медичного обслуговування громадян відповідно до пункту 1 Розпорядження надавати в оренду для використання поза робочим часом, який визначається в установленому порядку, медичного, діагностичного, лабораторного та іншого спеціалізованого обладнання і приміщень стороннім закладам охорони здоров'я та іншим суб'єктам господарювання в тому разі, коли такі заклади (суб'єкти) мають ліцензію (свідоцтво, дозвіл, атестат) на право проведення медичного обслуговування населення або провадження певного виду діяльності. Обладнання і приміщення, які використовуються для лікування хворих, що потребують екстреної медичної допомоги, не можуть надаватися в оренду (пункт 2).

У пунктах 3, 4, 5, 6 Розпорядження Уряд України дав органам виконавчої влади доручення щодо організації виконання вимог пунктів 1, 2 Розпорядження, а також визначив напрями використання коштів, отриманих від надання платних послуг.

Глава держави вважає, що, приймаючи Розпорядження, Кабінет Міністрів України не додержав встановлених Конституцією України гарантій: недискримінації громадян за ознакою їх майнового стану; отримання громадянами безоплатно медичної допомоги у державних та комунальних закладах охорони здоров'я (статті 24, 49). Крім того, всупереч положенням статей 21, 64, 75, пункту 1 частини першої статті 85, пунктів 1, 6 частини першої статті 92 Основного Закону України у Розпорядженні вирішено питання, які мають бути врегульовані Верховною Радою України виключно законом.

2. Третя колегія суддів Конституційного Суду України Ухвалою від 17 червня 2009 року відкрила конституційне провадження у справі.

3. Кабінет Міністрів України 21 жовтня 2009 року видав Розпорядження № 1232-р «Про визнання таким, що втратило чинність, розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2009 р. № 420».

За змістом статті 150 Конституції України до повноважень Конституційного Суду України належить вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) лише чинних нормативно-правових актів (пункт 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 14 листопада 2001 року № 15-рп/2001).

У зв'язку з тим, що Розпорядження втратило чинність, конституційне провадження у справі щодо його відповідності Конституції України підлягає припиненню згідно з пунктом 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, пунктом 3 статті 45, статтею 51 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

ухвалив:

1. Припинити конституційне провадження у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про деякі заходи щодо поліпшення медичного обслуговування громадян» від 14 квітня 2009 року № 420-р на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ЗОВНІШНІ ЗВ'ЯЗКИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

(вересень — листопад 2009 року)

ВЕРЕСЕНЬ

28—29 вересня

зустрічі керівництва Секретаріату Конституційного Суду України з консультантами британської компанії «Агенція Консалтинг» у рамках реалізації проекту «Підтримка Сполученим Королівством Конституційного Суду України»

ЖОВТЕНЬ

1—4 жовтня

суддя Конституційного Суду України П. Стецюк взяв участь у XIV Єреванській міжнародній конференції «Співпраця конституційних судів та парламентів у забезпеченні верховенства Конституції», організованій Конституційним Судом Республіки Вірменія, Венеціанською Комісією Ради Європи та Конференцією органів конституційного контролю країн молодого демократії (м. Єреван, Республіка Вірменія)

14—16 жовтня

участь делегації Конституційного Суду України на чолі з Головою Конституційного Суду України А. Стрижаком у Підготовчому засіданні до XV Конгресу Конференції європейських конституційних судів (м. Бухарест, Румунія)

ЛИСТОПАД

10—12 листопада

зустрічі суддів Конституційного Суду України та співробітників Секретаріату Конституційного Суду України з консультантами британської компанії «Агенція Консалтинг» у рамках реалізації проекту «Підтримка Сполученим Королівством Конституційного Суду України»